

Utfordringsdokument 2021

Utviklingstrekk og statistikk

Innholdsfortegnelse

Rådmannens innledning.....	5
Hovedtrekk i Utfordringsdokumentet.....	5
Hva inneholder Utfordringsdokumentet?	6
Statistikk og metode.....	7
Befolkningsutvikling	9
Befolkning.....	9
Folkehelse.....	14
Bærekraft: Klima og naturmangfold.....	18
Klima.....	18
Klimatilpasning	20
Beredskapsarbeid og ROS.....	21
By-, tettsted- og bygdeutvikling	25
Utvikling for bærekraftige lokalsamfunn	25
Leknes sitt potensial som attraktiv by og innovasjonssenter	26
Oppvekst.....	27
Familie og omsorg	29
Familier med lav inntekt.....	30
Barnehage	30
Skole og trivsel.....	33
Ungdom i utenforskap og framtidstro	37
Vennskap og fritid	40
Vold, overgrep og omsorgssvikt.....	41
Røyk, snus og alkohol blant ungdom.....	43
Helse og omsorg	44
God omsorg i forkant av utviklingen	44
Folkehelse og bærekraft.....	44
Demografi og trender i tjenestene.....	45
Økonomi	47
Folkehelse, helsefremming og livskvalitet	47
Arbeidsmestring og kompetanse – NAV	48
Boligsituasjonen	51

Frivillighet og samskaping	51
Koronapandemien	51
Næring- og verdiskaping	52
Sysselsetting	52
Utdanningsnivå.....	53
Tilbydere av høyere utdanning og fagutdanning	54
Innovasjon, utvikling og kunnskapsmiljø.....	55
Reiselivet - drivkraft til vekst og stedsutvikling	58
Landbruk.....	61
Sjømatnæring	64
Havbruk – en fremtidsnæring i Vestvågøy?	65
Handel	66
Kulturfeltet	67
Deltakelse i kommunens kulturtilbud er ikke jevnt fordelt i befolkningen.....	67
Kulturfeltet i Vestvågøy er ikke i stor nok grad preget av mangfold og kvalitetsfokus	68
Det (lokal-)demokratiske engasjementet i Vestvågøy er forholdsvis lavt.....	69
Kulturaspektet er i for liten grad integrert i kommunens stedsutviklingsarbeid	70
Utviklingskommunen.....	71
Attraktiv arbeidsplass	71
Rekruttere, utvikle og beholde medarbeidere.....	72
Utvikling og nyskaping.....	74
Lokaldemokrati.....	77
Kommunal kriseberedskap	78
Brann og redning	80
Kommunal infrastruktur	82
Kommunale veier	82
Vann og avløp	84
Havn.....	86
Utbyggingsprosjekter	87
Eiendomsdrift	89
Kommuneøkonomi.....	91
Utfordringsbilde	91

Besøksforvaltning	95
Innledning.....	95
Overordnede problemstillinger.....	96
Naturforvaltning.....	99
Drift.....	100
Bærekraftig reiseliv	102
Cruiseturisme	103

Rådmannens innledning

Vestvågøy kommune står overfor store muligheter og utfordringer i framtida. Kommunen skal bidra til en god utvikling av lokalsamfunnet. Det handler om å se muligheter, og å legge til rette for nyskaping. Det handler om å møte den demografiske utviklingen og innbyggernes behov for velferdstjenester. Og det handler om å være en god kommune å bo og jobbe i.

Kommunen har mange store og viktige oppgaver, innen samfunnsutvikling, lokaldemokrati, myndighetsutøvelse og som leverandør av velferdstjenester. På samtlige områder er det behov for et godt og helhetlig kunnskapsgrunnlag. Denne kunnskapen gir oss et felles utgangspunkt for å utvikle kommunen. Dette er grunnlaget for utarbeidelsen av Utfordringsdokument 2020, det fjerde i rekken. Våren 2020 ble ikke som foregående år. Koronapandemien kommer til å få virkninger for flere år fremover, uten at vi har hatt mulighet til analysere hvordan det innvirker på samfunnsutviklingen og de satsings- og tjenesteområdene vi berører i dette dokumentet. I tillegg har arbeidet med fire kommunedelplaner, som strategisk følger opp mål og strategier i kommuneplanens samfunnsdel, tatt mye av kapasiteten. Til sammen betyr dette at årets Utfordringsdokument kommer i en enklere form enn ønsket. Våren 2021 vil imidlertid kommuneplanens samfunnsdel rulleres. Utfordringsdokumentet skal da bearbeides godt slik at det utgjør et solid kunnskapsgrunnlag for kommuneplanen.

Hovedtrekk i Utfordringsdokumentet

Innen kommunens satsingsområder er det mange utfordringer som fagpersonell, politikere og brukere kan sette seg inn i. Utfordringene er stramt prioriterte for å kunne gi en tydelig retning for innsatsen fremover. De går samtidig ofte på tvers av hva den enkelte sektor eller fagkompetanse kan løse på egenhånd. Derfor anbefales det å lese alle eller flere kapitler og underkapitler i sammenheng.

Arbeidet med Utfordringsdokumentet har også tydeliggjort noen fellestrekk som er gjennomgående utfordringer, og utviklingstrender som det må fokuseres på:

- Kommunen kommer dårlig ut på en rekke **folkehelse**-indikatorer, og møter ikke **bærekraft**-målene.
- I tjenestene har vi stor ressursinnsats rettet inn mot **individrettede tiltak og behandling**, og liten innsats rettet mot **universelle tiltak og forebygging**.
- Det er behov for å øke **kompetanse**-nivået, både i kommunen generelt, og i kommuneorganisasjonen

For å lykkes i å styre samfunnsutviklingen i riktig retning er det også noen organisatoriske utfordringer som bør være i kommunens søkelys:

- Arbeide gjennomgående og systematisk med å balansere mål mellom utvikling og vekst
- Styrke samarbeid og samskaping
- Styrke det tverrsektorielle og tverrfaglige arbeidet gjennom planlegging

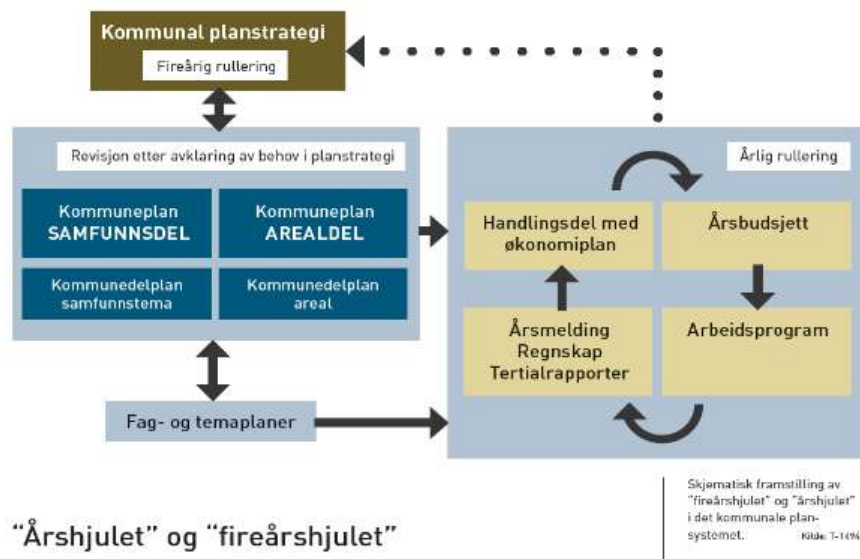
I et langsiktig perspektiv for Vestvågøysamfunnet er det særlig bekymringsfullt at barn og unge sliter med dårlig psykisk helse, mistrivsel, og det er høye frafallsrater i skolen. Helse akkumuleres, og livsmestringen og livskvaliteten blant de unge legger en grunnstein for deres livsforhold senere i livet, og dermed også for samfunnet som helhet.

Hva inneholder Utfordringsdokumentet?

Utfordringsdokumentet skal gi et mest mulig dekkende bilde av hva kommunen må løse, vedlikeholde og forbedre i årene fremover. Rådmannen ønsker at det utarbeides et dokument som beskriver samfunnsutfordringer som har betydning for kommunens planlegging der også oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer på helse inngår (Jfr. Folkehelseloven 2012). Dette utfordringsdokumentet skal rulleres årlig, og legges fram hvert år i mai. Det vil da markere oppstart på prosessen med handlingsplan, økonomiplan og budsjett. Hvert fjerde år kan dette også markere starten på valgkampen, og deretter på arbeid med planstrategi og revidering av kommuneplanen. Denne henstillingen er i tråd med statlig veileder for planstrategi. Se planhjulet i figuren nedenfor.

Kommuneplanens samfunnsdel er det politiske grunnlaget som gir premisser for hvilke områder det er innhentet kunnskap om til utfordringsdokumentet. Samfunnsdelen har **folkehelse** og **bærekraft** som gjennomgående tema. Sammen med befolkningsutviklingen behandles dette kunnskapsgrunnlaget innledningsvis. Kommuneplanens satsingsområder By, tettsted og bygd, oppvekst, helse og omsorg, næring og utviklingskommunen utgjør dokumentets tematiske inndeling. Siden kultur blir tema for kommunedelplaner fra 2020, har utfordringsdokumentet også et kulturkapittel. I 2020 er det dessuten lagt til et kapittel om besøksforvaltning, som ble fremlagt sammen med planstrategi 2020-23. Kapitlene som behandler disse tema innledes med hovedutfordringer. Deretter presenteres og diskuteres utviklingstrekkene som ligger til grunn for utfordringsbildet. Målet har vært å ha fokus på forhold og trekk utenfor kommuneorganisasjonen, og et bredere og mer overordnet perspektiv på samfunnsmessige utfordringer.

I kapittelet om Utviklingskommunen ser vi nærmere på utfordringer innen kommuneorganisasjonen, da særlig evnen til å rekruttere, utvikle og beholde medarbeidere, og evnen til utvikling og nyskaping i organisasjonen. Det er i år også tatt med et eget kapittel om kommunal infrastruktur. Til sist er et kapittel som beskriver økonomiske utfordringer i et mer langsiktig perspektiv, på bakgrunn av kommuneproposisjonen som kom i begynnelsen av mai.

Statistikk og metode

For å velge riktige strategier og tiltak for å møte utfordringene må kommunens administrasjon og politikere ha et godt kunnskapsgrunnlag for planer og beslutninger. Av og til er heller ikke realitetene slik vi tror de er, eller hvordan de tilsynelatende er i den praktiske hverdagen. Derfor etterstreber dette dokumentet å se på utviklingen gjennom statistiske sammenhenger og å gå i dybden, gjennom kunnskapen og erfaringene som fagkompetansen besitter.

I mange sammenhenger kan statistikk gi pekepinn på retningen samfunnsutviklingen går i. Den vil likevel aldri gi et helhetlig virkelighetsbilde. Erfaringsbasert kunnskap fra kommunens fagkompetanse er et viktig supplement om forhold i Vestvågøysamfunnet. I tillegg er det viktig at kommune-organisasjonen og lokalsamfunnet drøfter hva som er forutsetninger for en bærekraftig utvikling.

Utfordringsdokumentet er utarbeidet i en prosess der ledere og en rekke fagpersoner i kommunen har vært involvert. Innspillene utgjør grunnleggende kunnskap som er innhentet på ledersamlinger, i temaspesifikke møter, og gjennom utsendelse av forslag på intern høring.

Utviklingstrekk underbygges med statistikk der denne fins, hovedsakelig hentet fra to kilder:

- Statistisk sentralbyrå sin KOSTRA-database. En sammenlikner der med kommunegruppe 8 som er «kommuner med 10 000 til 19 999 innbyggere og middels eller høye korrigerte inntekter». Disse er da rent statistisk de mest sammenliknbare med Vestvågøy. For årene før 2020 var kommunen plassert i kommunegruppe 11. I tillegg sammenlikner en med Norge utenom Oslo. En har i liten grad brukt utgiftstall fra KOSTRA, men mere tall på tjenesteproduksjon (dekningsgrader mv.).
- Folkehelseinstituttet (FHI) sin statistikkbank. Her er det oftest sammenliknet med Nordland, og med landet som helhet.

En må imidlertid være klar over at det er svakheter med statistikken. For å unngå feiltolkninger kreves det at en setter seg godt inn i hva statistikken faktisk kan si noe om før man tar den i bruk.

I tillegg er det gjort et utvalg av statistikk som er forsøkt forankret i planverket. Utvalg av tilgjengelig statistikk er imidlertid alltid et diskusjonspunkt, og dokumentet bør derfor leses kritisk.

Befolkningsutvikling

Befolkning

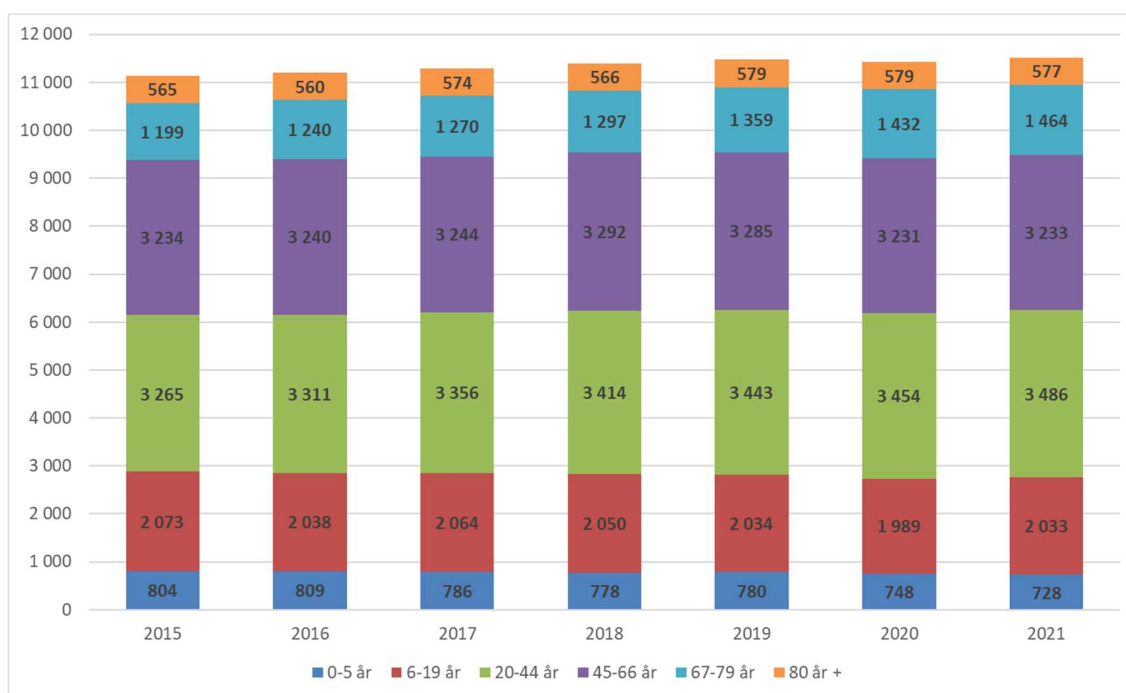
Kunnskap om befolkningssammensetninger og utviklingen av denne danner grunnlaget for planlegging av fremtidens tjenestebehov og hvilke hensyn som bør ivaretas. Denne kunnskapen ligger til grunn for å forstå folkehelseutfordringer og er et utgangspunkt for å vurdere muligheter og utfordringer i framtiden.

Utfordringer Befolkning

- Fram mot 2050 vil antallet «yngre eldre» (alderen 67-79 år) øke med knapt 15 prosent. Denne gruppen bør i større grad ses på som en ressurs for samfunnet.
- Fram mot 2050 vil antallet «eldre eldre» (80 år og over) øke med over 135 prosent. I denne gruppen øker ofte omsorgsbehov med økende alder.

Befolkningsutvikling

Vestvågøy har hatt en relativt stabil utvikling i befolkningen de siste sju årene. Samlet befolkning har økt med 381 personer (2,6%), og det har vært relativt stabil sammensetning av de ulike alders-gruppene i perioden. Størst har økningen vært i gruppen 67-79 år (+19,4%), samt i gruppen 20-44 år (5,8%).

Figur 1 Befolkningsutvikling 2015-2021. Kilde: SSB (tabell 07459).

Endringer i befolkningen

Fødte
2020

113 personer

Kilde

Fødte, Statistisk sentralbyrå

Nettoflytting[□]
2020

85 personer

Kilde

Flyttinger, Statistisk sentralbyrå

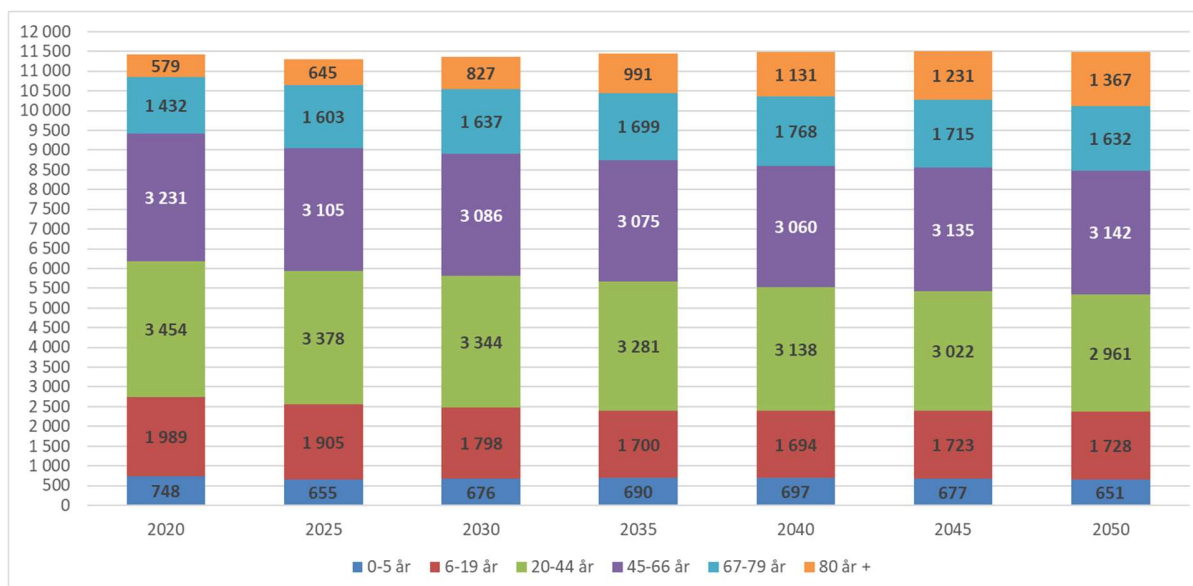
2020 var et positivt år for Vestvågøy som lå på toppen blant kommuner med høyest netto tilflytting.

Befolkningsframskriving

Befolkningsframskrivinger er et nyttig verktøy i planleggingen for framtidige behov. Det er umulig å forutsi den framtidige utviklingen helt nøyaktig. Flytting, fruktbarhet, dødelighet og innvandring er usikkerhetskilder når en lager prognoser.

Prognose utarbeidet av SSB i 2020 (figur 2) viser følgende:

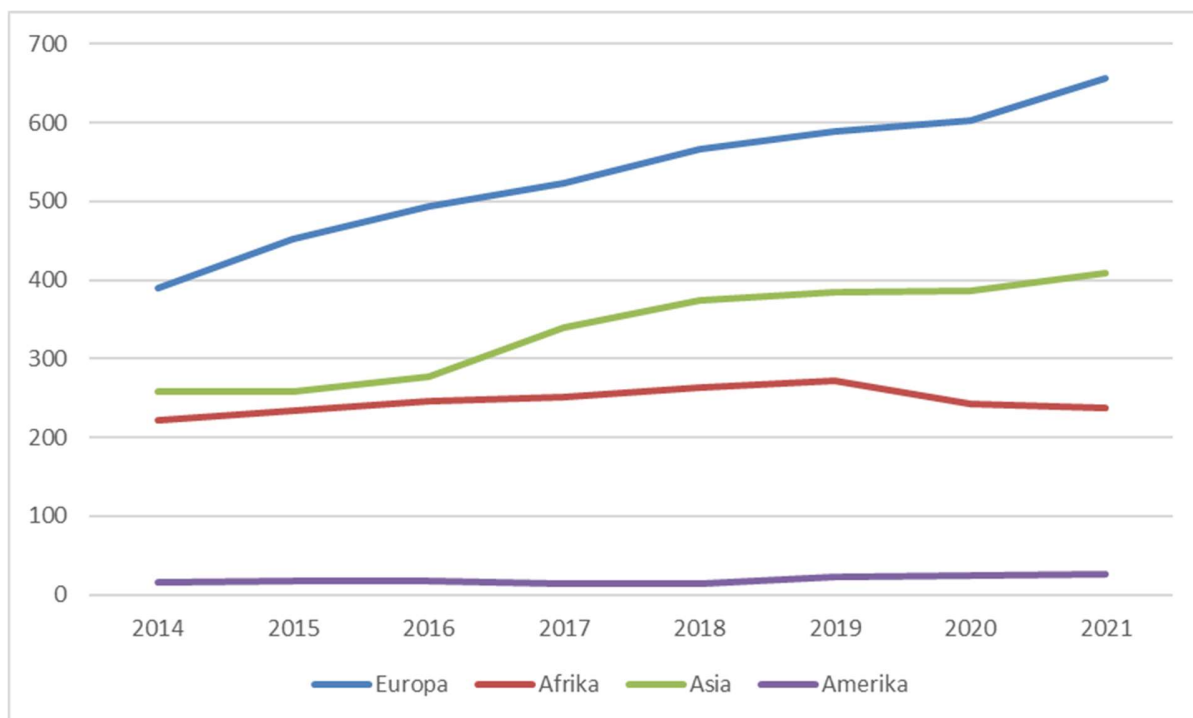
- Antallet barn og ungdom (0-5 og 6-19 år) vil synke med om lag 13% i perioden. Mesteparten av nedgangen kommer de nærmeste årene.
- Antallet unge voksne (20-44 år) stiger noe i starten, men antas så å synke. Antallet voksne i (45-66 år) holder seg stabilt. Men kan Lofotens attraktivitet og tilflytting kanskje endre bildet?
- Antallet «yngre eldre» (67-79 år) øker med 14 prosent fra 2020 til 2050, mens gruppen «eldre eldre» (80 år og over) øker med 136 prosent fra 2020 til 2050. Vi får altså en fordobling av antallet over 80 år, og ser en internt i denne gruppen så er prosentvis økning størst i antallet over 90 år.

Figur 2 Befolkningsframskriving 2020-2050. Kilde: SSB 2020. Prognose etter alternativ MMMM (middels fruktbarhet, middels levealder, middels innenlandsk flytting og middels innvandring).

Innvandrere

Innvandrere kan potensielt være utsatte grupper. Vi trenger å ta godt nok imot både de som kan gå rett ut i arbeidsliv og de som trenger mer hjelp. Uansett vet vi at den største utfordringen for arbeid og sosialt liv er språk. Innvandrere og barn og voksne med flyktninge-bakgrunn har mer psykiske helseplager enn etnisk norske og færre oppgir å ha god helse enn etnisk norske. Det er store helsemessige forskjeller mellom ulike innvandrergupper i Norge (Folkehelseinstituttet 2014).

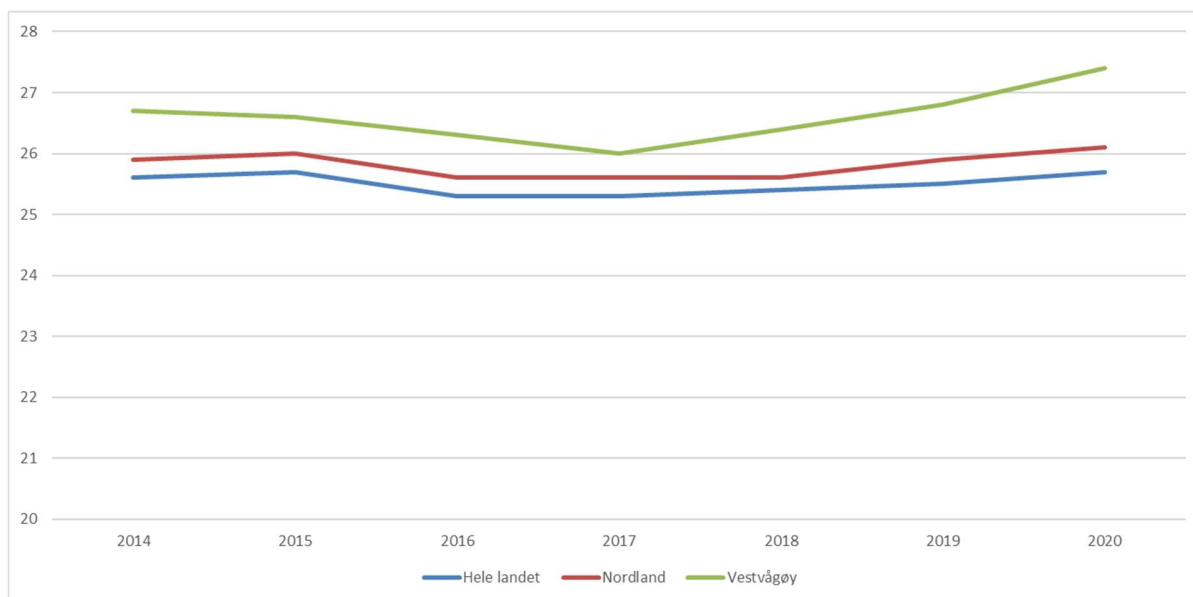

Figur 3 Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Vestvågøy 2014-2021. Kilde: Folkehelseinstituttet

Antall innvandrere (inkl. barn født av innvandrerforeldre) har økt betydelig i kommunen de siste åra. Den største økningen er fra Europa (uten Tyrkia), men også Asia (med Tyrkia) har økt, mens antallet fra Afrika har gått noe ned siste år. Innvandring/innflyttere er hovedårsaken til økt befolkning i kommunen de siste årene.

Aleneboere

Aleneboende antas å være en utsatt gruppe, både økonomisk, helsemessig og sosialt. Blant aleneboende i alle aldersgrupper er det en høyere andel som sliter med psykiske plager sammenlignet med de som ikke bor alene. Aleneboende som gruppe har en høyere uføregrad og er oftere uførepensjonert enn de som ikke er aleneboende. Sammenlignet med de som bor sammen med noen, har de som er langvarig aleneboende hatt en mer uheldig utvikling i dødelighet. Det foreligger en høyere grad av helseproblemer blant kvinner og personer midtveis i livet som bor alene sammenlignet med andre. Figur 4. viser at vel 27 prosent av innbyggerne i gruppa over 45 år i kommunen er aleneboere, dette er litt over fylket og landet. Andelen aleneboere har økt noe de siste to årene.

Figur 4 Personer over 45 år som bor alene. Kilde: Folkehelseinstituttet, KommuneHelse statistikkbank

Folkehelse

Utfordringer Folkehelse

- Vestvågøy kommune scorer generelt lavere på en rekke folkehelseindikatorer, sammenliknet med resten av landet.
- Innbyggere i Vestvågøy har litt lavere levealder sammenliknet med fylket og landet. Kvinner lever lenger enn menn, og forventet levealder er høyere jo lengre utdanning en har.
- Det er over ti års forskjell i forventet levealder mellom menn med grunnskoleutdanning og kvinner med høyere utdanning i kommunen.
- 284 barn mellom 0-17 år i kommunen vår vokser opp i vedvarende lavinntektshusholdninger, og antallet er økende. Dette er noe høyere enn i fylket og landet ellers.
- Kommunen har en noe høyere arbeidsledighet. Ledigheten er størst blant yngre, og er større blant menn enn blant kvinner.
- I aldersgruppa 18-44 år er andelen som mottar varig uførepensjon høyere i Vestvågøy enn i landet ellers. I alderen 45-66 år er andelen høy, spesielt blant kvinner.

Folkehelseprofil

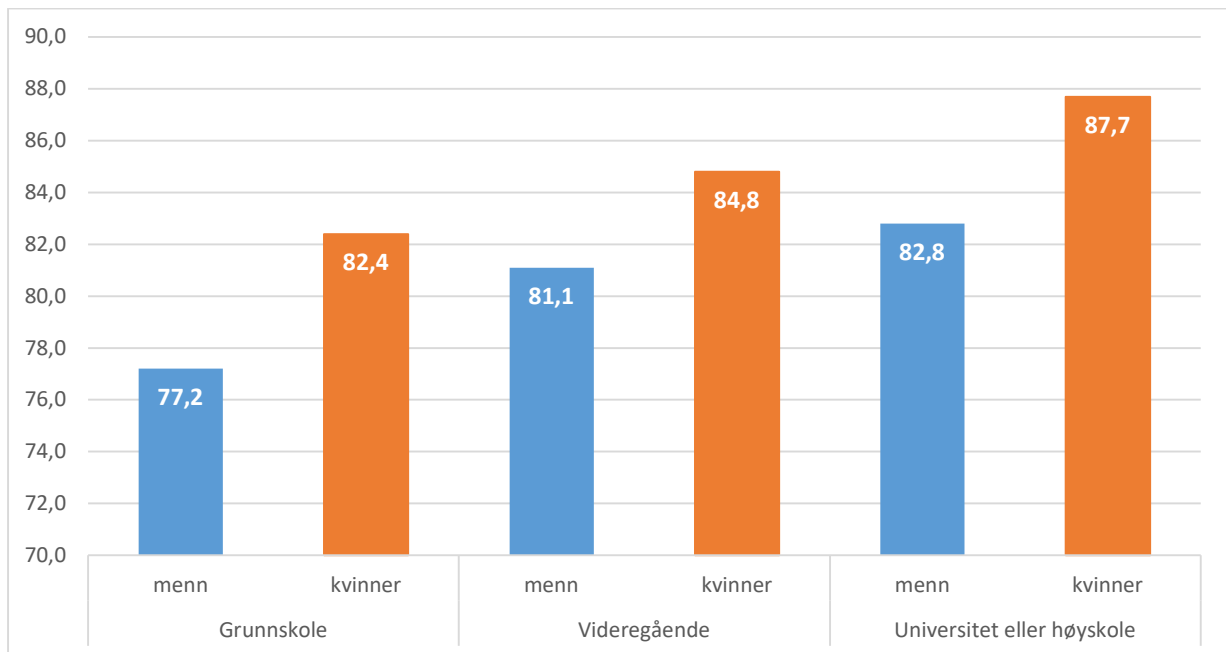
Nasjonalt folkehelseinstitutt utarbeider hvert år folkehelseprofiler til alle kommunene. Disse profilene inneholder fortolket statistikk på kommunenivå. Profilene viser hovedtrekk i kommunens folkehelse, nøkkeltall for folkehelse sammenlignet med landsgjennomsnittet, og et kommune-barometer som peker på hovedutfordringer for kommunen. På noen områder har landet som helhet utfordringer og det understrekes at selv om kommunen ligger bedre an enn landsgjennomsnittet på et område, kan det likevel innebære en viktig folkehelseutfordring for kommunen (landsnivået representerer ikke nødvendigvis et ønsket nivå). Folkehelseprofilen for 2020 fokuserer på sosialt bærekraftige lokalsamfunn. Profilen for Vestvågøy kommune 2020 finner du [her](#).

Forventet levealder

Når man sammenlikner grupper i samfunnet, finner man systematiske forskjeller i helse. Jo høyere utdanning og inntekt en gruppe har, jo høyere andel av gruppens «medlemmer» har god helse. Dette kalles sosiale helseforskjeller eller sosial ulikhet i helse. Helsa blir bedre for hvert trinn på den sosioøkonomiske stigen. Jo lengre utdanningen er, desto bedre er helsa. Det samme gjelder inntekt. Ikke bare har de nest fattigste bedre helse enn de aller fattigste, vi ser også at de aller rikeste i gjennomsnitt har litt bedre helse enn de nest rikeste.

De sosiale helseforskjellene gjelder ikke kun for forventet levealder, men for nesten alle sykdommer, skader og plager. Vi ser forskjellene i alle aldersgrupper. De innebærer mange tapte arbeidsdager og leveår med god helse og livskvalitet. Sosiale helseforskjeller er urettferdige og representerer et tap for både enkeltmennesker, familier og samfunnet. Befolkningens totale helsepotensiale utnyttes ikke fullt ut (Folkehelseinstituttet 2016).

Statistikken viser at forventet levealder øker med økende utdanningsnivå, og at kvinner har i snitt høyere levealder enn menn. For Vestvågøy er forskjellene vist i figur 5. nedenfor.

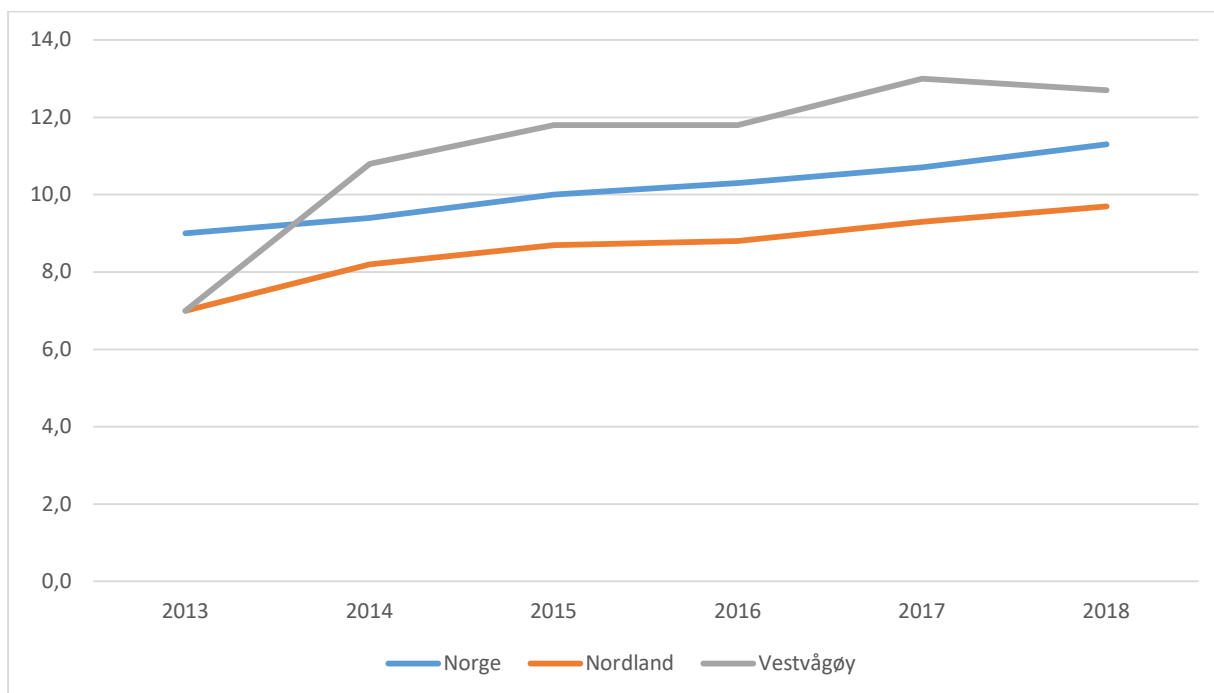

Figur 5 Gjennomsnittlig levealder etter utdanningsnivå og kjønn, Vestvågøy 2004-2018. Kilde: Folkehelseinstituttet, Kommune helsa statistikkbank

En ser at kvinner i kommunen lever i snitt 4-5 år lengre enn menn. Det er størst forskjell i forventet levealder mellom kjønn i gruppen med høyere utdanning. Det er over ti års forskjell i forventet levealder mellom menn med grunnskoleutdanning og kvinner med høyere utdanning i kommunen.

Inntektsnivå

Inntekt og økonomi er grunnleggende påvirkningsfaktorer for helse, og forskning viser at tydelig sammenheng mellom inntektsnivå og helsetilstand. I denne statistikken brukes den vanligste måten å måle fattigdom på i Norge, nemlig prosentandel innbyggere som bor i husholdninger der inntekten er under 60 prosent av nasjonal medianinntekt (etter skatt). Denne lavinntektsgrensen kalles EU60.

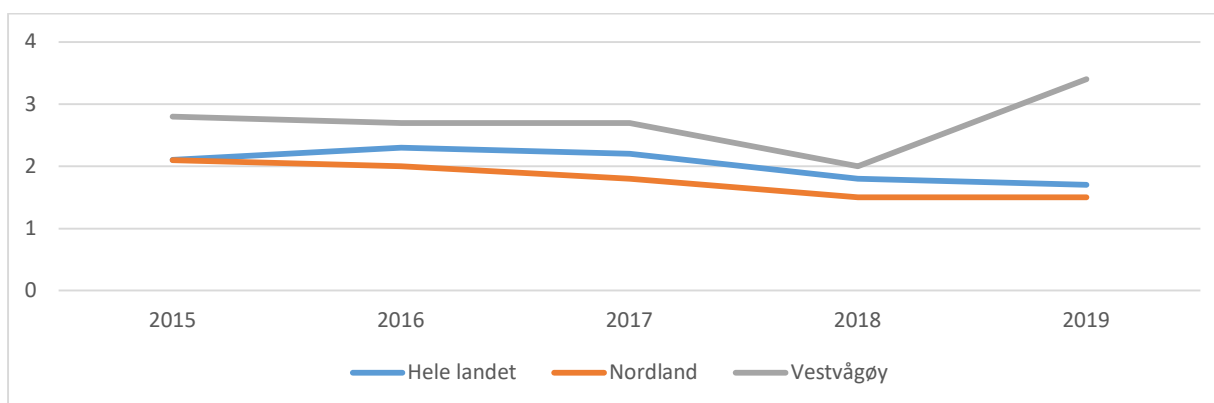

Figur 6 Barn (0-17 år) som vedvarende (over 3 år) bor i lavinntektshusholdninger (EU60). Kilde: barnefattigdom.no

I Vestvågøy er det 279 barn og unge (0-17 år), eller knapt 13 prosent, som over tid (mer enn 3 år) bor i lavinntektshusholdninger (under 60% av medianinntekt). Dette er noe høyere enn i fylket og landet ellers. Andelen barn som vokser opp i lavinntektshusholdninger har økt relativt mye i perioden.

Arbeidsledighet

Arbeidsledige antas å være en utsatt gruppe både økonomisk, helsemessig og sosialt. Personer som står utenfor arbeidsliv og skole har oftere dårligere psykisk helse og mer usunne levevaner enn personer som er i arbeid.

Figur 7 Arbeidsledighet, 15-74 år. Kilde: Folkehelseinstituttet, KommuneHelse statistikkbank

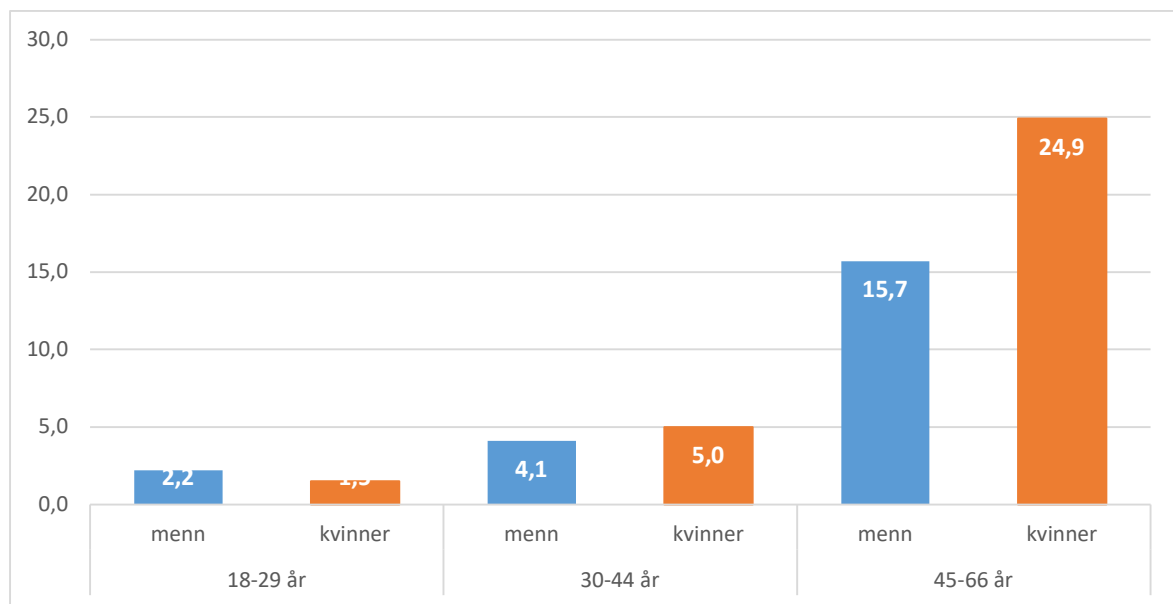
Vestvågøy ligger litt høyere arbeidsledighet sammenliknet med fylket og landet. Generelt er arbeidsledigheten høyere blant menn enn blant kvinner, og den er høyere blant yngre arbeidstakere.

Uføretrygdede

Arbeid gir tilgang til viktige helsefremmende ressurser som sosiale relasjoner, identitet, personlig vekst, og økonomisk trygghet. Høy sysselsetting der også personer med redusert arbeidsevne har et arbeid å gå til, vil være positivt for folkehelsen. Gruppen som mottar uføreytelser er en utsatt gruppe helsemessig (fysisk og psykisk) og materielt. Hvor mange som mottar uføreytelser er en indikator på helsetilstand, men må ses i sammenheng med næringslivet, utdanningsnivået og jobbtilbudet i kommunen.

Grupper som står utenfor arbeidsliv og skole har oftere dårligere psykisk helse og mer usunne levevaner enn de som er i arbeid. De siste ti årene har andelen som får sykemelding og uføretrygd vært høyere i Norge enn i andre OECD-land. Økte helseproblemer i befolkningen kan ikke forklare dette. Årsakene til sykefravær og uførepensjon er vanskelige å fastslå. Ofte er de sammensatte, og forhold som usikker arbeidssituasjon, nedbemanning og livsstilsfaktorer kan påvirke sykefraværet og andelen som søker om uføreytelser. Flertallet av sykemeldinger og langvarige trygdestønader gis for muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser som angst og depresjon.

I Vestvågøy er andelen som mottar varig uførepensjon litt høyere enn i landet for øvrig. Det fordeler seg som vist i figur 8. slik på aldersgrupper i kommunen:

Figur 8 Varig uførepensjon, Vestvågøy, gjennomsnitt 2016-2018. Kilde: Folkehelseinstituttet, KommuneHelse statistikkbank

En ser at andelen uføre øker med økende alder. Forskjellen mellom kjønnene er relativt liten for de yngste gruppene, mens andelen kvinner er markant høyere i gruppen over 45 år. Her er omlag 25% av alle kvinner i kommunen helt eller delvis uføretrygdet.

Bærekraft: Klima og naturmangfold

Kommuneplanens samfunnsdel hviler på premisser for bærekraftig utvikling. Kommuneplanleggingen handler om det langsiktige arbeidet vi gjør for at livet skal være godt å leve i morgen som i dag. Dette fremtidsperspektivet må ligge til grunn for kommunens satsinger, nedfelt i samfunnsdelen.

Utfordringsbilde for klimaarbeid og naturmiljø er følgende:

Utfordringer bærekraft

- Vestvågøy har kommet kort i utfasingen av fossilt brensel og drivstoff i henhold til målene om kutt i klimagassutslipp
- Det gjøres ikke gjennomgående og helhetlige tilpasninger til klimaendringer i Vestvågøy
- Hovedutfordringen for naturmangfold er å få til en bærekraftig arealforvaltning og å prioritere ivaretagelse av naturverdier og ressurser i henhold til nasjonale lover og retningslinjer

Klima¹

Kommunens ressurser og utfordringer innen klima- og miljøområdet har endret seg siden kommunene i Lofoten utarbeidet gjeldende kommunedelplaner om klima i 2010. Vi har nå tydelige føringer for arbeidet gjennom oppdatert lovverk og retningslinjer, blant annet nye [Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning](#) av 2018.

I tilretteleggingen og utviklingen av «det grønne skiftet» skal kommunene aktivt bidra til å redusere klimagassutslipp og miljøvennlig energiomlegging, samt forberede og tilpasse samfunnet til klimaendringene. [Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging](#) av 2019 stiller krav til oppfølging av bærekraftmålene i kommunens planlegging.

Klimagassutslipp

Vestvågøy må nå følgende mål for å bidra til internasjonale og nasjonale forpliktelser:

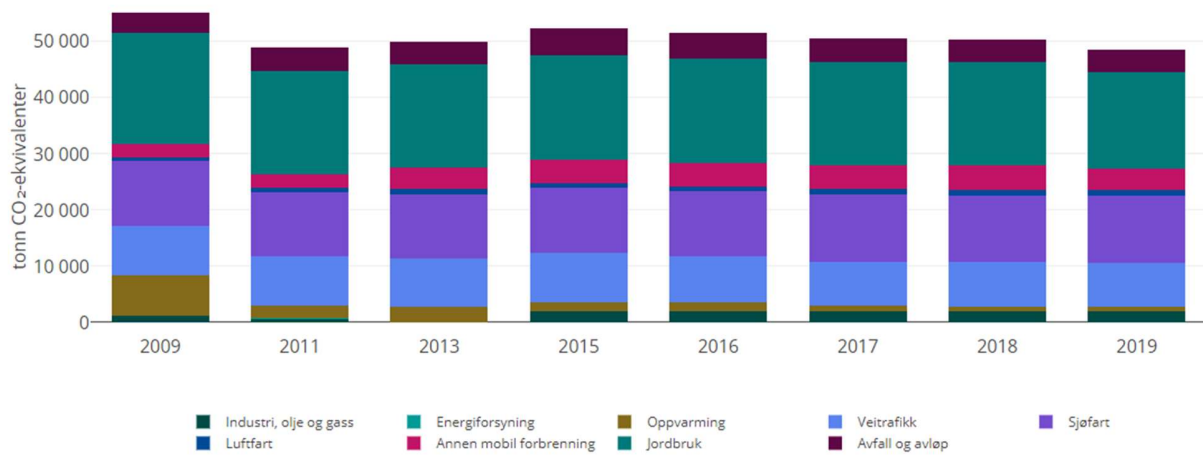
- redusere utslipp av klimagasser med 30 prosent innen 2030 og 85 prosent innen 2050
- arealnøytral kommune innen fire år

Vestvågøy har hatt en liten utslippsreduksjon mellom 2009 og 2017, tilsvarende -2,55 prosent. I kommunen er det økning innen sjøfart, luftfart, industri, samt i sektor avfall og avfall, og en fordobling innen annen mobil forbrenning. Utslippsreduksjonene har i stor grad funnet sted innen oppvarming, mens det har vært en moderat nedgang innen landbrukssektoren. Kommunens arealbruk slipper ut mer klimagasser enn den binder. Energiintensiteten for elforbruk er økende og bør studeres nærmere. Om det er utfasingen av fossil forbrenning i transport og til varme, hvor elektrisitet er erstatter, eller om det bare er en generell økning bør sees på før en iverksetter tiltak. Husholdningene og landbruket står for mesteparten av elforbruket.

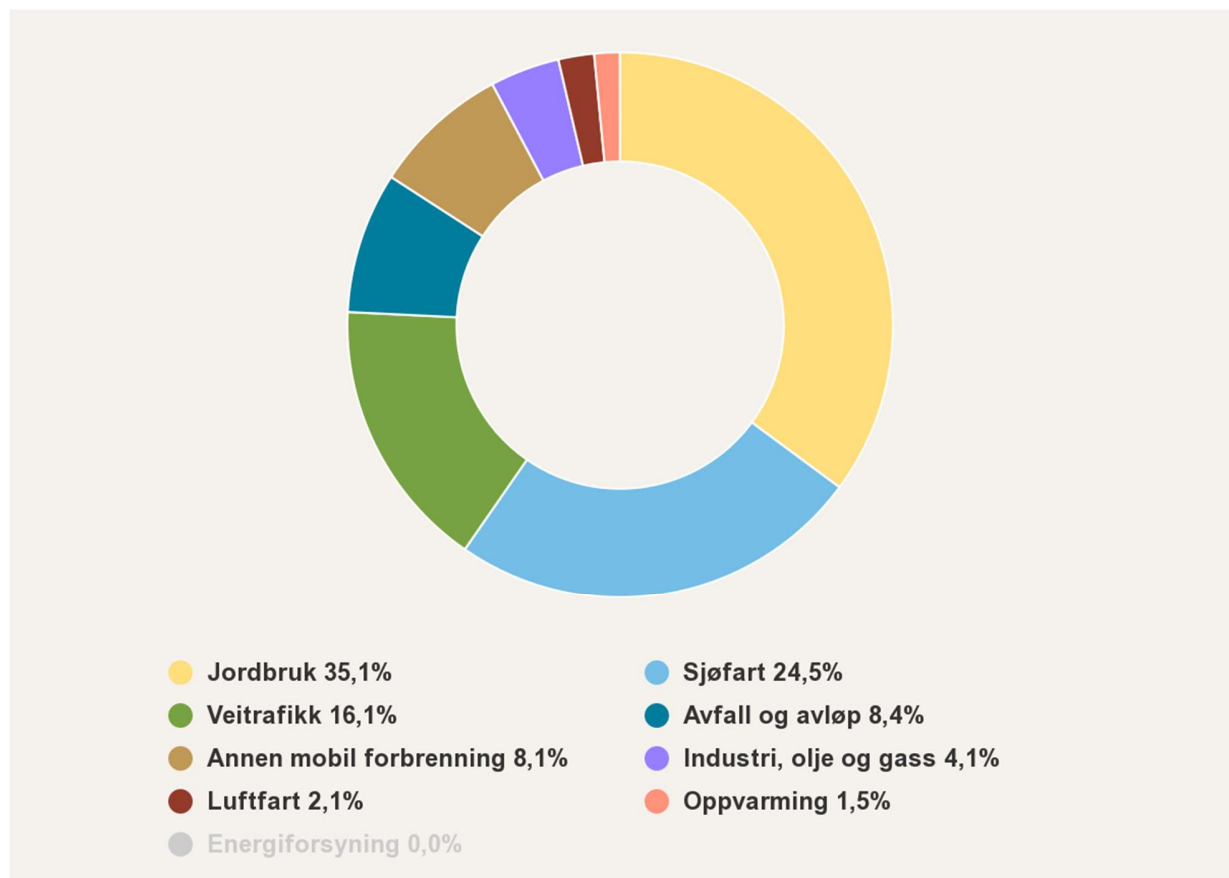
---

¹ Kapittelet om klima er hovedsakelig hentet fra kunnskapsgrunnlag klima utformet av Interkommunalt klimanettverk for Lofoten i 2019/2020. Vågan kommune har bidratt mye til rapporten da kommunen startet klimaplanarbeidet allerede våren 2019. I tillegg har Robert Svendsen bidratt til analyser og tydeliggjøring av implikasjonene av kunnskapsgrunnlaget for kommunene. Hans bidrag er også benyttet i dette avsnittet.

Figurene under viser beretninger av utviklingen i CO2-utslipp fordelt på sektorer.

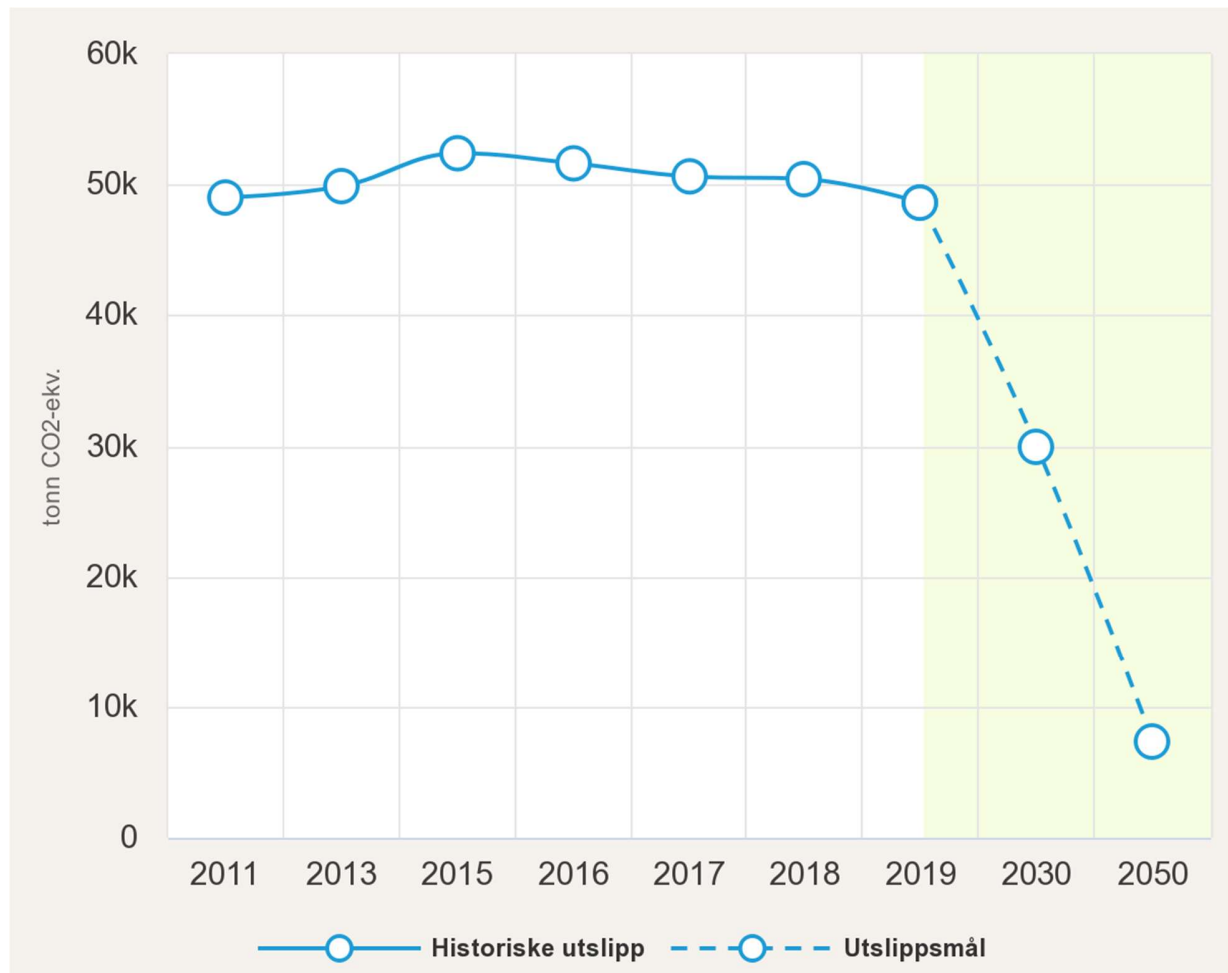
Figur 9 Beregninger av CO2-utslipp fordelt på sektorer, 2009-2019. Vestvågøy. Kilde: Miljødirektoratet

Figur 10 Direkte klimagassutslipp i Vestvågøy, 2019, fordelt på utslippskilde. Kilde: Kommunalbanken

Kommunen må redusere utslipp ned til 29 000 tonn CO₂-ekvivalenter i 2030 og ned til 7 000 tonn i 2050 dersom kommunen skal ta sin del av utslippsreduksjonen som Norge har forpliktet seg til.

Flere av hovedutfordringene på klimaområdet, som veitrafikk, transport og sjøfart, er knyttet til regional infrastruktur. Det betyr at disse utfordringene deles av flere av kommunene i Lofoten.

Figur 11 Historiske utslipp og utslippsmål (tonn co2). Klimagassutslipp i Vestvågøy de siste årene, samt utslippsmål for 2030 og 2050 forutsatt at kommunen skal oppfylle sin del av nasjonale mål. Kilde: Kommunalbanken

Klimatilpasning

Klimatilpasning er å identifisere konsekvenser av klimaendringer og å iverksette tiltak for å unngå eller redusere skade, å identifisere og nyttiggjøre muligheter som klimaendringer åpner for og/eller nødvendiggjør. Ved å gjennomføre klimatilpasning vil man kunne redusere sårbarheten.

I vurdering av konsekvenser av klimaendringene stadfester planretningslinjene (2018) at høye alternativer fra nasjonale klimaframskrivninger legges til grunn. [Nordland fylkeskommune](#) har på denne

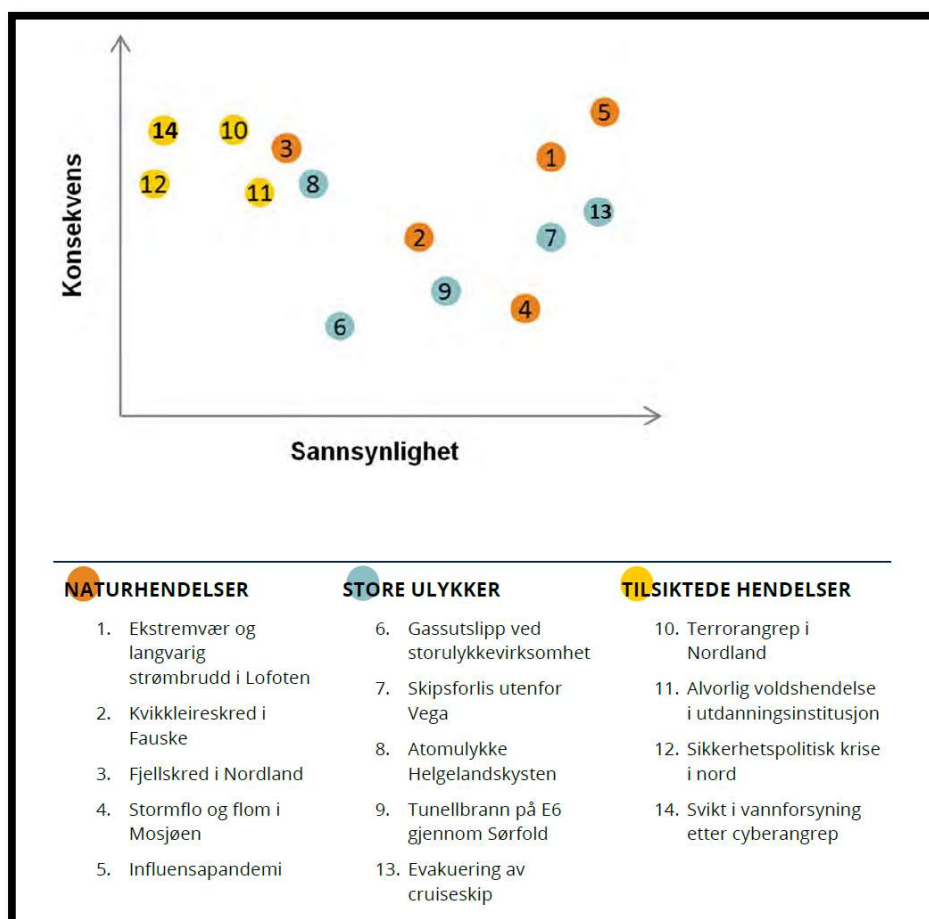
basis fått utarbeidet klimaprofil for Nordland. Klimaprofilen vurderer konsekvenser frem mot 2100, dersom globale utslipp forsetter å øke som de siste tiårene.

Hovedbilde

- Vinterstid kan polare lavtrykk gi rask vindøkning og kraftig snønedbør i ytre strøk
- Årstemperaturen øker med ca. 5°C. Mest om vinteren, minst om sommeren
- Nedbøren øker med ca. 15 prosent
- Dager med mye nedbør kommer litt hyppigere, og med økt nedbørintensitet
- For vind viser beregningene små endringer, men usikkerheten er stor

Beredskapsarbeid og ROS

[FylkesROS](#) 2019-2023 gir et felles regionalt risikobilde for Nordland. FylkesROS har rangert 14 ulike scenario basert på naturhendelser, store ulykker og tilsiktede uønskede hendelser. Analysen inneholder en vurdering av hvordan utvalgte kritiske samfunnsfunksjoner påvirkes av hendelsen, og sannsynligheten for at de skal skje, samt punkter for oppfølging.

Figur 12 Risikobilde for Nordland. Kilde: Fylkesmannen

Risikoanalysen i FylkesROS angir ekstremvær og langvarig strømbrydd i Lofoten som scenarioet med høyest risiko, med en sannsynlighet for at dette skal skje innen hundre år. Scenarioet beskrives med sektorovergripende sårbarhet, der mange kritiske samfunnsfunksjoner blir berørt. Naturhendelser i Nordland faller inn under et middels risikobilde.

Kommunal klimarisiko

Kommunalbanken og Cicero har utarbeidet analyser for klimarisiko for norske kommuner. Her vurderer de effektene av både klimaendringene og omstillingen til lavutslippssamfunnet. Analysen tar utgangspunkt i finansiell risiko for kommunale investeringer og utviklings-prosjekter, det lokale næringslivet, og for kommunenes langsiktige økonomiske bærekraft.

Skatteinntekter fra innbyggerne utgjør en viktig del av kommunens budsjett. Derfor er kommunene avhengige av at næringslivet i minst mulig grad rammes av klimaendringene (fysisk klimarisiko) og samtidig klarer seg godt i overgangen til et lavutslippssamfunn (overgangsrisiko).

For næringslivet i Vestvågøy vurderes varehandel, havbruk, næringsmiddelindustri og transport som næringer utsatt for risiko. Innen *varehandel* anses tiltak for å redusere biltrafikk og utvikling av sirkulærøkonomi som en overgangsrisiko med høy alvorlighetsgrad med konsekvenser for arealbruk og infrastruktur. For *fiske, fangst og akvakultur* er fysisk risiko knyttet til økning i havtemperatur og klimarisiko i sojaproduiserende land, og overgangsrisiko knyttet til strengere regulering og høyere prising for klimagassutslipp. Innen *næringsmiddelindustrien* er den fysiske risikoen forbundet med ekstremvær innen forsyning og transport, og en overgangsrisiko ved endret forbrukeratferd (høyere krav til informasjon og klimafotavtrykk). For *land- og rørtransport* innebærer ekstremvær en fysisk risiko for skade og tilpasning, og en overgangsrisiko ved krav om nullutslipp. I tillegg er Vestvågøy vurdert som særlig utsatt innen sektor jordbruk, slik tabellen under viser.

● Risiko med svært høy alvorlighetsgrad   ● Risiko med høy alvorlighetsgrad   ● Risiko med middels alvorlighetsgrad

Fysisk risiko		Overgangsrisiko	
Risiko	Konsekvenser	Risiko	Konsekvenser
Ekstremvær (skade og tilpasning)	Hva innebærer økning i ekstremvær, f.eks. tørke, ekstrem nedbør, flom, stormer eller havnivåstigning, for risikoen for mer erosjon, mengden og kvaliteten på avlinger, spredning av (nye) plante- og dyresykdommer?	Strengere regulering / høyere prising av klimagassutslipp	Hva vil fremtidige reguleringer for å redusere utslipp av klimagasser eller en høyere pris på utslipp innebære for maskinparken?
Endring i værmønstre	Hva innebærer endring i værmønstre for vekstsesongen og overvintringsforholdene for planter? Hva ville klimarisiko i andre land innebære for tilgang til importerte råvarer, f. eks. soya?	Endrede konsumentpreferanser	Hvordan kan lavere etterspørsel etter animalske produkter (kjøtt, meieriprodukter) påvirke jordbruket i kommunen?
Klimaendringer i andre land	Hva ville klimarisiko i andre land innebære for tilgang til importerte råvarer, f. eks. soya?		

Figur 13 Vestvågøy: Jordbruk og tilhørende tjenester, jakt. Kilde: Kommunalbanken

Naturmangfold og arealbruk

Sammen med global oppvarming er tap av biologisk mangfold en av vår tids største utfordringer mot framtidig produksjon, forbruk og velferd.

FNs naturpanel IPBES ga i 2019 ut en rapport som redegjør for naturens tilstand, de viktigste påvirkningsfaktorene, konsekvenser for de viktige funksjonene som naturmangfoldet har for menneskers livsgrunnlag, og hvilke endringer som må til for å snu utviklingen.

Mens naturen bidrar med mer mat, energi og materialer enn noensinne, går utnyttelsen i økende grad på bekostning av naturens evne til å gi slike livsviktige bidrag i framtiden. I tillegg går denne utviklingen på bekostning av andre ikke-materielle bidrag fra naturen, som å opprettholde et levelig miljø, regulere CO₂-konsentrasjonen i atmosfæren og å gi oss kunnskap til å utvikle medisiner.

Globalt har menneskelig aktivitet medført omfattende endringer i 75 prosent av miljøet på land, 50 prosent av elvene og 66 prosent av det marine miljøet. Tapet av naturmangfold akselererer, og flere arter er truet av utryddelse nå enn på noe annet tidspunkt i menneskets historie, ifølge rapporten. Av anslagsvis åtte millioner arter på kloden i dag er én million truet av utryddelse. 75 prosent av landområdene er vesentlig endret, 66 prosent av havområdene påvirkes i stadig sterkere grad, og 85 prosent av verdens våtmarker er tapt.

Arealbruk og omdisponering av areal til for eksempel veg- og boligbygging, industri, jordbruk og andre næringsformål er viktig for samfunnet, men er samtidig den største trusselen mot naturmangfoldet på land, i tillegg til forurensning og spredning av fremmede arter.

Klimaendringer vil i tiden fremover bli en stadig større trussel mot mangfoldet i naturen. For åtti prosent av artene på rødlisten utgjør arealforandringer en hovedtrussel. Hvordan kommunen forvalter arealene er derfor særdeles viktig for ivaretagelse av naturmangfoldet.

Nedbygging av norsk natur har ført til at 2125 arter nå er truet av arealendringer (norsk rødliste, [Sabima](#) 2018). Ett leveområde mindre betyr sjelden at arten utrykkes. Men når leveområder etter tur forsvinner, begynner det å bli vanskelig å opprettholde en robust bestand av en art. En natur med mindre mangfold av arter og naturtyper er mer sårbar for naturlige miljøendringer. For eksempel vil flere arter i naturen øke sjansen for at det finnes arter som takler det varmere og våtere været som kommer med klimaendringene.

Intakte, fungerende økosystemer gir oss økosystemtjenester som er livsnødvendige: skogen renser luft, myra lagrer karbon, og biene pollinerer mange av matplantene våre. Til syvende og sist vil heller ikke vi mennesker klare oss dersom naturmangfoldet reduseres for mye. Naturen er dessuten svært viktig i et folkehelseperspektiv og utgjør opphavet til norske friluftslivstradisjoner og ulike aktiviteter basert på friluftsliv, for eksempel reiseliv.

Naturpanelets rapport slår fast at utviklingen har gått så langt at det er umulig å nå FNs bærekraftsmål og de internasjonale Aichi-målene for naturmangfold i 2020. Mot 2030 og på lengre sikt kan det ifølge Naturpanelet være mulig, men det vil kreve gjennomgripende samfunnsendringer.

Et av tiltakene rapporten trekker fram som avgjørende er fokus på byplanlegging, bedre arealplanlegging og restaurering av natur. Andre tiltak er å bygge de virkelige kostnadene av produksjon og forbruk inn i lovverk og forskrifter, for eksempel straff for å forurense og å fjerne subsidier, minimere materialutvinning og avfall og å styrke sertifiseringer som sikrer etisk og bærekraftig produksjon. Vestvågøy kommune kan bidra både lokalt, nasjonalt og internasjonalt for å bedre situasjonen for truede arter, ved å vekte naturens verdi nå og for fremtidige generasjoner, i sin myndighetsutøvelse.

Spesielt viktige naturverdier i Vestvågøy kommune

BirdLife International har siden 1981 identifisert og kartlagt et nettverk av viktige områder for naturmangfold og fugler, og Norsk Ornitologisk Forening (NOF) har hatt ansvaret for dette arbeidet i Norge. Områdene går under navnet «Important Bird and biodiversity Areas» (IBAer).

Dette nettverket av områder betraktes som et absolutt og uunnværlig minimum for den langsiktige overlevelsen av verdens fuglearter i deres utbredelsesområde, selv om det skjer et tap av habitater på generell basis andre steder. I tillegg til de kritisk viktige funksjonene områdene har for fugler, er betydningen for øvrig naturmangfold uvurderlig. Den biologiske produksjonen er høy, og det danner grunnlaget for det rike fuglelivet. Områdene er utpekt etter faglig anerkjente kriterier. Viktige fugleområder (IBA) og potensielle utfordringer i Vestvågøy kommune er Leknes våtmark-system IBA og Lofoten IBA. Potensielle utfordringer for Leknes IBA er primært arealinngrep, forstyrrelser, og tilrettelegging for friluftsliv nært viktige hekkeforekomster. For Lofoten IBA er det få kjente trusler, foruten alvorlige konsekvenser som kan forårsakes av oljeutslipp eller næringssvikt i havet. Omfanget av bifangst av fugl fra fiskerier er ukjent. Forstyrrelser og forurensing som følge av akvakulturaktivitet og vannsportaktivitet mv. er trusler som på sikt kan gjøre seg mer gjeldende (Norsk Ornitologisk forening avd. Lofoten 2018. Høringsinnspill til kommuneplanens arealdel).

Vassdrag

Kommunestyret vedtok i mars 2018 mål for vassdragene Farstadvassdraget, Skottnes-vassdraget og Lilandsvassdraget i forbindelse med revisjon av Hovedplan avløp. Miljømålet for alle disse vassdragene er at de skal oppnå minimum god økologisk og kjemisk tilstand i henhold til EUs vannrammedirektiv og vannforskriften.

De tre vassdragene er viktige naturområder, men målene i vannforskriften om minimum god kjemisk og økologisk tilstand innen 2021 vil ikke nås. Det tar lang tid å rydde opp i kildene til forurensning av disse vassdragene, og utfordringen er avrenning fra landbruk og tilførsel av kloakk fra omkringliggende bebyggelse som ikke er knyttet til kommunalt avløp. For å ha levende vassdrag er det viktig at disse ikke forurenses gjennom fremmedstoffer, eutrofierende næringsstoffer eller fremmede masser.

Endringer i vassdrag i form av terrenginngrep kan utgjøre en trussel mot vassdragenes balanse og kan ha negativ effekt både på biologiske systemer og arts mangfold, samt at det kan medføre endringer i vannivå i nærliggende vannforekomster, eller overvannsproblematikk.

By-, tettsted- og bygdeutvikling

Innen satsingsområdet By-, tettsted- og bygdeutvikling jobbes det mot at Vestvågøy har sterke, levende og bærekraftige lokalsamfunn. Gode lokalsamfunn har stor betydning for psykiske helse og livskvalitet. Følgende er de største utfordringene for en slik utvikling:

Utfordringer for by-, tettsteds- og bygdeutvikling

- By-, tettsteds- og bygdeutviklingen i Vestvågøy er ikke bærekraftig
- Leknes mangler bykvaliteter og innovasjonskraft
- Boligmarkedet er dårlig rustet for dagens og fremtidens boligbehov og etterspørsel

Utvikling for bærekraftige lokalsamfunn

Bærekraftige lokalsamfunn preges av tillit, trygghet, tilhørighet og tilgang til goder som arbeid, utdanning og gode nærmiljø. De forvalter miljøet og klima på en forsvarlig og langsiktig måte, og har et ansvarlig næringsliv som tilbyr produkter og tjenester av kvalitet til lokalsamfunnet.

Balansen mellom bo-, natur-, og lokaliseringsskvalitetene for næringslivet er ofte skjør og av og til utfordret av arealkonflikter. Arealpreferanser og behov innen næring, bolig, fritid og infrastruktur innebærer at vekst ofte går foran jord- og naturvern og klimamål. Måltrettet planlegging som har helheten i kommunens arealutvikling til grunn, som i kommuneplanens samfunns- og arealdel, må legge føringer for enkelt-vedtak og tiltak skal utviklingen av Vestvågøy bli bærekraftig.

I år oppdateres kommuneplanens arealdel. Den gir føringer, bestemmelser og retningslinjer for arealbruken i et 12 års-perspektiv. Planen tilrettelegger for spredt boligbygging i bygdene, for å ivareta landbruksproduksjon og innbyggers bopreferanser. Samtidig utfordrer dette kommunens mål om å redusere klimagassutslipp og kostnader ved tjenesteyting. Nasjonale føringer tilsier at kommunen skal konsentrere bolig- og arealbruk, og tilrettelegge for kollektivtilbud og sykkel- og gangemobilitet. Det betyr at utbygging først og fremst må skje planmessig, og i hovedsak i byen og tettstedene. I Vestvågøy er dagens utvikling for arealkrevende og preget av enkelttiltak.

Ungdommenes vurdering av lokalmiljøene i Vestvågøy

Ungdataundersøkelsen i 2019 viser at 54 prosent av ungdomsskoleelevene er fornøyd med lokalmiljøet der de bor. På landsbasis svarer 70 prosent at de er fornøyd med lokalmiljøet. Undersøkelsen viser at en større andel av guttene er fornøyd enn jentene. Ungdommene i Vestvågøy er mest fornøyd med idrettsanlegg og kulturtilbudet, og minst fornøyd med sosiale møteplasser og kollektivtilbud. Barn og unge bruker lokalmiljøet i større grad og på en annen måte enn foreldrene. Trygge og sunne lokalmiljøer er derfor særlig viktig for barn og unges trivsel og livskvalitet ([Ungdata for ungdomsskolen](#)).

På folkemøter og i møter med barn og ungdom, eldre, og innvandrere (arealplanarbeid 2018) kom det inn ønsker om boligbygging, infrastruktur, næringsareal og investeringer i hele kommunen. Barn og ungdom ønsker trafiksikkerhet i nærområdene, og leke- og møtesteder der de bor.

Utfordringen er å skape balanse mellom bærekraft og innbyggernes ønsker gjennom å forvalte areal- og naturressursene av hensyn til klima- og livskvalitet samtidig som infrastruktur, møtesteder og tjenester når ut i hele kommunen.

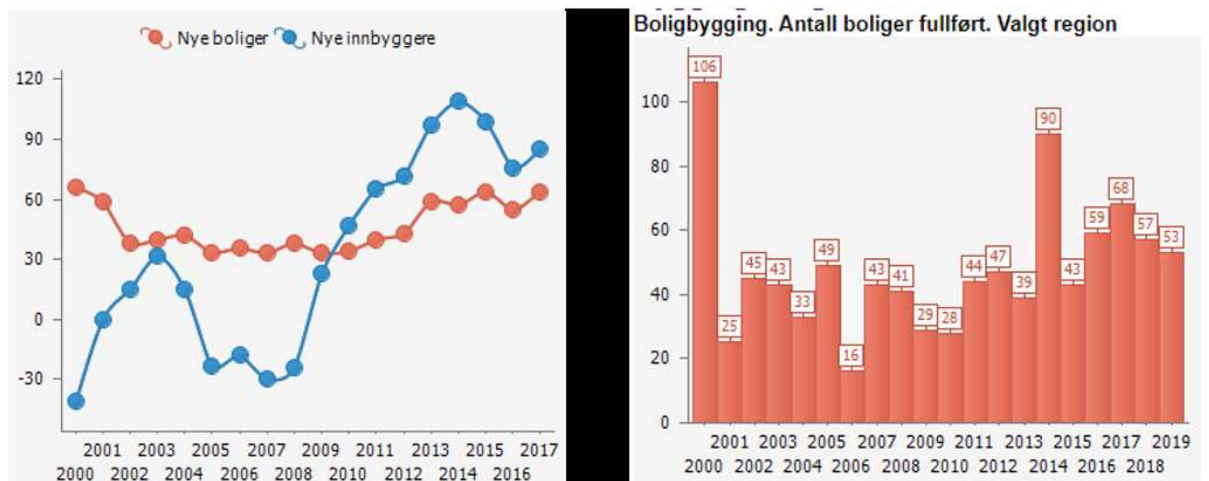
Leknes sitt potensial som attraktiv by og innovasjonssenter

I anledning [Byromsseminaret](#) på Leknes i 2017 ble det gjort en spørreundersøkelse blant befolkningen med 280 innspill. Hovedbudskapet er at Leknes: er rotete og trenger bedre planlegging, spesielt for å redusere bilbruk, og mangler bykvaliteter slik som møtesteder, grøntområder og rekreasjonstilbud.

Leknes har potensial til å bli et innovasjonssenter hvis det utvikles møtesteder og tilrettelegges for kreative miljøer og kunnskapsbedrifter. I [NIBR forskningsrapport](#) (2016) anbefales bedre kopling mellom by- og næringsutvikling, og en mer samordnet areal- og transportplanlegging. Sistnevnte påpekes også i Statens vegvesens prosjekt om bærekraftig mobilitet i småbyene i Nord-Norge (2018). Utfordringene påpekt for Leknes var utflytende arealbruk, manglende offentlig rom og grøntstruktur, utrygghet, barrierer og manglende infrastruktur for gående og syklende, utilfredsstillende kollektivknutepunkt i sentrum, lite kollektivtransport, og biler som et dominerende moment i byrommene.

Boligmarkedet i Vestvågøy – i utakt med behovet

Boligpolitikk er viktig for å trygge innbyggernes livskvalitet. Kommunens handlingsrom er å ta rollen som premissgiver og tilrettelegge for økt/rask bygging av varierte boligtyper på riktig sted gjennom arealplanlegging, sikre gode bomiljø, regulere for en sosial boligprofil, og å besørge boliger for innbyggere med spesielle behov. Boligutviklingen har som figuren under viser flatet ut i forhold til befolkningsutviklingen mellom 2000 og 2017. Kommuneplanens arealdel som behandles i 2020 søker å forenkle boligbygging på en planmessig måte.

Figur 14 Nye boliger og nye innbyggere*. Vestvågøy 2000-2017. Kilde: [Kommuneprofilen.no](#)

*) Både nye boliger og nye innbyggere er regnet som 3-årlig gjennomsnitt

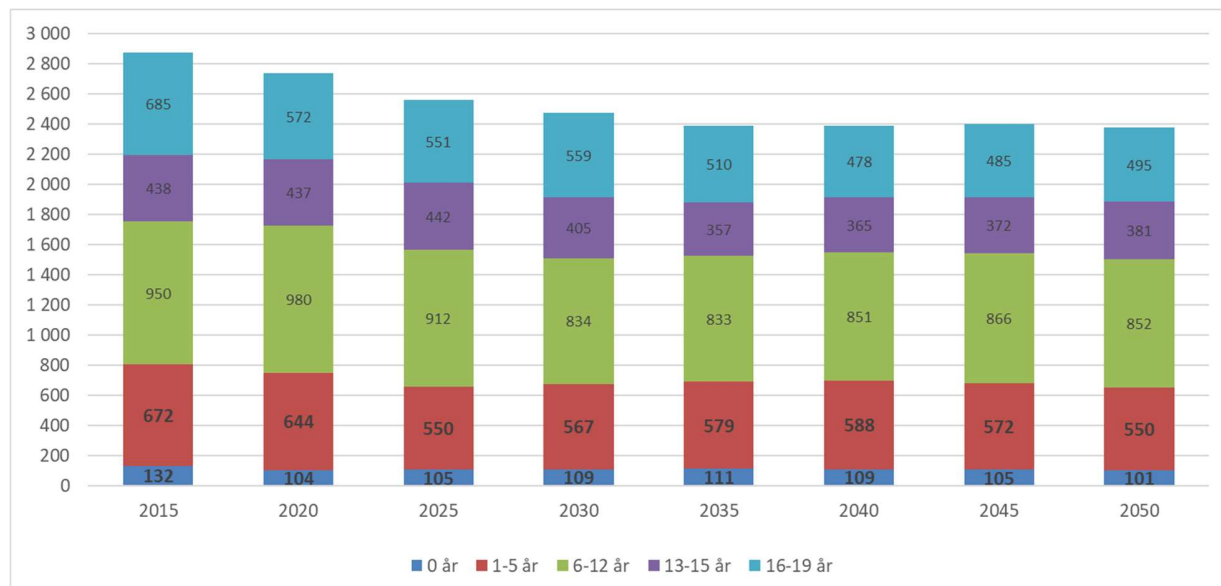
Et kunnskapsgrunnlag utarbeidet av Husbanken i 2018 viste at det er en hovedtyngde av eneboliger i Vestvågøy og få leiligheter og mindre boenheter. Eiermarkedet utgjør majoriteten av markedet (over 80 prosent av Vestvågøys boligmasse). Det er en sammenheng mellom leid bolig og levekår, herunder barn i fattige familier. Derfor er dette et viktig innsatsområde for forebygging, folkehelse og levekår.

Sosial boligpolitikk er et ansvarsområde som ligger under kommunens helse- og omsorgssektor. Mellom 2012 og 2019 ble antallet kommunale boliger (majoritet av innleide boliger) redusert fra 409 til 256.

Oppvekst

Å hjelpe barn og unge tidlig i livet er god investering i barns levekår her og nå, i deres framtidige livssjanser og i samfunnets bærekraft ([FAFO-rapport 2020:2](#)). Barn og unge i Vestvågøy har det stort sett veldig bra, trives godt og mestrer hverdagen. Det viser både undersøkelse om helse og trivsel som de selv har svart på og andre statistikker vi har for Vestvågøy. Dette er viktig å huske på når vi skal se på utfordringene og utviklingstrekkene som påvirker barn og unges helse, trivsel og muligheter.

Barn og unge er valgt ut som en av kommunens hovedsatsinger, og er også en sentral målgruppe i folkehelsearbeidet. Vestvågøy har 11.521 innbyggere (2021). Andelen under 18 år er på 22,1 prosent av den totale befolkningen (SSB 2019). For landet er andelen personer under 18 år på 21,1 prosent. Framskrivninger anslår at antallet barn og unge vil synke fram mot 2030, og deretter holde seg forholdsvis stabilt frem mot 2050.

Figur 15 Befolkningsframskriving barn og unge. Kilde: SSB 2020

Oppvekstvilkår og levevaner tidlig i livet legger grunnlaget for helse og trivsel senere i livet. Barn velger ikke sine oppvekst- og levekårsforhold. Deres levevaner påvirkes i stor grad også av foreldrenes utgangspunkt, og for å nå barna med tiltak må en også nå foreldrene. Barn og unges sosiale, faglige og helsemessige utfordringer bør møtes med strukturelle og langsiktige strategier. Her har barnehager, grunnskoler og videregående skoler et særlig ansvar. De fleste barn og unge går i barnehage eller skole, som er gode arenaer for utjevning av sosiale helseforskjeller. Sosial ulikhet i helse blant barn og unge er særlig alvorlig fordi problemer forplanter seg inn i voksenlivet, og svekker mulighetene for dem med dårlige levekår. Det påvirker barn og unges mulighet for å mestre eget liv som voksen, for gjennomføring av utdanning, for helse og deltakelse i arbeidsliv.

For å redusere sosiale ulikheter i helse er den mest effektive og beste tilnærmingen først og fremst tjenester og tiltak som når alle barn og unge, det vil si universelle tiltak ([Helsedirektoratet 2018](#))

Kommunedelplan oppvekst 2020 – 2030 har satt følgende mål for barn og unges oppvekst:

- Barn og unge i Vestvågøy får god omsorg i familien
- Barn og unge i Vestvågøy opplever at de er verdsatt og inkludert, og at de voksne samarbeider til deres beste
- Barn og unge i Vestvågøy blir spurt, hørt og tatt på alvor
- Barn og unge i Vestvågøy lærer, trives og opplever mestring i barnehage, på skole og i fritiden, er en god venn og har tro på framtida

Selv om barn og unge i kommunen vår generelt har gode oppvekstvilkår, er også mange som utsettes for belastninger og som vokser opp med ulike levekårsproblemer. Vi har samlet de mest sentrale utfordringene her:

Utfordringer oppvekst	
Tema	Utfordringer
Familie og omsorg	• I Vestvågøy vokser i overkant av 16 prosent av barna opp med én forsørger, dette er høyere enn landssnittet
Familier med lav inntekt	• I Vestvågøy er andelen barn og unge som vokser opp i vedvarende lavinntekt 13 prosent, eller 284 barn. Andelen for fylket er 9,3 prosent, for landet andelen 10,7 prosent
Barnehage	• Barnehagene i Vestvågøy oppfyller ikke lovkravet til pedagogisk bemanning • Barn med særskilte behov får ikke kvalifisert/god nok hjelp i barnehagene • En lavere andel minoritetsspråklige barn i fht. innvandrerbarn går i barnehage enn barn i fht. innbyggertall • Vestvågøy har en betydelig lavere andel barn i kommunale barnehage enn andre kommuner
Skole og trivsel	• 53 prosent av ungdomsskoleelevene er svært eller litt fornøyd med skolen sin, på landsbasis er andelen 65 prosent • 10. klassinger i Vestvågøy trives i mindre grad på skolen sammenliknet med både fylket og landet, i 7. klasse har trivselen økt de seneste årene • Andelen elever som opplever mobbing på 7. trinn er 7,7 prosent og 6,5 prosent på 10. trinn. Andelen har gått ned de seneste årene • I 2019 var gjennomsnittlig grunnskolepoeng for 10. klassinger i Vestvågøy 42, for gruppe 11 var den 41,3 og for landet 41,7 • Andelene lærere med høyere utdanning og pedagogisk utdanning er lavere i Vestvågøyskolen sammenliknet med andre kommuner og landet • 10,7 prosent av elevene i grunnskolen mottar spesialundervisning, dette er høyere enn gr. 11 og landet

Ungdom i utenforskap og framtidstro	• Frafallet i videregående skole er 24 prosent, andelen for fylket og landet er 20 prosent. • Frafallet blant elever med foreldre som har grunnskole som høyeste fullførte utdanning er på 38 prosent og frafallet blant elever der foreldrene har høyere utdanning er 17 prosent • Andelen ungdom og unge voksne som faller innenfor NEET-kategorien er 14 prosent i Nordland, snittet for landet er 11 prosent (2017) • 56 prosent av NEET-ungdom i Norge har ikke fullført videregående opplæring • 70 prosent av ungdom i Vestvågøy tror de vil få et lykkelig liv. 72 prosent for landet, 68 prosent for Nordland • 52 prosent av ungdomsskoleelevene i Vestvågøy tror de kommer til å ta høyere utdanning, på landsbasis er andelen 61 prosent • 22 prosent av ungdomsskoleelevene i Vestvågøy tror de noen gang kommer til å bli arbeidsledig, på landsbasis er andelen 17 prosent
Vennskap og fritid	• Prosentandel av ungdomsskoleelever som er mye plaget av ensomhet i Vestvågøy ligger på 24, mens landet 22 • Prosentandel av ungdomsskoleelever som har minst en fortrolig venn er på 90 i Norge, mens i Vestvågøy på 88 • Urovekkende mange er misfornøyd med lokalmiljøet - prosentandelen ungdomsskoleelever som oppgir at de er litt eller svært fornøyd med lokalmiljøet i Vestvågøy ligger på 53, mens i Norge er den på 70 • Andel ungdomsskoleelever som oppgir at de er med i en fritidsorganisasjon er lavere enn landsnivået
Vold, overgrep og omsorgssvikt	• Flere ungdommer i Vestvågøy utsettes for trusler om vold, og blir skadet på grunn av vold enn ungdom ellers i landet. • Vestvågøy har flere barn og unge med barnevernsmelding og barnevernsundersøkelse enn andre kommuner
Røyk, snus og alkohol blant ungdom	• 12 prosent av ungdomsskoleelevene opplyser at de har vært tydelig beruset på alkohol det siste året.

Familie og omsorg

Familien er barnas viktigste kilde til læring, omsorg, trygghet og tillit, og her dannes grunnlaget for barns livskvalitet og psykiske helse. Senere kommer barnehagen, skolen, venner og sosiale medier. Tilknytning til hjemstedet er også en viktig kilde til trygghet og tilhørighet. For de aller fleste barn er foreldrene de viktigste personene i livet til langt opp i tenårene.

I 2017 opplevde rundt 20.000 barn og unge at foreldrene gikk fra hverandre. Konflikter mellom foreldrene er utbredt ved samlivsbrudd. Foreldre som har delt bosted har lavere konfliktnivå enn der én av foreldrene har barna mesteparten av tiden. Foreldre med høyere utdanning har lavere konfliktnivå ved samlivsbrudd enn foreldre med lavere utdanning. Samlivsbrudd påvirker barna, men trenger ikke være negativt. Det er graden av konflikt mellom foreldrene som har noe å si om barna blir negativt

påvirket av bruddet ([Bufdir 2019](#)). I Vestvågøy vokser i overkant av 16 prosent av barna opp med én forsørger, dette er høyere enn landssnittet og noe lavere enn på fylkesnivå.

Familieøkonomien har mye å si for barnas oppvekst. I planarbeidet er det viktig at kommunen er spesielt oppmerksom på lavinntektsfamilier og andre utsatte familier. Økonomiske bekymringer kan begrense tid og energi som foreldrene kan bruke på aktiviteter med barna. Økonomiske problemer kan også føre til stress i hjemmemiljøet og dermed påvirke foreldrenes egen psykiske helse, foreldreferdigheter og oppdragerstil. Sammenliknet med andre barn har barn i familier med lav inntekt oftere psykiske og fysiske helseplager ([Folkehelseinstituttet](#)).

Familier med lav inntekt

Lavinntektsfamilier er definert som husstander der husstandsinntekten er under 60 prosent av median inntekt. Median inntekt er den inntekten som er «på midten», det vil si at 50 prosent av landets husstander har høyere og 50 prosent lavere inntekt enn medianinntekten. Vedvarende lavinntekt er definert som lavinntekt med varighet på tre år eller mer ([Folkehelseinstituttet 2018](#)).

Vi vet lite om hvordan lav inntekt i familien påvirker barns helse, men studier som har fulgt samme barn over tid, har funnet at barn har flere symptomer på psykiske problemer når familien har dårlig økonomi, og færre symptomer når familien har god økonomi. Ifølge familiestress-modeller kan dette skyldes at lav inntekt fører til stress i hjemmemiljøet som øker nivåer av konflikt, kaos og uforutsigbarhet ([Folkehelseinstituttet 2018](#)).

I Vestvågøy er andelen barn og unge (0-17 år) som vokser opp i vedvarende lavinntekt 13 prosent, eller 284 barn. Andelen for fylket er 9,3 prosent og for landet 10,7 prosent. Vi vet en del om hva som kan være sammenhenger og risikofaktorer for lavinntekt i Vestvågøysamfunnet:

- Husholdningstype: Innvandrerhusholdninger og husholdninger der hovedforsørger har lav utdanning ofte faller innenfor kategorien lavinntektshusholdninger.
- Risiko: Enslige forsørgere er den faktoren som gir klart høyest risiko for lavinntekt.
- Boforhold: Tydelig sammenheng mellom lavinntekt og barn i alderen 0-5 år som bor i leid bolig. Det samme gjelder også for øvrige aldergrupper (0-17 år) som bor i leid bolig, selv om sammenhengen er sterkes for de mellom 0-5 år ([barnefattigdom.no](#))

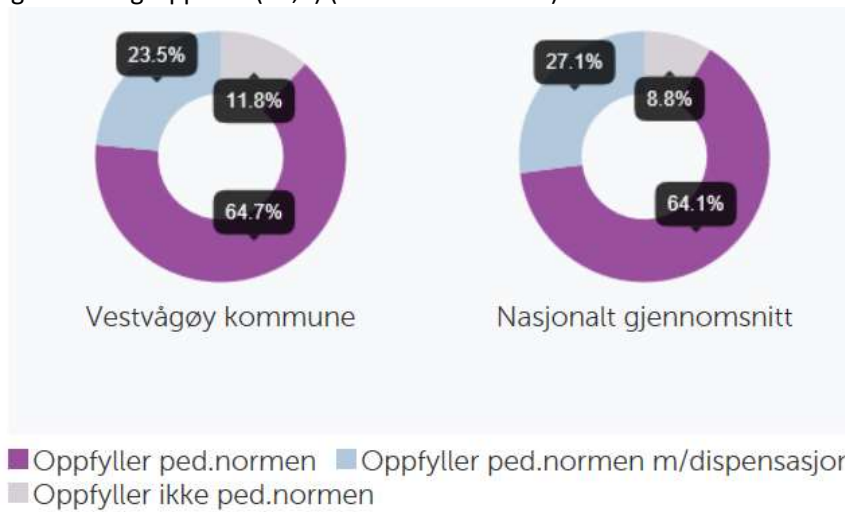
Barnehage

Kvalitet: Barnehagen kan være positivt for hvordan barna senere fungerer i skolen og deres atferdsutvikling. Særlig hos barn med lav sosioøkonomisk bakgrunn kan gode barnehager ha gunstig effekt på psykisk helse og språkutvikling, og bidra til utjevning av sosiale forskjeller. Barn som går i barnehage med høy kvalitet, har oftere bedre språk og bedre sosial tilpasning, enn barn som er hjemme eller i annet barnepasstilbud.

Barnehager med høy kvalitet kjennetegnes av at de har små barnegrupper og tilstrekkelig, godt utdannet, personlig egnet, stabilt voksenpersonell med lett tilgang til veiledning fra kommunepsykolog eller annet helsepersonell (*St.meld. nr. 41 2009*).

Barnehagen skal ha minimum én pedagogisk leder per 7 barn under tre år, og minimum én pedagogisk leder per 14 barn for barn over tre år ([Barnehagefakta.no](#)). Regjeringen har satt et krav om at minimum 43 prosent av de ansatte i barnehagen skal ha minst tre års barnefaglig utdanning. Vestvågøy har 41,1

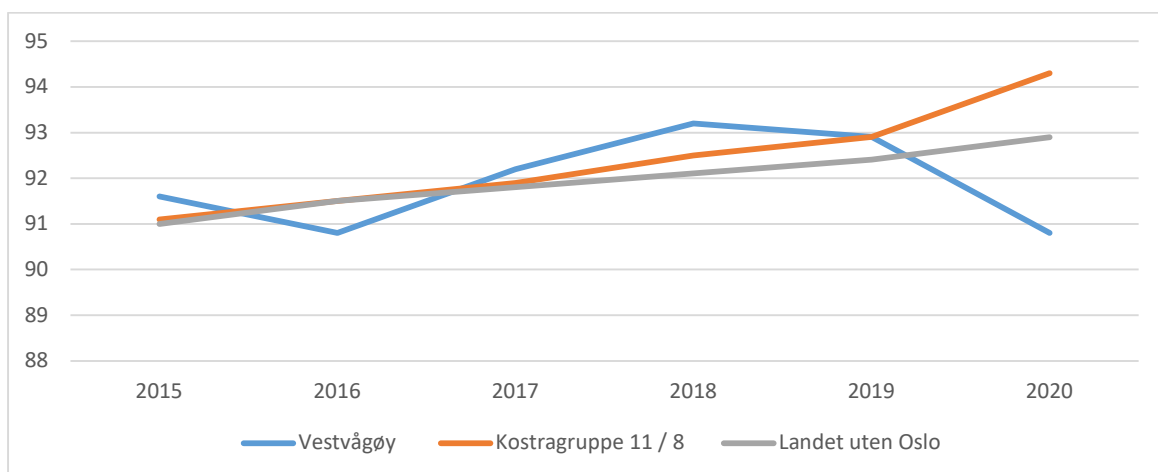
prosent barnehagelærere i forhold til grunnbemanning, og ligger under både landsgjennomsnittet (41,5) og KOSTRA gruppe 11 (44,5) (Kilde: SSB KOSTRA).

Figur 16 Andel barnehager som oppfyller kravet til pedagogisk bemanning per. 15.12.2019

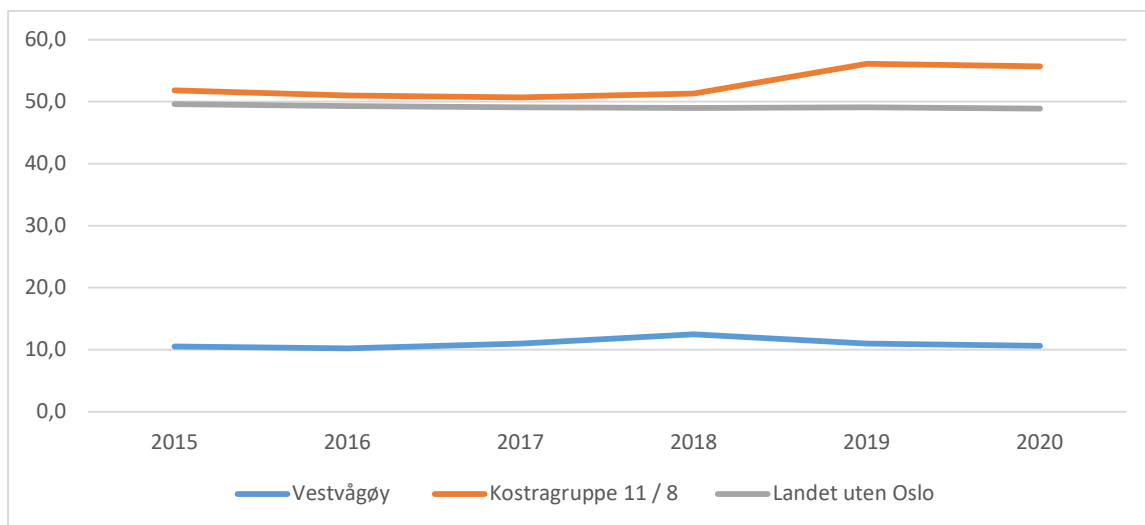
Som det går fram av figuren over oppfyller ikke Vestvågøy kommune kravet til pedagogisk bemanning i barnehagen. Dette påvirker kvaliteten på tilbudet, og særlig bekymringsfullt er det at barn med særskilte behov får ikke kvalifisert/god nok hjelp i barnehagene.

Barnehagedekning: Vestvågøy hadde 607 barn i barnehage pr 15.12.19 (Barnehagefakta.no). Kommunen har god barnehagedekning. Av figuren under ser vi at vi lå over landsgjennomsnittet både i 2017 og 2018, og fortsatt like over i 2019, hvor 92,9 prosent av barna har plass. 92,4 prosent i landet utenom Oslo. Andel minoritetsspråklige barn i barnehage i forhold til innvandrerbarn 1-5 år ligger på 86,9 prosent, og har lavere andel enn etnisk norske barn (Kilde: SSB KOSTRA). Dette er en utfordring vi må ta på alvor, særlig med tanke på språkutvikling, sosial utvikling og inkludering. Å ha gått i barnehage kan være avgjørende for innvandrerbarns gjennomføring i videregående skole ([IMDI](#)).

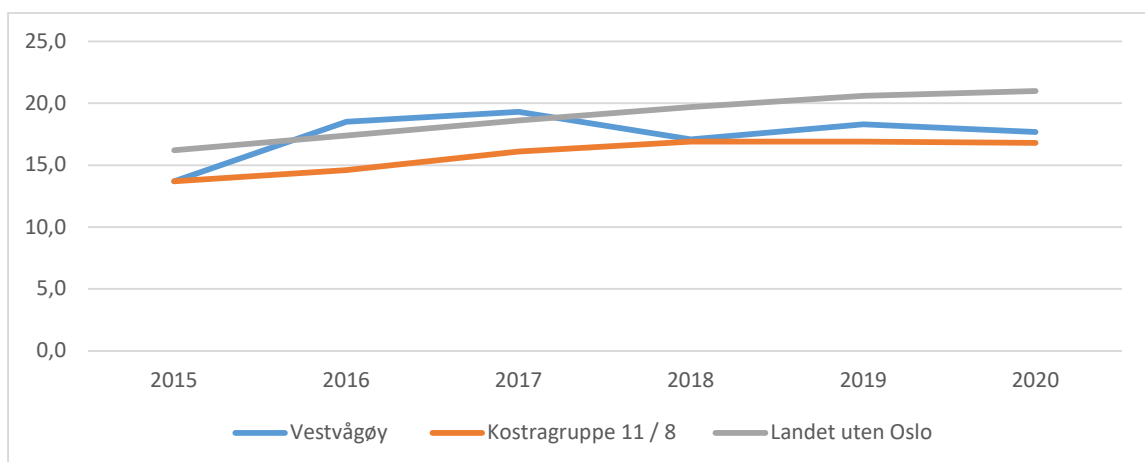
Figur 17 Barnehagedekning i Vestvågøy. Andel barn 1-5 år i barnehage i forhold til innbyggere 1-5 år. Kilde: SSB KOSTRA

Kommunale og private barnehager: Vestvågøy har en betydelig lavere andel barn i kommunale barnehage enn andre kommuner. Vestvågøy kommune har god kontakt med de fleste lederne i de private barnehagene, men savner mer kontakt og dialog med eierne. Ved privatisering har kommunen mindre råderett over barnehagesektoren, både når det gjelder økonomi og faglig kvalitet. Dette stiller særlige krav til god dialog og samhandling, et tett samarbeid om kompetanseutvikling og kvalitet, og en kapasitet til å gjennomføre nødvendige tilsyn. Det er viktig å påpeke at mange private barnehager jobber svært godt og har god kvalitet. Kommunen kan imidlertid ikke gi pålegge utover bemanningsnorm, styre disponering av midler og kompetanseutvikling mm. Det kan også være en utfordring å få til en god overgang, og innholdsmessig sammenheng og kontinuitet mellom barnehage og skole.

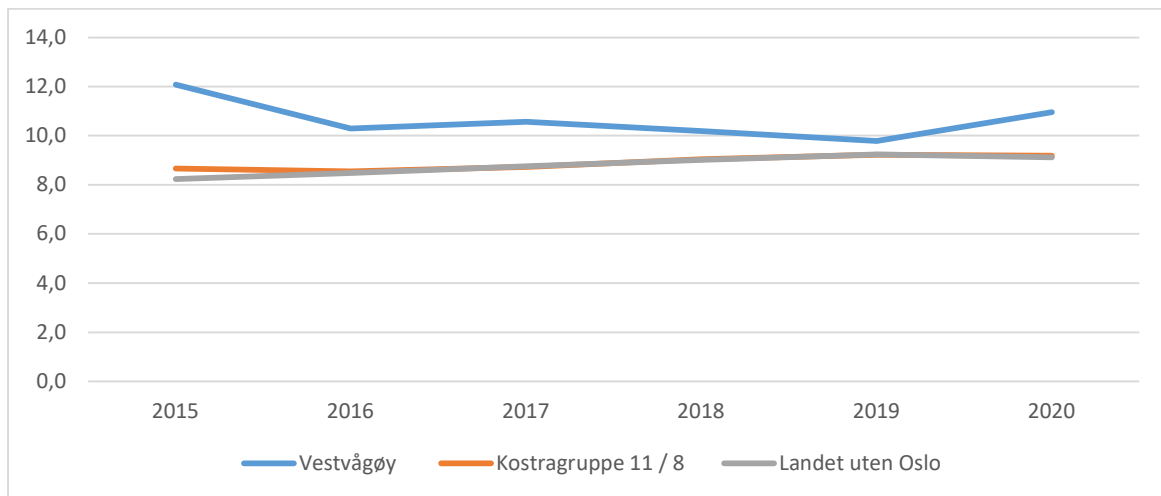
Figur 18 Andel barn i kommunal barnehage. Kilde: SSB KOSTRA

Ekstra ressurser til styrket tilbud: I følge Figur 18 under har Vestvågøy en lavere andel førskolebarn i barnehage som har tilrettelagte tiltak enn landet, men noe høyere enn KOSTRA gruppe 11 / 8. Vestvågøy ligger imidlertid noe høyere enn både landet og KOSTRA gruppe 11 / 8 på netto driftsutgifter til styrket tilbud barnehage ifølge Figur 19.

Figur 19 Styrket tilbud førskolebarn - Andelen førskolebarn som har tilrettelagte tiltak. Kilde: SSB KOSTRA

Figur 20 Netto driftsutgift til styrket tilbud barnehage (f.211), i forhold til ordinært tilbud (f. 201). Kilde: SSB KOSTRA

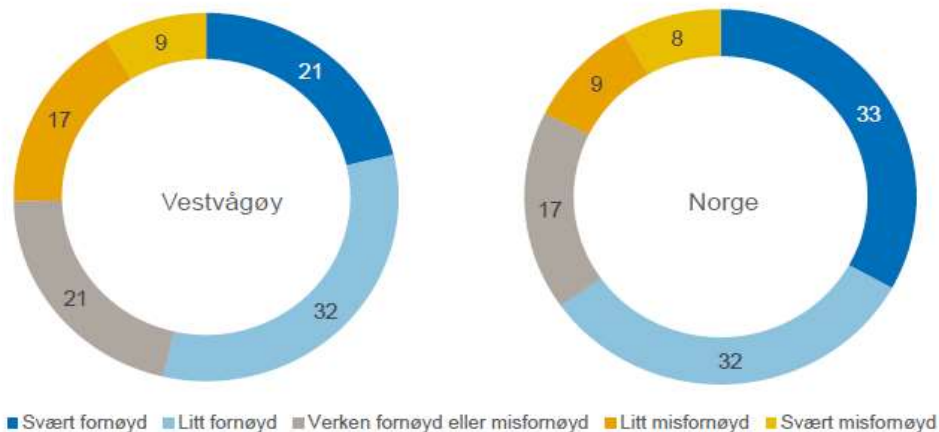
Skole og trivsel

Skolen er en viktig arena for faglig og sosial utvikling. I Norge har barn og unge rett til grunnskoleopplæring med et godt fysisk og psykososialt miljø. Manglende mestring i skolen er blant de mest alvorlige risikofaktorene for ungdoms psykiske helse. Det å oppleve skolemiljøet som belastende eller stressende henger sammen med tegn på psykiske helseproblemer og selvopplevde helseplager. Følelsen av støtte fra foreldre, lærere og medelever er derimot forbundet med høyere grad av tilfredshet med livet ([Folkehelseinstituttet 2018](#)).

[Ungdata 2019](#) viser at 53 prosent av ungdomsskoleelevene er svært eller litt fornøyd med skolen sin, på landsbasis er andelen 65 prosent. 26 prosent av ungdomsskoleelevene på Vestvågøy er litt eller svært misfornøyd med skolen de går på, på landsbasis er andelen 17 prosent.

Hvor fornøyd er du med skolen du går på?

Prosentandel av ungdomsskoleelever i Vestvågøy og i Norge

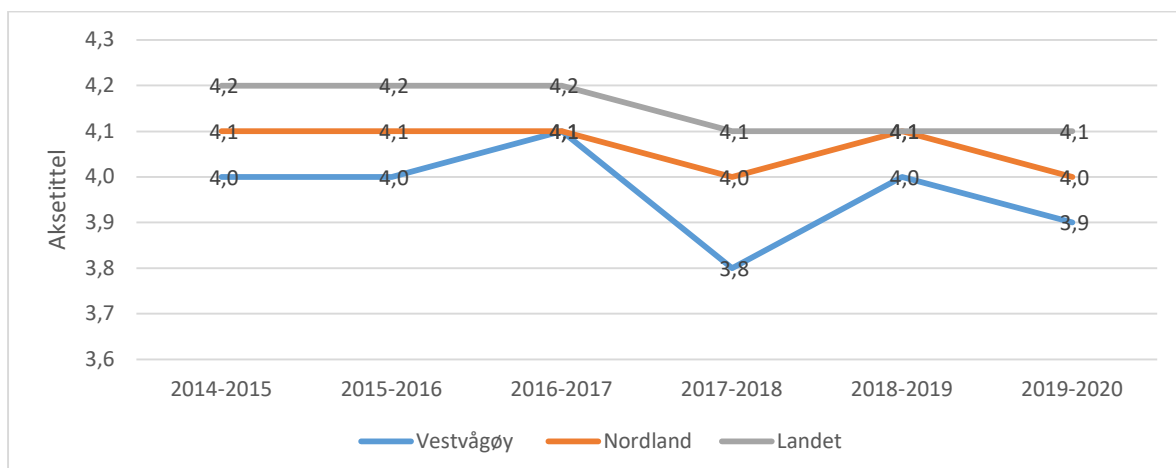
Figur 21 Tilfredshet med skolen, ungdomsskoleelever, Vestvågøy. Kilde: Ungdata 2019

Når vi ser på forskjellen mellom kjønn viser det seg at guttene er mer fornøyd med skolen sin enn jentene. På niende trinn er forskjellene størst. Blant jenter på niende trinn er andelen som er fornøyd med skolen sin 36 prosent, mens blant gutter på niende trinn er 67 prosent fornøyd med skolen sin.

Når vi ser på hvordan ungdomsskoleelevene opplever skolen er det tydelig at elevene trives godt, opplever at lærerne bryr seg og de føler at de passer inn blant elevene på skolen. Samtidig viser Ungdata 2019 at 80 prosent svarer helt enig eller litt enig på spørsmål om de kjeder seg på skolen. 30 prosent svarer helt enig eller litt enig på spørsmål om de ofte gruer seg til å gå på skolen.

Trivsel

Elevundersøkelsen gjennomføres årlig i 7. og 10. trinn på alle skoler. Elevene svarer på bl.a. spørsmål om trivsel og mobbing i skolen. På en skala fra 1 til 5 skårer Vestvågøy i 2018-2019 4,5 på 7. trinn og 4 på 10. trinn. På 7. trinn er trenden fra 2014 at trivselen er noe økende på 10. trinn har den vært relativt stabil.

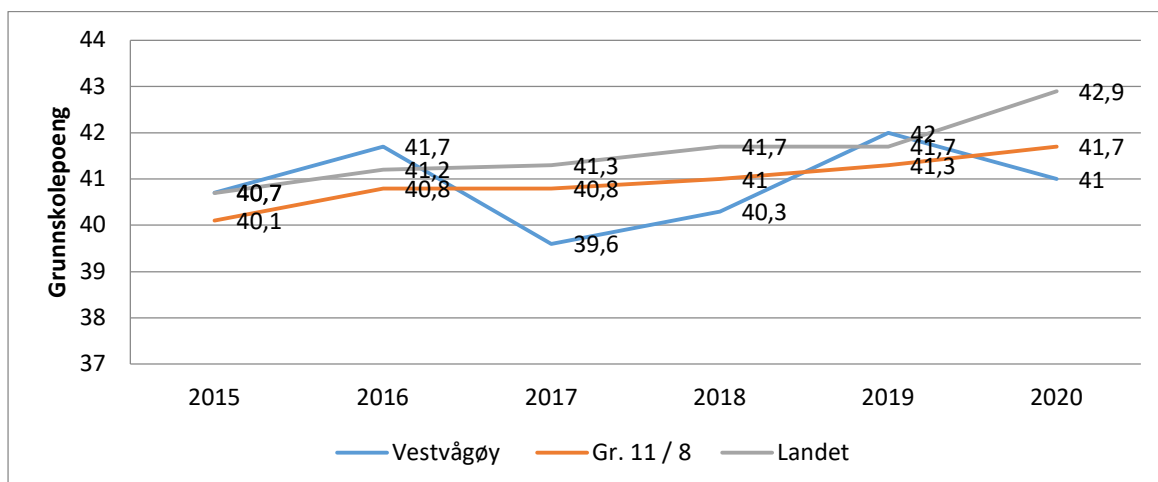
Figur 22 Trivsel 10. trinn, Vestvågøy. Kilde: SSB – Elevundersøkelsen 2019

Mobbing

Andelen elever som opplever mobbing på 7. trinn er 7,7 prosent og 6,5 prosent på 10. trinn. Andelen har gått jevnt ned på 7. trinn fra 2016 og en god del ned på 10. trinn sammenlignet med 2017, da andelen var på 11 prosent.

Grunnskolepoeng

Grunnskolepoeng er et samlet mål for elevenes karakterer i fag ved avslutningen av 10. trinn. Dette er et gjennomsnitt av alle karakterer, både eksamen og standpunkt, som multipliseres med 10. På landsbasis har gjennomsnittlig grunnskolepoeng økt jevnt over tid. Økningen har vært litt høyere for jentene enn guttene, og jentene har nå i snitt 4,5 grunnskolepoeng mer enn guttene. I 2020 var gjennomsnittlig grunnskolepoeng for 10. klassinger i Vestvågøy 41, for gruppe 8 var den 41,7 og for landet 42,9. Grafen under viser at det har vært store variasjoner fra kull til kull i Vestvågøy de siste årene.

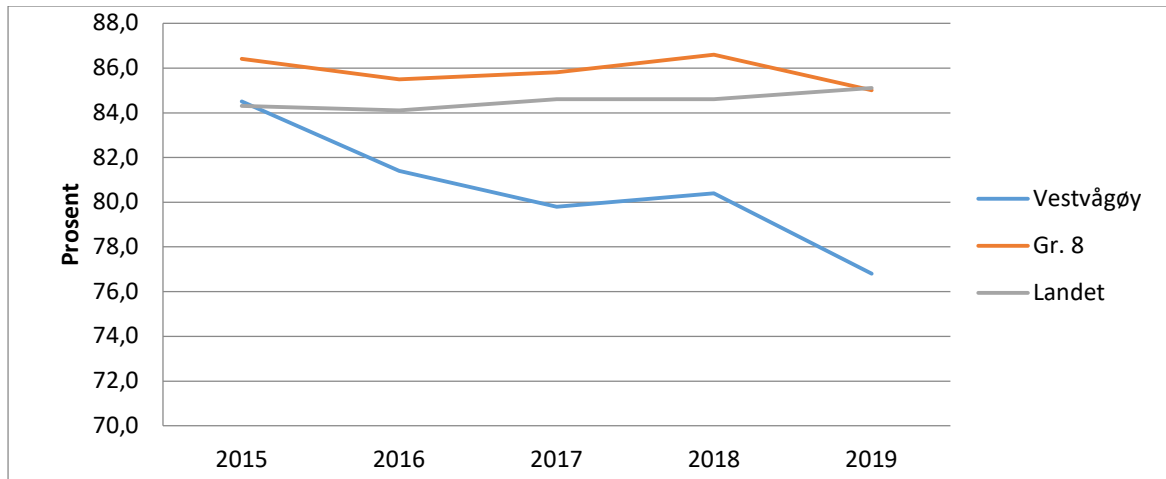

Figur 23 Gjennomsnittlig grunnskolepoeng for 10. trinn, Vestvågøy. Kilde: SSB-Kostra

Kompetanse hos lærere

En del lærere mangler kompetanse. På landbasis er det 5,4 prosent av lærerne som ikke oppfyller kompetansekravene for tilsetning. Det vil si at de ikke har en lærerutdanning eller annen godkjent

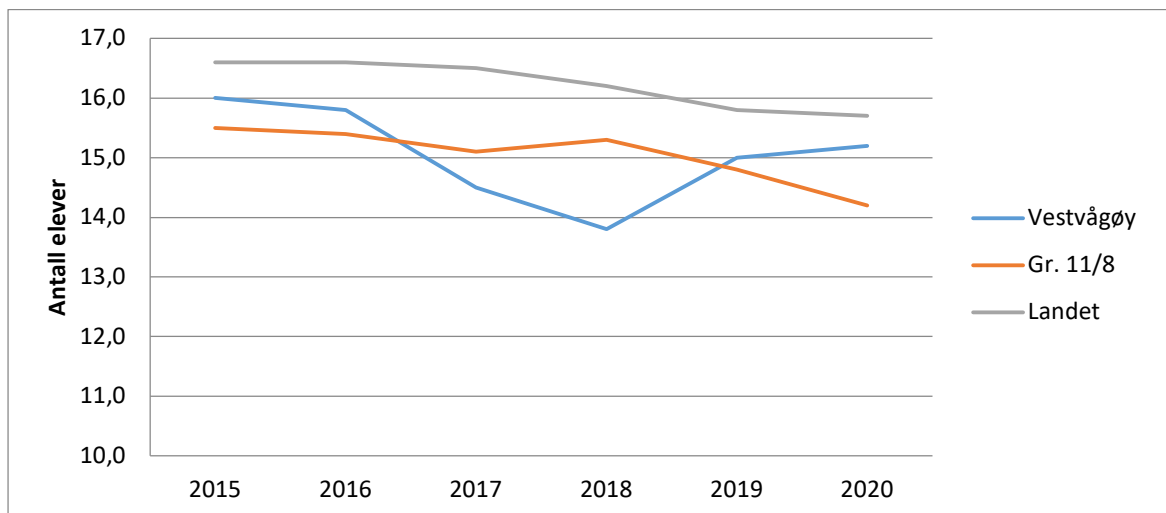
utdanning for tilsetting i grunnskolen. Grafen under viser andel lærere med universitets-/høgskoleutdanning og pedagogisk utdanning i Vestvågøy, gruppe 8 og landet. Det viser at andelen lærere med høyere utdanning er lavere i Vestvågøyskolen sammenliknet med andre kommuner og landet.

Figur 24 Andel lærere med universitets-/høgskoleutdanning og pedagogisk utdanning, Vestvågøy. Kilde: SSB-Kostra

Lærertetthet i grunnskolen

Fra høsten 2019 trådte ny norm for lærertetthet i kraft. Indikatoren som viser antall elever per lærer i ordinær undervisning kalles «gruppestørrelse 2». I henhold til ny norm for lærertetthet skal gruppestørrelse 2 være 15 elever på 1.-4. trinn og 20. på 5.-7. trinn. Grafen under viser antall elever per gruppe for 1.-10- trinn i Vestvågøyskolene samlet.

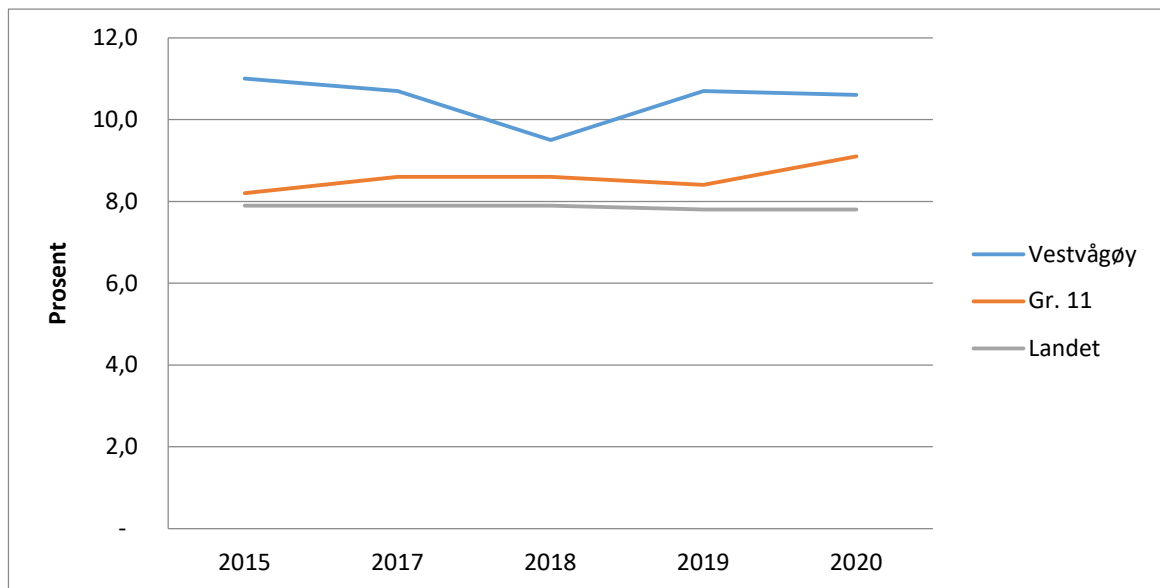

Figur 25 Antall Elever per gruppe for 1.-10. trinn, Vestvågøy. Kilde: SSB-Kostra

På Utdanningsdirektoratet sine sider finnes det en [kalkulator for å se hvor mange undervisningsårsverk den enkelte skole trenger for å oppfylle kravene i lærertetthetsnormen](#).

Andel elever som får spesialundervisning

I flere år økte andelen elever som får spesialundervisning på landsbasis. De siste fire årene har andelen stabilisert seg på rett under 8 prosent. I 2019-2020 får 7,7 prosent av elevene spesialundervisning, 68 prosent av disse er gutter. Andelen elever med spesialundervisning er nesten ti ganger så høy på 10. trinn som på 1. trinn ([Utdanningsdirektoratet 2019](#)). Vestvågøy ligger en del høyere enn både landet og gruppe 11 / 8. I 2020 var andelen elever som mottok spesialundervisning på 10,6 prosent i Vestvågøy.

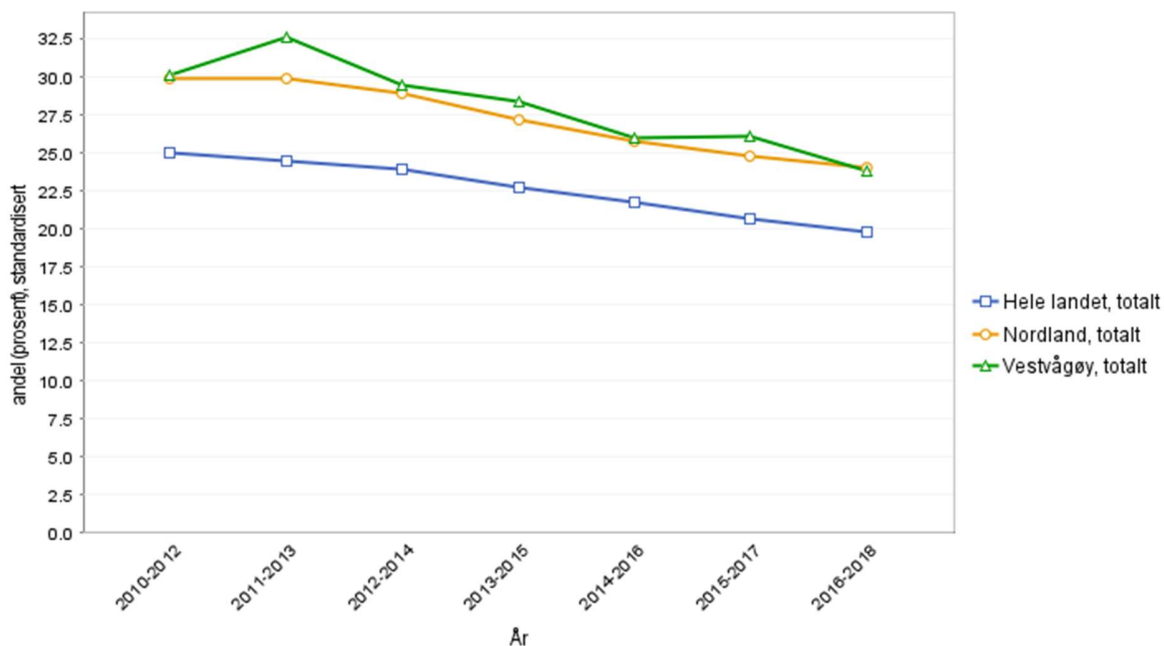
Figur 26 Andel elever i grunnskolen som får spesialundervisning. Kilde: SSB

Ungdom i utenforskap og framtidstro

Frafall i videregående opplæring

Frafall er definert som andelen som har sluttet på eller ikke bestått videregående skole fem år etter påbegynt opplæring. Foreldrenes utdanningsnivå har sammenheng med fullføring av videregående utdanning. I vurderingen av disse tallene er det viktig å være oppmerksom på at det også er forskjell i frafall mellom elevene på yrkesfag og studieforberedende fag, med høyere frafall blant yrkesfagelevne.

Tallene for frafall legges frem med gjennomsnittet over tre år. Siste serie fra 2016-2018 viser at Vestvågøy har en høyere andel som faller fra i videregående skole (24 prosent) sammenlignet med snittet for Norge (20 prosent). Snittet for Nordland fylke er også 20 prosent. I Vestvågøy er frafallet blant elever med foreldre som har grunnskole som høyeste fullførte utdanning er på 38 prosent og frafallet blant elever der foreldrene har høyere utdanning er 17 prosent. Fraffallet i videregående opplæring har hatt en nedgang de siste årene. Dette gjelder det totale fraffallet og innenfor grupper av elever med foreldre som har grunnskole og videregående som høyeste fullførte utdanning.

Figur 27 Frafall i videregående skole, andel (prosent) 2010-2018. Kilde: KommuneHelse statistikkbank.

En av variablene Nordland skårer dårlig på i folkehelseprofilen er andel med videregående skole eller høyere utdanning. Nordland har lavest utdanningsnivå av fylkene i landet, men utviklingen går riktig vei. Fra 1980 og fram til i dag har vært en reduksjon i andel med grunnskole som høyeste utdanning, og en økning i andel med videregående skole eller høyere utdanning i Nordland.

Utenforskap blant ungdom i Nordland (NEET)

NEET står for «Not in Employment, Education or Training» og beskriver andelen ungdom og unge voksne mellom 15-29 år som hverken verken er i arbeid, under utdanning eller i opplæring. En rapport bestilt av NAV og Nordland fylkeskommune i 2018 viser at andelen ungdom og unge voksne som faller innenfor NEET-kategorien er 14 prosent i Nordland, snittet for landet er 11 prosent (2017). Her finnes det ikke statistikk for hver enkelt kommune, men vi kan anslå at tallene er de samme eller noe høyere i Vestvågøy kommune ettersom kommunen ofte kommer dårligere ut på folkehelsestatistikker sammenliknet med fylkessnittet.

Rapporten «Utenforskap blant ungdom i Nordland» (2018) viser at

- Det er flere kvinner enn menn som faller innenfor NEET
- Det er flest ungdommer med lavt utdannede foreldre som faller innenfor NEET
- Det er store forskjeller mellom by og bygd: De er færre NEET-ungdom i byene, andelen er betydelig høyere i forsteder, tettsteder og spredtbygde strøk
- NEET-ungdom rapporterer om høyere grad av fysiske og psykiske helseplager sammenliknet med andre ungdommer

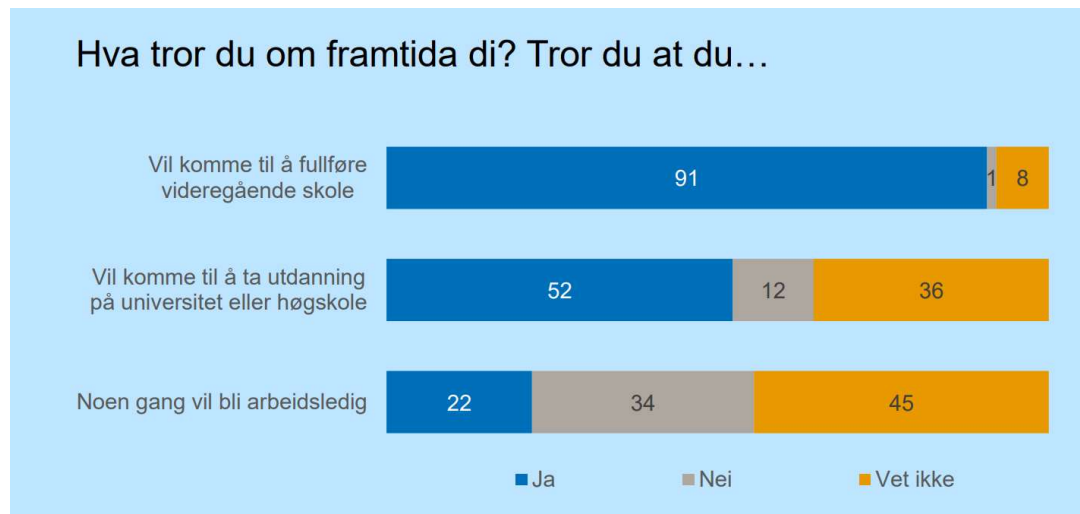
Barnevernsbarn er overrepresentert i statistikkene for frafall i videregående skole og innenfor NEET-kategorien. Færre enn 40 prosent av barnevernsbarn fullfører videregående skole. Ca. 30 prosent av barnevernsbarna er verken i jobb eller utdanning 6 år etter grunnskolen, mot ca. 10 prosent av øvrige ungdom og unge voksne (NEET) ([Fafo-rapport 2020:02](#)).

De samfunnsmessige konsekvensene av utenforskap hos ungdom og voksne er tredelt; (1) samfunnet har store kostnader ved sosial stønad/trygd, (2) samfunnet taper inntekter ved å ikke ha folk i arbeid og (3) det skaper folkehelseutfordringer ved at mennesker faller utenfor arbeidslivet og får dårlig helse og livskvalitet. Når vi ser dette i sammenheng med den antatte demografiske utviklingen i Nordland, med flere eldre og færre i arbeidsfør alder, så er forebygging av utenforskap blant ungdom og unge voksne et av de viktigste innsatsområdene for å bidra til et sosialt bærekraftig nordlandssamfunn på lang sikt. 56 prosent av NEET-ungdom i Norge har ikke fullført videregående opplæring. Det å bidra til en økt gjennomføringsgrad i videregående opplæring er derfor en av de viktigste faktorene for å få ned andelen NEET-ungdom.

Framtidstro

I Ungdataundersøkelsen svarer ungdom både på om de tror de vil få et lykkelig liv og på spørsmål om de tror de vil bli arbeidsledige.

Andel ungdomsskoleelever som svarer «Ja» på spørsmålet «Tror du at du vil komme til å få et godt og lykkelig liv?» er 72 prosent for landet, 68 prosent for Nordland og 70 prosent for Vestvågøy. Av ungdomsskoleelevene på Vestvågøy svarer 25 prosent «vet ikke» og 5 prosent «nei». Når vi ser på kjønn så er andelen gutter som tror de vil få et lykkelig liv større enn andelen jenter både på 8., 9. og 10. trinn.

Figur 28 Hva ungdomsskoleelever tenker om fremtiden sin, Vestvågøy. Kilde: Ungdata 2019

Figuren over viser at 52 prosent av ungdomsskoleelevene i Vestvågøy tror de kommer til å ta høyere utdanning, på landsbasis er andelen 61 prosent. 22 prosent av ungdomsskoleelevene tror de noen gang kommer til å bli arbeidsledig, på landsbasis er andelen 17 prosent.

Vennskap og fritid

Den største utfordringen for fremtidig sosial bærekraft i Vestvågøysamfunnet er utenforskap. Begrepet utenforskap beskriver en situasjon der enkeltmennesker eller grupper har manglende sosial tilknytning til samfunnet ellers. Utenforskap i barndommen kan få store negative konsekvenser for barn og unge for resten av livet.

Barn og unge som opplever mobbing har betydelig økt risiko for å få psykiske problemer, søvnvansker og kroppslige plager som hodepine og magesmerter ([Folkehelseinstituttet 2020](#)).

Vennskap kan være en kilde til sosial og følelsesmessig støtte og dermed også en kilde til god psykisk helse. Gode vennskap kan beskytte mot mobbing og ekskludering. Dersom det i lokalsamfunnet er gode og rimelige fritidstilbud og møteplasser for barn og unge, kan dette være med på å fremme gode relasjoner mellom ungdommene og hindre at noen blir stående utenfor ([Folkehelseinstituttet 2018](#)).

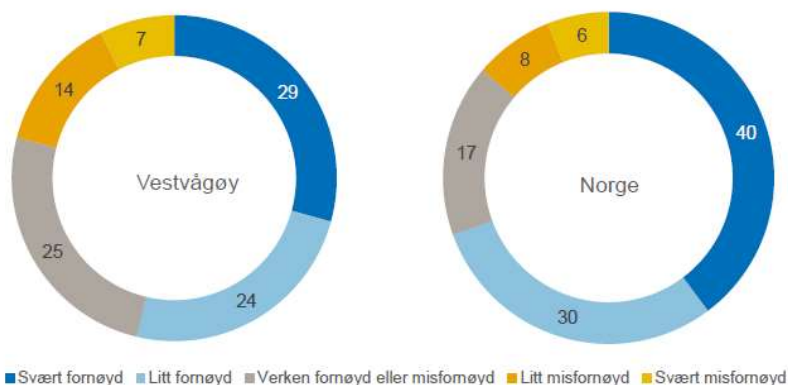
[Ungdata 2019](#) viser at i Vestvågøy er det 9 prosent av ungdomsskoleelevene som opplyser at de ofte blir plaget, ertet eller frosset ut av andre, i Norge 8 prosent. 24 prosent av ungdomsskoleelever er mye plaget av ensomhet i Vestvågøy, mens tallet for Norge er 22 prosent. Ungdomsskoleelever som har minst en fortrolig venn i Vestvågøy er på 88 prosent, mens for landet ligger det på 90 prosent.

Sosiale medier er i dag en viktig arena for barn og unge. Sosiale medier kan gjøre det lettere å ha kontakt med venner, finne nye venner og følge med på hva som skjer i lokalmiljøet og ute i verden. Ikke minst har vi sett en rivende utvikling innenfor digitalisering i skolen de siste månedene. Noen bruker imidlertid så mye tid på sosiale medier at det går utover søvn, skole og venner.

Når det gjelder digital mobbing, er det flere grunner til å være bekymret for konsekvensene. Det er vanskeligere å skjerme seg fra digital mobbing enn fra annen mobbing. Anonymiteten gjør at naturlige grenser for hvordan man oppfører seg mot andre, opphører. For den som blir mobbet er det vanskelig å stoppe eller begrense spredningen av digitalt innhold, og dette gjør situasjonen mer uforutsigbar og skremmende. Mobbingen kan nå ut til et stort publikum, noe som gjør at den som blir mobbet kan kjenne seg utrygg i alle sosiale situasjoner ([Folkehelseinstituttet](#)).

Hvor fornøyd er du med lokalmiljøet der du bor?

Prosentandel av ungdomsskoleelever i Vestvågøy og i Norge

Figur 29 Tilfredshet med lokalmiljøet. Kilde: Ungdata 2019

Av [Ungdata 2019](#) går det fram at andelen ungdomsskoleelever i Vestvågøy som oppgir at de er litt eller svært fornøyd med lokalmiljøet, er betydelig lavere enn landsnivået. Andel ungdomsskoleelever som oppgir at de er med i en fritidsorganisasjon, er også lavere enn landsnivået.

Vold, overgrep og omsorgssvikt

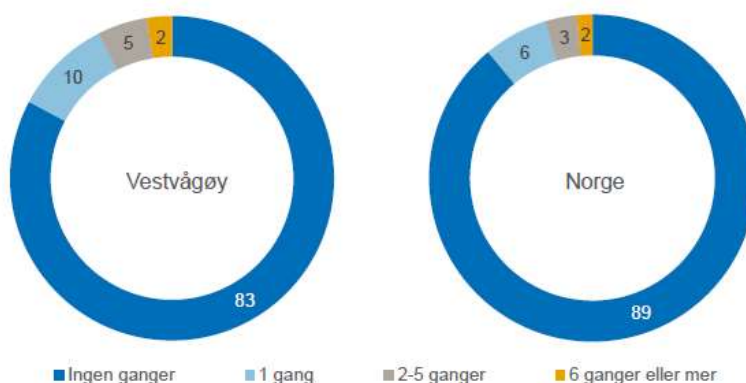
Mange barn rammes av vold, overgrep og omsorgssvikt, og det fører til store konsekvenser, både for de barna som er rammet, for andre berørte og for samfunnet. Barn som har blitt utsatt for vold og overgrep i barndommen, har større risiko for å utvikle tilknytningsproblemer, lærevansker og psykiske og fysiske helseproblemer ([Folkehelseinstituttet 2018](#)).

Ett av 20 barn blitt utsatt for alvorlig vold i Norge, mens ett av fem har opplevd mindre alvorlig vold. Seks prosent oppgir å ha vært utsatt for seksuelle overgrep ([Barneombudet 2018](#)).

[Ungdata 2019](#) viser at 11 prosent av ungdomsskoleelevene i Vestvågøy opplyser om har blitt skadet på grunn av vold, mens 9 prosent i Norge. 28 prosent av ungdommen i Vestvågøy opplyser at de har vært slåsskamp siste året, mens 22 prosent i Norge. Hele 17 prosent av ungdommene i Vestvågøy opplyser at de har blitt utsatt for trusler om vold, mens 12 prosent i Norge.

Har du blitt utsatt for trusler om vold i løpet av siste året?

Prosentandel av ungdomsskoleelever i Vestvågøy og i Norge

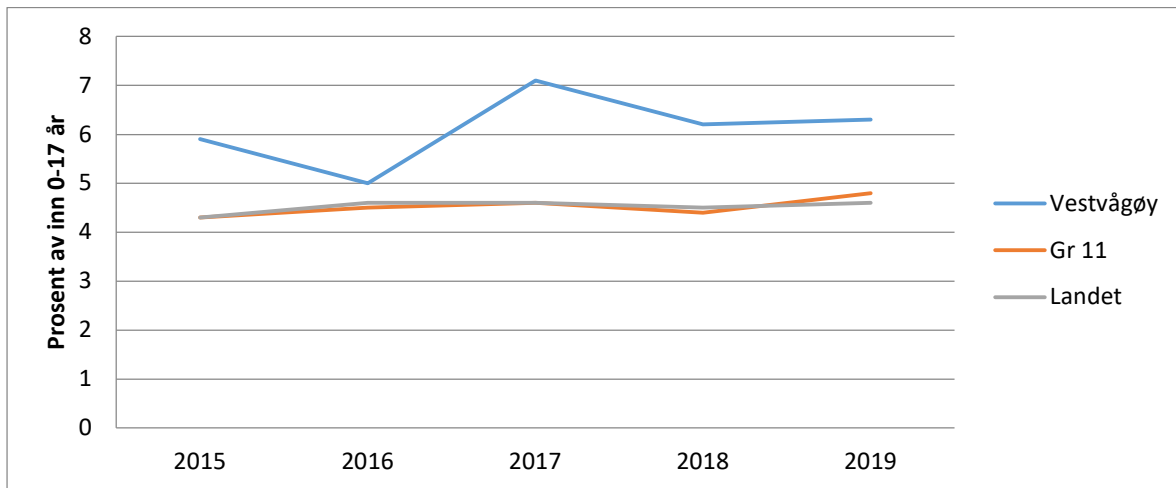
Figur 30 Utsettelse for trusler om vold. Kilde: Ungdata 2019

Når man snakker om vold mot barn, inkluderes også omsorgssvikt, som både kan være fysisk og psykisk. Fysisk omsorgssvikt handler om at en omsorgsgiver ikke ivaretar barnets fysiske behov, knyttet til for eksempel mat, helse og klær.

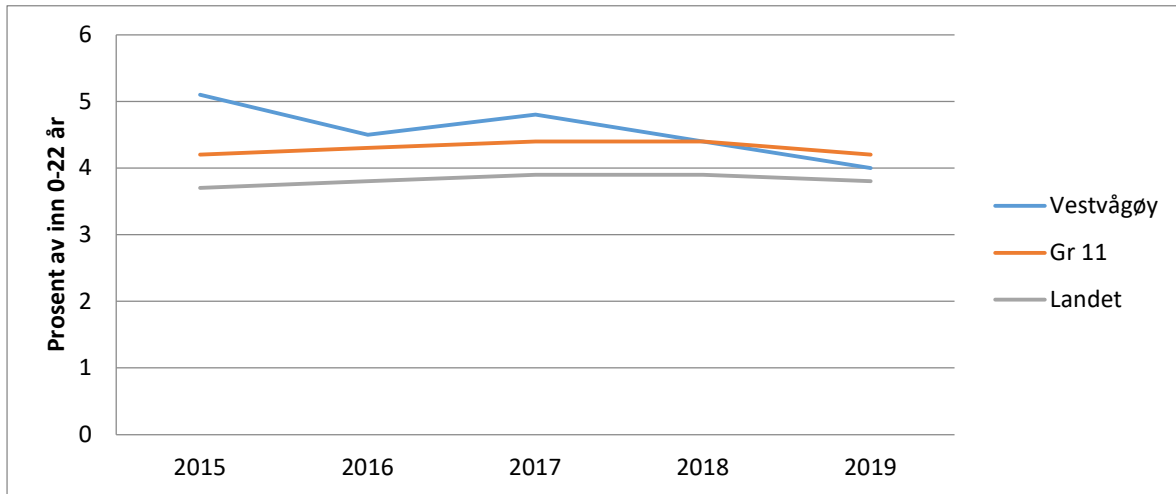
Psykisk eller emosjonell omsorgssvikt handler om at omsorgsgiver ikke ivaretar barnets psykologiske behov, for eksempel at barnet ikke får tilstrekkelig kjærlighet, psykisk omsorg, oppmerksomhet og stimulering ([Folkehelseinstituttet 2018](#)).

Barnevernet skal sikre at barn og ungdom ikke lever under forhold som er til skade for deres helse og utvikling, samt sikre barn og unge trygge oppvekstsvilkår. Barna som mottar tiltak fra barnevernet, skårer svakere på en rekke statistikker, blant annet når det gjelder frafall i videregående ([Fafo-rapport 2020:2](#)).

Vestvågøy har flere barn og unge med barnevernsmelding og barnevernsundersøkelse enn andre kommuner. Når det gjelder antall barn og unge med barnevernstiltak, har andelen gått ned siden 2017, og ligger nå under Gruppe 11 og like over landsgjennomsnittet.

Figur 31 Barn med barnevernsmelding ift. innbyggjarar 0-17 år (prosent)

Figur 32 Andel barn med barnevernstiltak ift. innbyggere 0-22 år (prosent)

Røyk, snus og alkohol blant ungdom

Redusert bruk av alkohol og andre rusmidler i befolkningen kan gi en betydelig folkehelsegevinst og bidra til å minske sosial ulikhet i helse. Oppvekst og levekår påvirker risikoen for å ta i bruk rusmidler. Alkohol er årsak til betydelig mer helsemessige og sosial problemer enn narkotika. Ungdom er særlig sårbare for skadevirkningene av alkohol. Et effektivt rusforebyggende arbeid gir en stor samfunnsmessig gevinst, både med hensyn til folkehelsen og bruk av samfunnets samlede ressurser ([Folkehelseprofilen 2018](#)).

Unge med psykiske lidelser tester oftere ut rusmidler enn andre, men det er variasjoner i økt risiko for rusmiddelbruk avhengig av diagnose. Særlig atferdsproblemer ser ut til å være en sentral risikofaktor for framtidig rusmisbruk ([Fafo-rapport 2020:2](#)).

[Ungdata 2019](#) viser at ungdommene i Vestvågøy røyker mindre, og drikker mindre alkohol enn landsgjennomsnittet. Prosentandel ungdom i Vestvågøy som har vært tydelig beruset på alkohol siste året ligger på 12, mens Norge på 13. Prosentandel ungdom som har brukt hasj eller marihuana i Vestvågøy er 3, og for Norge 4. Prosentandel ungdom i Vestvågøy som røyker daglig eller ukentlig ligger på 1, mens Norge på 2. Prosentandel ungdom i Vestvågøy som snuser daglig eller ukentlig er 4, likt med ungdom i Norge. Dette er positive trender som Vestvågøy skal være fornøyd med og bør gi motivasjon til videre forebyggende arbeid. Til tross for at vi ligger under landsgjennomsnittet når det gjelder rus, er det likevel en utfordring at 12 prosent av ungdomsskoleelevene våre opplyser at de har vært tydelig beruset på alkohol det siste året.

Helse og omsorg

Utfordringer innen helse og omsorg

- Vesentlig flere eldre og forventet økning i antall med demens, livsstilssykdommer og multisykdom. Samtidig færre i yrkesaktiv alder i forhold til pensjonister
- Flere oppgaver overføres til kommunene, og mer komplekse tjenester som skal ytes
- Økonomi presset over år, samtidig forventning om kostnadsreduksjon
- Skårer dårlig på folkehelseindikatorer, blant annet utdanningsnivå
- Unge og innvandrere som ikke er i jobb eller utdanning, og som er i risiko for utenforskap
- Økning av lidelser innen psykisk helse og rus
- Fastlegeordningen med svakheter og som gir utfordringer for kommunene
- Tilgang på boliger
- Samfunnets samlede ressurser tas ikke i bruk. Potensiale ift frivillighet og samskaping som ikke anvendes.

God omsorg i forkant av utviklingen

Befolkningsutviklingen som er forventet de neste årene viser at kommunen må gjøre endringer og nødvendige omstillinger. Dette, sammen med nye nasjonale reformer, setter store krav til tjenestene i årene som kommer. Forebygging, riktig bruk av teknologi, og økt samarbeid med brukere og frivillige aktører vil være helt sentralt i framtida.

Kommunedelplan Helse og omsorg har syv satsingsområder som skal bidra til å bevare «det friske» gjennom å forebygge, redusere og utsette behovet for helse og omsorgstjenester:

1. **Forebygging og helsefremmende arbeid;** universelle strategier som treffer hele befolkningen. Folkehelsearbeid i praksis
2. **Innovasjon og velferdsteknologi;** nye løsninger som er besparende og forenkler og gjør det mulig å bo hjemme lenger
3. **Hverdagsmestring og hverdagsrehabilitering;** vektlegge og ta i bruk den enkeltes ressurser
4. **Boligpolitikk og boligsosialt arbeid;** legge til rette for et differensiert boligtilbud i samsvar med befolkningens behov
5. **Medvirkning og frivillig innsats gjennom samskaping;** ta i bruk samfunnets samlede ressurser til å løse morgendagens utfordringer
6. **Kvalitet og kompetanse;** god ledelse og kunnskapsbaserte tjenester
7. **Rett omsorg til rett tid;** vektlegge riktig bruk av tildelingskriteriene og trinnene i omsorgstrappa

Disse syv satsingsområdene skal hjelpe oss å bygge opp under målet om god livskvalitet for alle.

Folkehelse og bærekraft

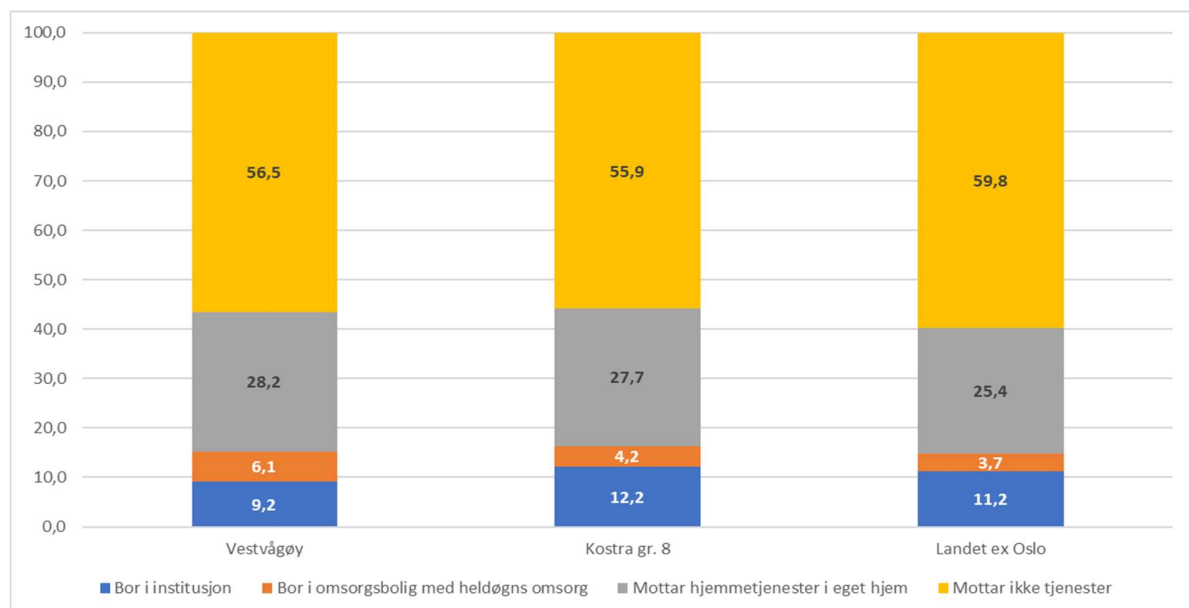
Kommunen har noen særlige utfordringer knyttet til utenforskap, sosial ulikhet i helse, tilgang til egnede boliger, og til rekruttering av kompetanse (bærekraft i omsorgstjenestene). I tillegg viser folkehelseprofilen for Vestvågøy lav skår på mange faktorer som omhandler helse, blant annet hjerte og karlidelser, psykisk helse, overvekt, og forventet levealder.

Myndighetene har beregnet at vi i fremtiden vil se økt forekomst av livsstilssykdommer som kreft, hjerte- og karlidelser, samt økt forekomst av psykiske lidelser og demens. Økt levealder forventes å gi flere somatiske lidelser, og flere kognitive lidelser i befolkningen

Økning i andel eldre i befolkningen utfordrer kommunen til å forebygge og utsette behov for fremtidige omsorgstjenester.

Demografi og trender i tjenestene

Befolkningsutvikling med flere eldre vil gi utfordringer i forhold til kapasitet og ressurser, dersom vi fortsetter å løse oppgaven slik vi gjør i dag.

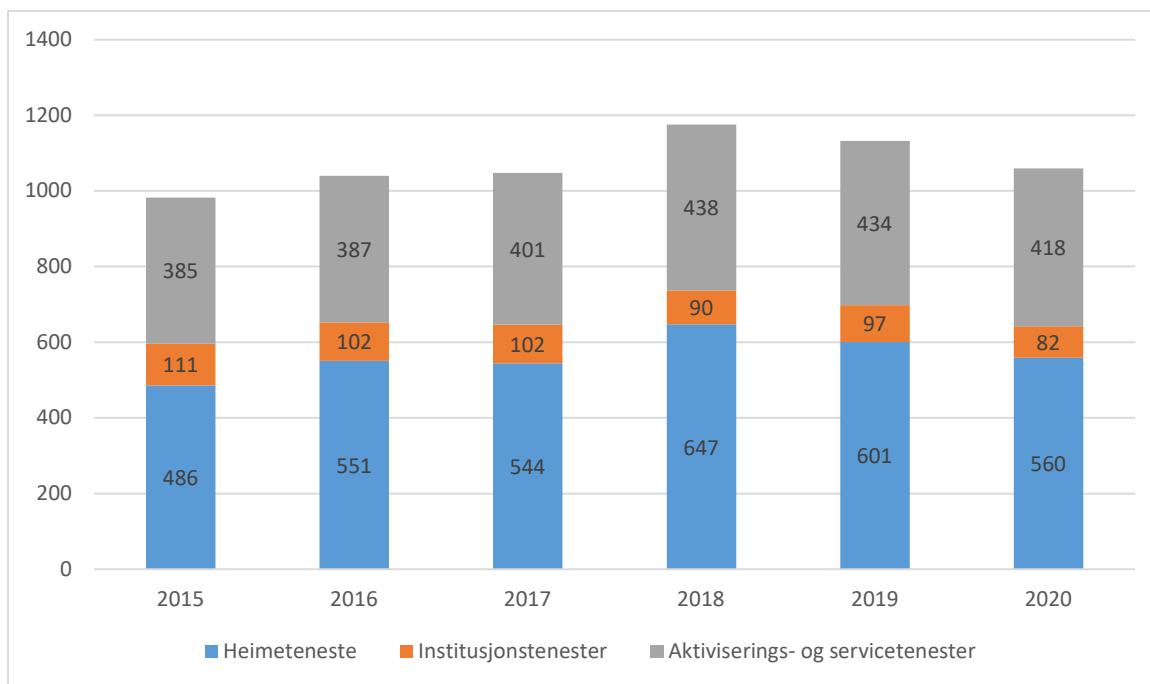
Figur 33 Fordeling av eldre over 80 år etter tjenester, 2020. Kilde: SSB

Vi ser at Vestvågøy yter tjenester til om lag samme andel av innbyggerne som gr 8, men til flere enn landsgjennomsnittet. En ser også at kommunen har en større andel over 80 år i omsorgsbolig med døgnbemanning, og en mindre andel på institusjon. En må fortsatt arbeide med forebygging, tidlig innsats, og fokus på den enkeltes ressurser. Det er også viktig å justere tjenestenivå slik at det er på nivå med andre kommuner og landet.

Antallet brukere av omsorgstjenester, 2015-2020

Det har vært økning i samlet antall brukere hvis en ser perioden 2015-2020 under ett (se figur 33). For institusjonstjenester har antall brukere gått ned, i takt med reduksjon i antall plasser. For hjemmetjenester har det vært en økning fram til 2018, og en reduksjon etter dette.

Denne utviklingen forventes å fortsette ettersom befolkningen gradvis blir «eldre». Figuren nedenfor viser at utviklingen fra 2015-2018 ga en økning i antall brukere i hjemmetjenesten på 33 prosent.

Figur 34 Antall brukere av helse og omsorgstjenester – utvikling i perioden 2015-2020. Kilde: SSB

Befolkningsutvikling vil gi flere brukere av kommunale helse- og omsorgstjenester, og der hjemmebaserte tjenester vil få den største økningen og de største utfordringene i sektoren:

- flest nye brukere, både yngre og eldre
- økende kompleksitet, mer avansert behandling i brukers hjem
- stort innovasjonstrykk, blant annet i forhold til velferdsteknologi
- kapasiteten i institusjonene er for det meste 100 prosent utnyttet
- presset kommunal økonomi

Situasjonen bør møtes med å prioritere tiltak på lavere trinn i omsorgstrappa (dette vil også gi lavere kostnader pr bruker). Eksempler er heldøgns bemannede boliger, og ordinære omsorgsboliger som muliggjør at hver enkelt kan bo i egen bolig lenger. Det må også satses på ytterligere digitalisering og større bruk av velferdsteknologi.

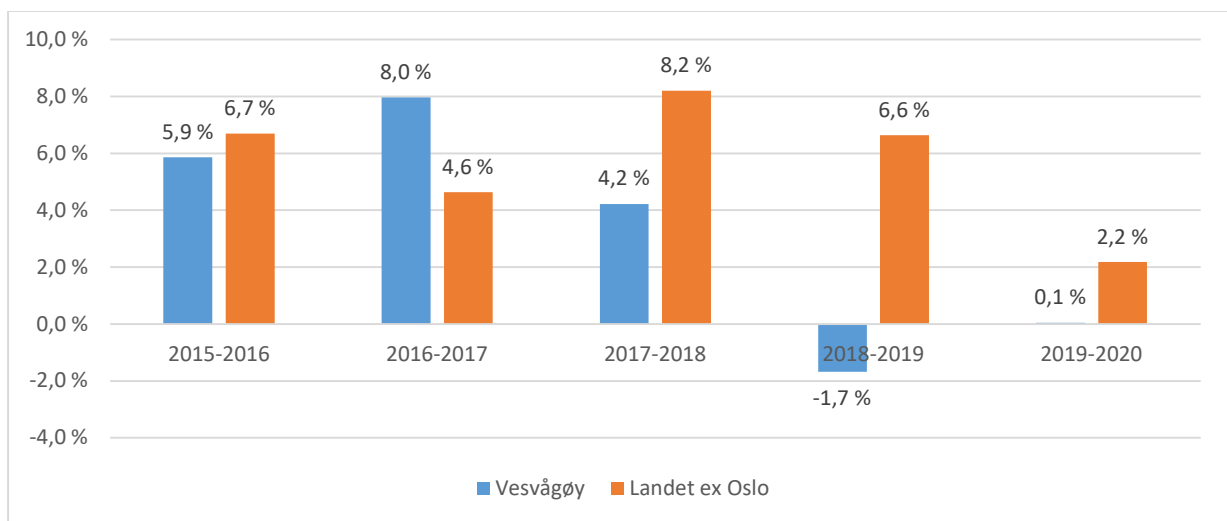
Utfordringer for de kommunale tjenestene

Samhandlingsreformen var startskuddet for ny arbeidsdeling mellom helseforetak og kommunehelse-tjenesten. Utviklingen de senere år har også tatt opp i seg ny teknologi, nye behandlingsmåter, og nye samhandlingsarenaer. Vi ser at denne utviklingen fortsetter, og gir utslag for kommunens tjenester på

området i form av økt kompleksitet og behov for mer spesialisert kompetanse. Dette skjer samtidig med vekst i antall brukere og en aldrende befolkning, og gir en ekstra dimensjon til fremtidsbildet. Jf. kapitlet om befolkningsutvikling blir det færre yrkesaktive pr. pensjonist og pr. tjenestemottaker. Vi forventer økt konkurranse om arbeidskraften i årene som kommer, fordi det blir færre som skal utføre oppgavene i tjenestene.

Økonomi

Utgiftene til «kommunale helse og omsorgstjenester» har økt jevnt og trutt de senere år, med størst økning 2016-2017. Det er tydelig at innsparingstiltakene som er vedtatt og gjennomført i 2019 og 2020 har hatt effekt, og kostnadsveksten har stoppet opp.

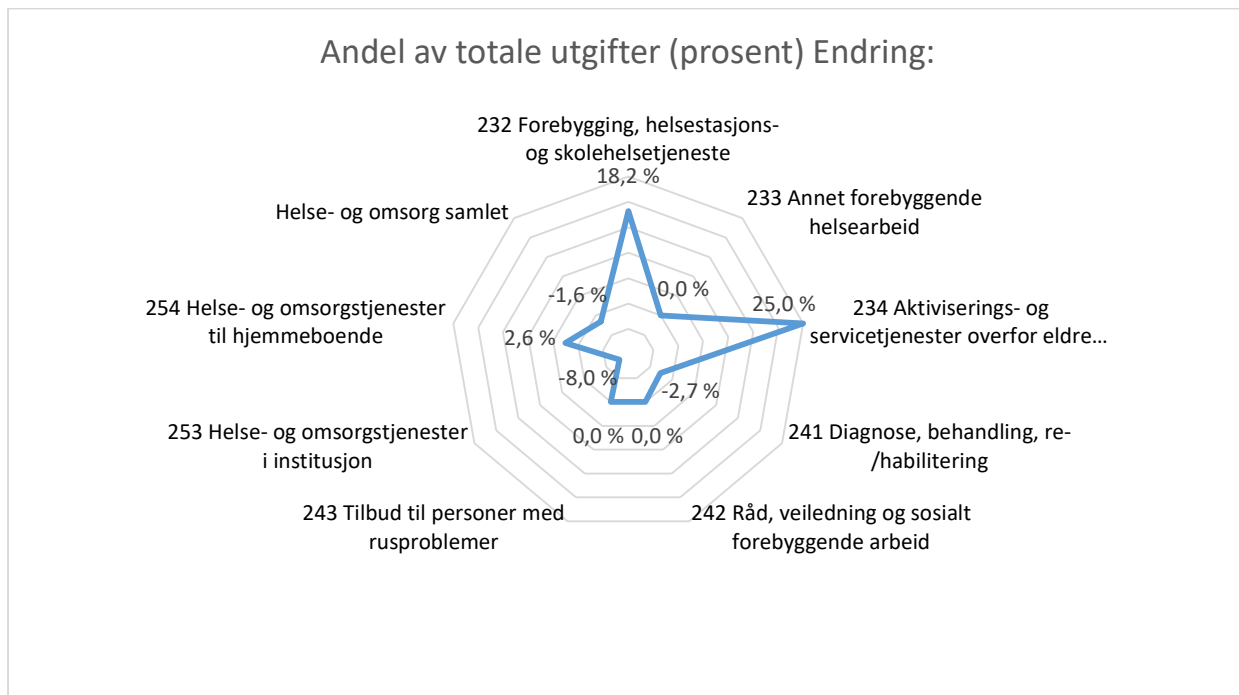

Figur 35 Utgiftsøkning helse og omsorg 2015-2020, sammenlignet med året før. Nominelle kroner. Kilde: SSB

Sammenlikner en med utgiftsveksten i landet for øvrig så var den på linje med Vestvågøy for perioden 2015-2018, mens den har fortsatt vært høy i landet for 2018-2019, mens den da stoppet opp i Vestvågøy.

Folkehelse, helsefremming og livskvalitet

Forebygging handler om å bidra til mestring og god helse. Det handler om å ha et helhetlig folkehelseperspektiv: mot oppvekstvilkår, skole og utdanning, arbeidsmiljø, sysselsetting og inntekt, og kvaliteten på tjenestene. Det kan se ut til at kommunen har en økning av forebyggende aktivitet. På overordnet samfunnsnivå er tendensen at ressursbruken over tid er litt endret:

Figur 36 Utvikling – forebyggende helsearbeid 2015-2018. Kilde: SSB

(Forbehold om at kvaliteten på innrapporterte data i perioden kan være mangelfull)

Dette er en forsiktig endring over en begrenset periode. Det er viktig å sørge for at denne utviklingen fortsetter! Samtidig er det slik at antall unike brukere går opp hvert år, en utvikling som forventes å fortsette de nærmeste årene. Forebyggende tiltak blir dermed enda viktigere. Samtidig gir den totale kostnadsveksten grunn til bekymring.

Hverdagsrehabilitering

Hverdagsrehabilitering er basert på intensiv innsats i oppstarten, og gradvis avvikling ettersom aktivitetsfunksjonen bedres. Brukere opplever stor endring i fysisk funksjon og blir mer aktive etter at hverdagsrehabilitering er etablert. Hverdagsrehabiliteringsteamet ble opprettet fra januar 2020, og ser hittil ut til å ha en god virkning.

Det er viktig å skjerme dette tiltaket, slik at det kan bidra til å utsette hjelpebehov og dermed redusere kostnader på sikt.

Arbeidsmestring og kompetanse – NAV

Hovedsakelig er utfordringen som beskrevet i utfordringsdokument 2019. Hovedpunkter er:

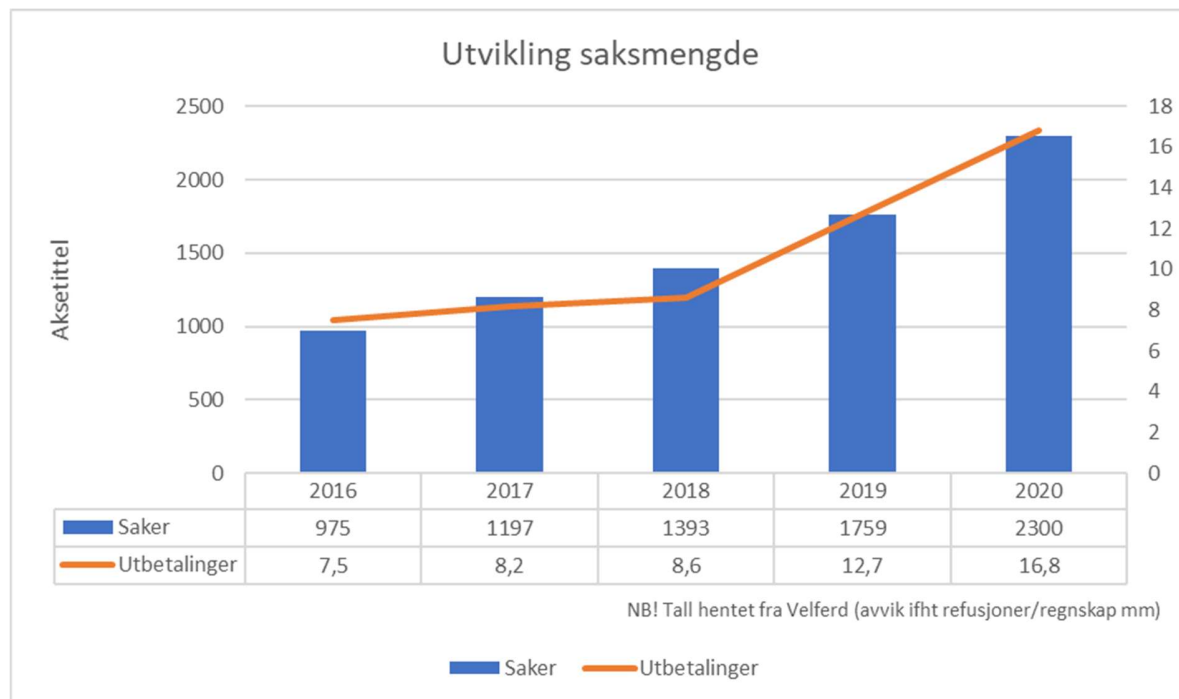
- VVK har en for stor andel unge med rus- og helseutfordringer som faller utenfor skole- og arbeidsliv og som mangler et helhetlig tjenestetilbud
- Innvandrere står for rundt 40-45 prosent av sosialhjelpsmottakerne, og en større andel får ikke nyttiggjort seg NAV's tjenester og tiltak pga. manglende digitale og språklige ferdigheter

NAV har siden i fjor tilsatt to IPS-jobbspesialister (IPS=individuell jobbstøtte) som skal jobbe aktivt med inkludering av de som står utenfor arbeidslivet på grunn av alvorlig psykiske helseutfordringer – og/eller rusutfordringer. Forutsetningen for tiltaket, er at personen er tilknyttet et behandlingsteam. En har nå samarbeid mellom NAV, DPS, FACT og kommunale tjenester som psykisk helse og rus.

Økonomisk sosialhjelp

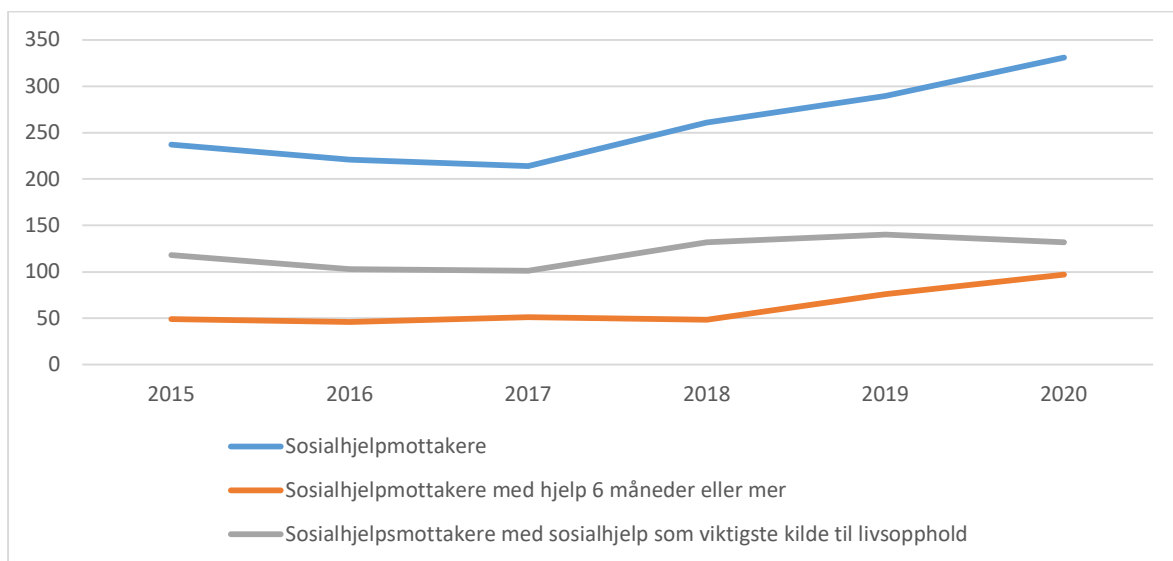
Vi har de senere årene hatt en sterk økning i antall brukere og antall saker innenfor økonomisk sosialhjelp.

Figur 37 Antall saker og utbetaling av sosialhjelp behandlet av NAV Sosial. Kilde: NAV

Det er flere grupper med negativ utvikling. Det må legges ned større innsats for å hjelpe folk til å klare seg selv, og å hindre fattigdom og utenforskap. NAV har per i dag ikke de nødvendige ressursene til å bistå denne gruppen på en god måte.

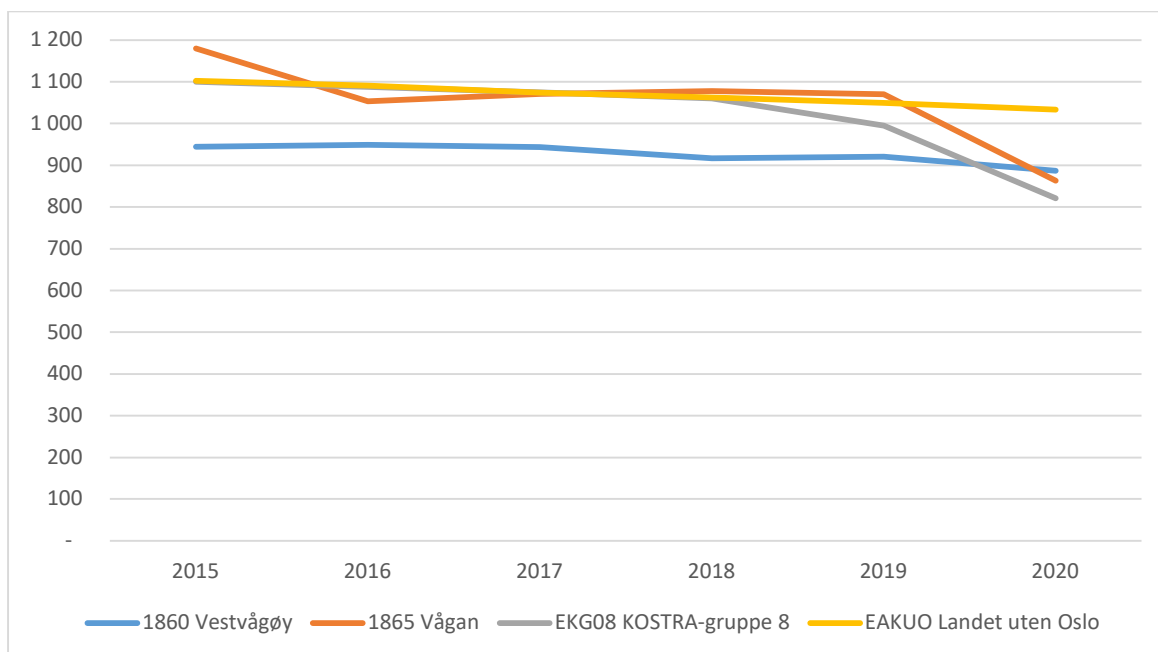
En opplever også at innstramminger i statlige stønadsordninger som arbeidsavklaringspenger (AAP), arbeidsledighetstrygd og bostøtte, gjør at behovet for økonomisk sosialhjelp øker.

Figur 38 Sosialhjelpsmottakere, 2015-2020. Kilde: SSB 12210

Fastlegeordningen

Lav rekruttering og lite stabilitet er en felles kommunal utfordring innen fastlegeordningen. Sammenlikner en listelengde i Vestvågøy med andre kommuner så ser en at den i Vestvågøy har ligget relativt stabilt, og har sunket fra 944 til 887 i perioden. Landsgjennomsnittet har gått ned fra 1.102 til 1.033 listepasienter per fastlege. En ser imidlertid at både gr 8 og Vågan har ligget over Vestvågøy tidligere, men har nå gått betydelig ned i listelengde.

Figur 39 Listelengde, fastleger 2015-2020. Kilde SSB (tabell 12005)

Når det gjelder utfordringer så vises det til strategiplan for legetjenesten som er lagt fram i juni 2021.

Boligsituasjonen

Vestvågøy kommune har vesentlige mangler i tilgang på boliger for ulike målgrupper. Særlig gjelder det utsatte/vanskeligstilte målgrupper. Dette er nærmere beskrevet i [kunnskapsgrunnlag](#) som Husbanken har utarbeidet i 2019. Gjennom KOSTRA kan vi se at tilgangen på boliger for tildeling/tilvisning er redusert de senere år.

Frivillighet og samskaping

Målet i kommunedelplan helse og omsorg er at «*samfunnets samlede ressurser tas i bruk for å skape et godt velferdssamfunn frem mot 2030*». Vi mener det best kan oppnås gjennom metoden «samskaping». Utfordringen i Vestvågøy er at vi ikke har erfaring med samskaping, og starter derfor fra et nullpunkt. Potensialet er dermed stort, men det vil kreve prøving og feiling, og vi må alle endre tankesett, både i kommuneorganisasjonen og hos samarbeidspartnere. Erfaring fra andre kommuner, er at et suksesskriterium er ressurser til å koordinere innsatsen gjennom å ansette/gi tilskudd til stilling som frivillighetskoordinator.

Varianter av samskaping – en oversikt

Figur 40 Varianter av samskaping. Kilde: Idunn.no/Røiseland & Lo

Koronapandemien

Koronapandemien har medført store utfordringer, og ressursene har i stor grad gått til TISK (Testing, Isolering, Smittesporing, Karantene) og til vaksinerings. Vi ser imidlertid at vi også har en arbeidskraftreserve som i større grad kan brukes i krisesituasjoner i pensjonert helsepersonell.

Utfordringene pandemien har medført vil fortsette ut over 2021, og det er for tidlig å se alle konsekvensene enda. Pandemien har vært og er en stor belastning samtidig som vi har klart å hente ut ressurser, og funnet nye arbeidsmåter som kan benyttes også etter at denne utfordringen er løst.

Næring- og verdiskaping

I dette kapitlet er målene delt inn i etablering og innovasjon, reiseliv, landbruk, fiskeri og handel. Høsten 2018 startet arbeidet med ny kommunedelplan for Næring (tidligere kalt strategisk næringsplan), som vil legge premisser for prioriteringer i kommunens næringsarbeid. Planen har vært på høring og sluttbehandles av kommunestyret juni 2020..

Sysselsetting

Endringer i sysselsetting basert på næring fordeler seg slik:

	2016	2017	2018	2019	2020
01-03 Jordbruk, skogbruk og fiske	107	142	165	136	136
05-09 Bergverksdrift og utvinning	6	5	6	6	5
10-33 Industri	449	526	386	524	530
35-39 Elektrisitet, vann og renovasjon	76	73	81	81	75
41-43 Bygge- og anleggsvirksomhet	640	663	654	652	673
45-47 Varehandel, reparasjon av motorvogner	712	717	711	713	704
49-53 Transport og lagring	258	237	236	233	212
55-56 Overnattings- og serveringsvirksomhet	124	165	193	188	182
58-63 Informasjon og kommunikasjon	26	29	26	25	33
64-66 Finansiering og forsikring	18	18	19	20	21
68-75 Teknisk tjenesteyting, eiendomsdrift	181	160	160	169	146
77-82 Forretningsmessig tjenesteyting	127	128	121	142	59
84 Off.adm., forsvar, sosialforsikring	185	198	206	223	260
85 Undervisning	533	551	540	572	547
86-88 Helse- og sosialtjenester	1 600	1 634	1 585	1 719	1 527
90-99 Personlig tjenesteyting	171	209	212	201	168
Sum	5213	5455	5301	5604	5278

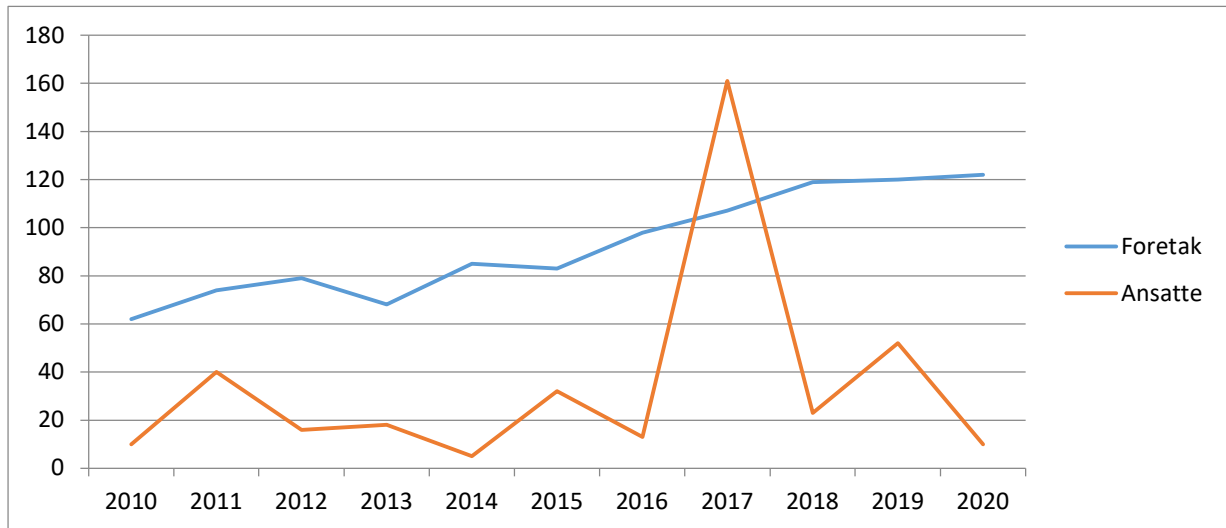
Figur 41 Ansatte per 4. kvartal, etter næring. Kilde: SSB 13164

*Det tas forbehold om endring i definisjon av tjenester mellom årene, blant annet for forretningsmessige tjenester.

(Statistikken gir ikke et hel trekk bilde da den ikke tar med de personer i enkeltpersonforetak ENK, som ofte forekommer i jordbruk og fiske).

Vestvågøy kommune har potensial til å utvikle vekstnæringene innen tertiærsektoren.

Nyetableringer

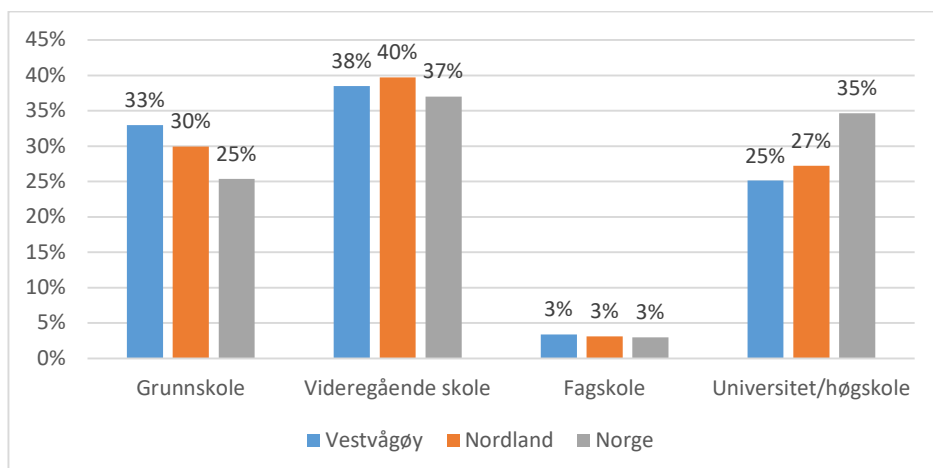
Figur 42 Nye foretak og ansatte, unntatt off.forv. og primærnæringene, Vestvågøy. Kilde: SSB 06104

Vestvågøy kommune har hatt en økning i nyetableringer de siste årene. Toppen for ansatte i 2017 kan tilskrives nye bedrifter i konsernet Insula. Det etableres forholdsvis mange enkeltpersonforetak.

For organisatoriske føringer er det en utfordring for nærings- og verdiskaping i Vestvågøy å bevare kvalitet ved tradisjonelle landbruks- og fiskerinæringene. Samtidig må næringene omstille seg til mer sentralisering, konkurranse og andre ytre betingelser vi ikke har stor innflytelse på, og til bærekraft.

Utdanningsnivå

Andelen med universitets/ høyskoleutdanning er lavere i Vestvågøy enn i fylket og i landet for øvrig. Det lave utdanningsnivået blir trukket frem som en viktig utfordring for næring og verdiskaping. Det er en utfordring fordi det er for få gründer- og nyetableringer, for få kunnskapsbedrifter, lavere verdiskaping, og for lite innovasjon.

Figur 43 Høyeste fullførte utdanningsnivå for personer 16 år og over (2019). Kilde: SSB 09429

Tilbydere av høyere utdanning og fagutdanning

Vestvågøys innbyggere må i hovedsak ut av regionen for å ta høyere utdanning. Kommunens tilbydere av kvalifiserende kurs og høyere utdanning er følgende:

Nord Universitet, Campus Lofoten/Vesterålen har fagpersoner på Leknes. De organiserer lokal grunnutdanning innen sykepleie, og nasjonale videreutdanninger innen helsefag. De ansatte driver også forskning. Den første doktorgradsdisputasen ble gjennomført på Leknes i 2017, og to andre ansatte her er i gang med sine doktorgradsprogram.

OPUS Lofoten er Vest-Lofoten videregående skole sitt ressurscenter og avdeling for kurs og oppdragsvirksomhet med sju ansatte. OPUS tilbyr kompetansekurs og konferanser på oppdrag for privat og offentlig sektor, sikkerhetskurs og fagkurs for fiskere (fiskeskipper klasse C), oppdrettsnæring og sjøfolk ved Lofoten Maritime sikkerhetssenter, samt diverse fagbrevrelatert opplæring. OPUS er forsøksleder for 2 nasjonale forsøk med modulbasert voksenopplæring for voksne i fagene Fiske og fangst og Helsefagarbeider. Forsøkene løper fram til 2023. I tillegg utfører OPUS administrative oppgaver for Vest-Lofoten vgs. Årlig kurses om lag 600 personer i regi av OPUS Lofoten.

Lofoten Maritime Fagskole har seks ansatte og tilbyr yrkesfaglig høyere utdanning. Skolen har i dag 30 studenter fordelt på to årstrinn på studiet «Dekksoffiser på ledelsesnivå». Fagskolen har de seneste årene investert i avanserte simulatorer for trening i navigasjon og skipshåndtering som muliggjør realistiske og integrerte øvelser med høgskoler og universiteter andre steder i verden.

Fagskolen er med i Maritim Campus Nord som også består av Nord Universitet, Nordland fylkeskommune, og fagskolene Bodin, Ytre Namdal og Nordkapp. Målet er å utvikle et tett partnerskap knyttet til maritim utdanning, kurs, sikkerhetsopplæring, undervisningsinfrastruktur og forskning. Fra 1/1 2019 ble Nordland fagskole etablert og derav oppsto Nordland fagskole/Lofoten maritime fagskole. Fagskolen er lokalisert i nye lokaler i nye Vest-Lofoten videregående skole på Leknes.

Flerfaglig Opplæringskontor i Lofoten SA (FOKLO) er et samarbeidsorgan for bedrifter om organisering av fagopplæring, og har åtte ansatte og om lag 150 lærlinger og lære kandidater. Formålet er å bistå bedrifter med rekruttering av arbeidskraft og å gi fagopplæring frem mot fag- og svennebrev, og de gir kurs og veiledning til instruktører, faglige ledere i bedriftene og for lærlinger.

Regionalt kontor for kompetanseutvikling (RKK) Lofoten er et interkommunalt samarbeid som ivaretar kommunenes kompetanseutvikling, gjennom et nært samarbeid med universitet/ høyskoler, fylkeskommunen, fylkesmannen og Kommunenes sentralforbund. Kontoret i Svolvær har to ansatte.

Karrieresenteret Lofoten ligger under Nordland fylkeskommune og har fire ansatte i Leknes og Svolvær. Tilbudet omfatter individuell veiledning, informasjon om rettigheter/muligheter, kartlegging/ dokumentasjon av realkompetanse, veiledning med CV/søknad/jobbintervju, og med karriereplan. Målgruppa er primært voksne som er usikre på videre valg/er i endring av yrke/utdanning.

Innovasjon, utvikling og kunnskapsmiljø

Utfordringer etablering, innovasjon og kunnskapsmiljø

- Forholdsmessig lavere utdanningsnivå og få tilbud om høyere utdanning på Vestvågøy
- Manglende samarbeid og koordinering mellom utviklingsaktører
- Vestvågøy har ikke omstilt seg godt nok til den kunnskapsbaserte økonomien og tiltrekker seg ikke nok kompetanse
- Kommunen trenger flere næringsarealer for å kunne bygge opp under nye etableringer

En viktig faktor for regional innovasjon og utvikling er tilgang på utviklingsmiljøer som kan bistå næringslivet i forhold til rådgivning og kontakt opp mot finansierings- og hjelpemiddelapparatet. Lofoten er eneste større region i Nordland uten en sentral utviklingsaktør for kompetanseutvikling og innovasjon, av typen kunnskapspark. Det er imidlertid flere individuelle aktører som kan bistå næringslivet.

Love Utvikling AS (tidligere Lofoten Matpark AS) har fire ansatte og er deleid av Vestvågøy kommune (37.03 prosent, største aksjonær), andre lofotkommuner og private aktører i Lofoten. Matparken tilbyr prosjekt- og prosessledelse, utredninger, kontorplass for etablerere og bistår med rådgivning og forretningsutvikling i et kompetansemiljø for blå-grønn sektor.

Egga Utvikling AS har hovedkontor på Myre og to ansatte på Leknes. Egga Utvikling overtok i 2019 Fabrikken Næringshage på Sortland. Er deleid av Trollfjordkraft (37.44 prosent) og SIVA, samt en rekke private aktører i Vesterålen. Næringshagen tilbyr etablererkurs og kontorplass, bistår med rådgivning og forretningsutvikling.

Norsk landbruksrådgivning Nord-Norge har fem rådgivere på Leknes. Avdelingen på Leknes har kompetanse innen miljø og bærekraft og bistår med miljøundersøkelser, utredninger, rådgivning, forretningsutvikling og byggetekniske tjenester rettet mot landbruket.

Det er behov for en bedre koordinering og samarbeid mellom utviklingsaktørene. Det tilbys delvis overlappende tjenester og det kan være uklart for kunder hvor de kan henvende seg og hvilke kompetanse og tjenester som er tilgjengelig. Vestvågøy kommune har gjennom eierskap og aktivt samarbeid satset på Lofoten Matpark som utviklingsaktør i regionen. Samtidig har Egga Utvikling etablert seg på Leknes og har gjennom SIVA-programmet mulighet til å tilby sterkt rabatterte priser for rådgivning for nyetablerere og for bedriftsutvikling. Dette kan skape en uheldig konkurransesituasjon. Utviklingsaktørene sliter også med å drive økonomisk lønnsomt.

Initiativer innen utvikling og utdanning

Havbruksakademiet Nord AS ble etablert 02.01.2020. Skolen søker Utdanningsdirektoratet om å kunne opprette Vg1 Naturbruk (15 elever), Vg2 Akvakultur (15 elever) og Vg3 Studieforberedende Naturbruk (6 elever), totalt 36 elever. Skolen skal lokaliseres på Vestvågøy, i Leknes-området og har inngått intensjonsavtale om leie av 340 kvm i nytt havbrukssenter under etablering i Storeidøya, men jobber også med andre mulige lokaliseringalternativ i kommunen. Formannskapet har uttalt seg positivt til etableringen (FS-025/20) mens Fylkesrådet i Nordland ikke har støttet initiativet da de mener det er med på å svekke det offentlige skoletilbudet i fylket.

Campus Lofoten var et initiativ fra Nord Universitet, Nordland fylkeskommune v/Vest-Lofoten videregående skole og Vestvågøy kommune. En har jobbet med planlegging og utredningsarbeid hvor målsettingen er en fast etablering av høyere utdanning i Lofoten, med basis i allerede etablert virksomhet for Nord Universitet (sykepleierutdanningen på Leknes). Prosjektleder har vært Opus Lofoten. Målsetting var etablering sommeren 2017, men dette har pr mai 2020 ikke materialisert seg. NORD Universitet har lagt ned campus utenfor Bodø. universitetets politikk gjør at muligheten for å realisere målsetting om Campus Lofoten viker usannsynlig.

Lofoten kunnskapspark startet som en idé i 2013 etter krav fra fylkeskommunen mer bedre samhandling og koordinering mellom opplærings-/utviklingsaktører i Lofoten. Det ble gjort et arbeid på dette som stoppet opp da Lofoten Høyskolesenter ble avviklet. Saken ble igjen tatt opp i 2016, og Lofotrådet vedtok at kommunene og næringslivet skulle jobbe for etablering av Lofoten Kunnskapspark som et aksjeselskap, for å ivareta rollen som regional næringsutvikler. Bakgrunnen er behovet for koordinering av utviklingstiltak, styrket regional FoU-virksomhet og tiltak for at tilbud om høyere utdanning skal bli tilgjengelig i Lofoten. Arbeidsgruppen har hatt medlemmer fra Lofoten næringsforum, Lofoten sparebank, Destinasjon Lofoten AS, Lofoten Matpark AS og Lofotrådet. I april 2018 ble et prospekt for etablering oversendt Nordland fylkeskommune, Nord Universitet, SIVA, Lofotkommunene og andre sentrale aktører. Det foreslås en modell som inneholder tre pilarer - Utdanning/FoU, næring og innovasjon og kapitalfond. Selskapet er tenkt etablert som AS med invitasjon til utvalgte offentlige og private aktører. Rammebetingelsene har i ettertid forandret seg da Kunnskapsparkprogrammet i SIVA utgår. Programmene som gjennomføres er Næringshageprogrammet (hvor Egga Utvikling er med) og Inkubatorprogrammet, som styres fra Kunnskapsparken i Bodø (der Egga Utvikling, Lofoten Matpark og andre regionale utviklingsaktører er partnere). Nordland fylkeskommune ønsker ikke å støtte etablering av kunnskapspark på eiersiden, men vil prioritere å bruke penger på konkrete utviklingsprosjekter.

Kunnskapsintensive forretningstjenester

Kunnskapsintensive forretningstjenester (KIFT) omfatter bl.a. juridiske, media-, design- eller økonomiske tjenester til forretningslivet. Dette er bymessige vekstnæringer og regionale kompetansemiljø som rekrutterer høyere utdannede. På Vestvågøy har flere store virksomheter rekruttert fagpersoner på

dette området, eller de kjøper spesialtjenester utenfor kommunen. Det er viktig å stimulere til lokal etablering og utvikling av slike tjenester, som også kan selge kompetanse ut av kommunen. Regnskapskontorene er inne i en utvikling fra å kun føre regnskap til å bli helhetlige leverandører av rådgivningstjenester og teknologiske løsninger for løpende drift og forretningsutvikling. Innenfor arkitekttjenester har Vestvågøy det siste året fått tilført kompetanse som har blitt brukt til visualisering og prosjektering av flere spennende byggeprosjekter. Det er også etableringer innen film/media på Vestvågøy og Lofoten som er interessante tilskudd innen forretningstjenester. Arbeidet med byplan for Leknes vil også ha fokus på muligheten for å legge til rette for å tiltrekke seg slik kompetanse.

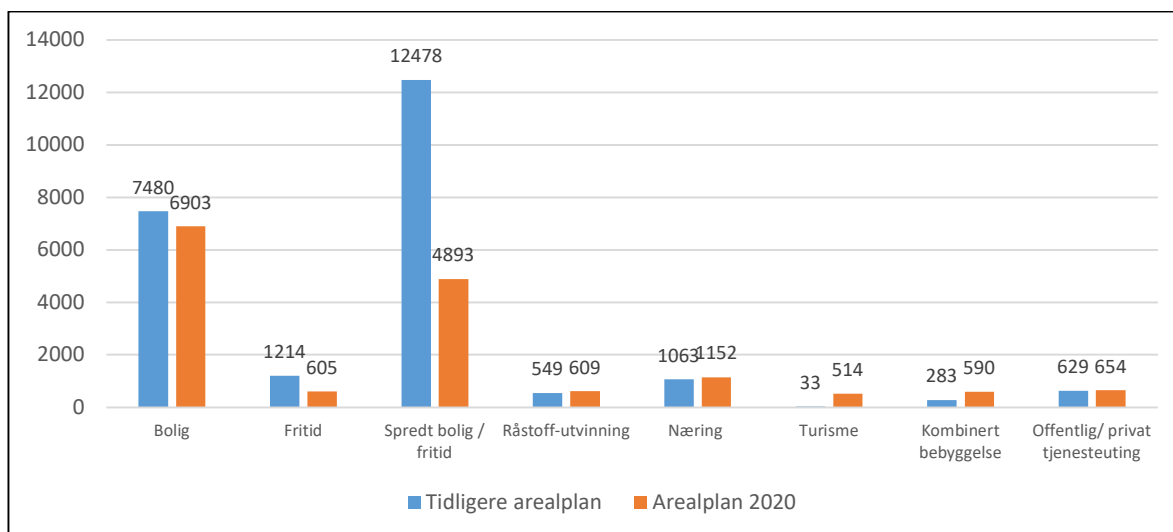
Rekruttering av kvalifisert personell

Alle næringer trenger tilgang på kompetanse og teknologi. Målrettet satsing på kunnskapsbygging gjennom utdanning og forskning er derfor viktig. Studier viser at mange etablerer seg på de stedene de har tatt sin utdanning. For en region uten vesentlige tilbud om høyere utdanning blir det ekstra viktig å satse på rekruttering av kvalifisert personell. Lofoten er tiltrekkende i seg selv, men Vestvågøy kommune og den enkelte bedrift må fremstå som spennende og attraktiv. Samarbeid om å tiltrekke den rette kompetansen er sentralt.

Flerfaglig opplæringskontor i Lofoten jobber systematisk for å skaffe nødvendig fagkompetanse til bedriftene gjennom lærlingeordningen. Lofoten Matpark har hatt ansvar for to prosjekter, det ene er etablering av et rekrutteringsnettverk, hvor bedriftene driver rekrutteringssamarbeid og det andre er «Bo for to», hvor målet er å skaffe arbeid til partner når bedrifter ansetter personell utenfra. Egga Utvikling er ansvarlig for prosjektet «Look North - Trainee Lofoten og Vesterålen» hvis mål er å få bedrifter til å ta inn nyutdannede fra universitet/høyskole og tilby nettverk og oppfølgingsprogram i ett år, for derigjennom sikre motivasjon til å forbli i regionen. Kommunen kan være en aktiv støttespiller i rekrutteringstiltak og som arbeidsgiver delta og benytte de ordninger som er etablert.

Næringsarealer

Arealplanen skal tilrettelegge for gode land- og havbruksareal, næringsareal, både til arealkrevende næring og til arbeidsplassintensive virksomheter. Ny arealplan ble vedtatt mai 2020.

Figur 44 Arealregnskap i arealplanene (dekar). Kilde: Kommuneplanens arealdel, Vestvågøy kommune.

Turisme

Fritids- og turistformål er et nytt arealformål etter revisjon av Plan- og bygningsloven og gjelder kommersiell utnyttelse og utleie.

Næring

Det er i arealplanen en liten økning i næringsområder Storeidet (15 daa), Storeidøy (37 da), Fygle (10 da), Skifjordmarka (60 daa), Langsundet, Stamsund (15 da). Det vil være behov for mer areal fremover.

Råstoffutvinning

I vår sammenheng er råstoffutvinning det samme som masseuttak.. I arealplanen er det tatt inn ett nytt område; Nedre Voll og Tangstad (ikke i drift) ble beholdt i planen. Kartneset og Skulbrusjøen er tatt ut av planen og Hag er lagt inn med hensynssone. I ny plan er det totalt 8 områder avsatt til råstoffutvinning. Disse arealene anses å dekke behovet for råstoffutvinning det neste tiåret basert på kartlegging.

Havbruksarealer

Havbruksarealene ligger ikke inn i arealregnskapet som vist i figur over. Det er gjennomført en revisjon av havbruksarealene i Vestvågøy og 18 akvakulturlokaliteter er tatt med i ny arealplan. Én lokalitet er ny, mens de andre er videreført fra tidligere plan.

Reiselivet - drivkraft til vekst og stedsutvikling

Utfordringer reiseliv

- Vestvågøy kommune tar for liten andel av turistrelatert omsetning i Lofoten
- Infrastrukturen må utbedres for at turismen skal være bærekraftig, både med tanke på toaletter, avfallshåndtering og parkering
- Bedre samhandling og profesjonalisering i næringen
- Korona: Likviditet og overlevelse

Reiselivsnæringen (inkludert servering og opplevelse) er viktig i flere av kommunene i Nordland. Vågan er den mest utpregede reiselivskommunen målt i andel sysselsatte, med en særlig stor andel innenfor overnatting/servering. Innenfor turisme og opplevelsesturer har Vestvågøy den høyeste andelen av byene i Nordland (Vestby m.fl. 2016, s. 65).

Økningen i besøkende til Lofoten er betydelig, spesielt blant utlendinger. I tillegg til offisielle tall som vist under, kommer trafikk som ikke fanges opp. Ifølge Destinasjon Lofoten har regionen ca. 2.200 ferieboliger som de ikke vet nok om, teltere går under radaren, og utleiare som har under ti senger fanges ikke opp da de ikke er statistikkpliktige.

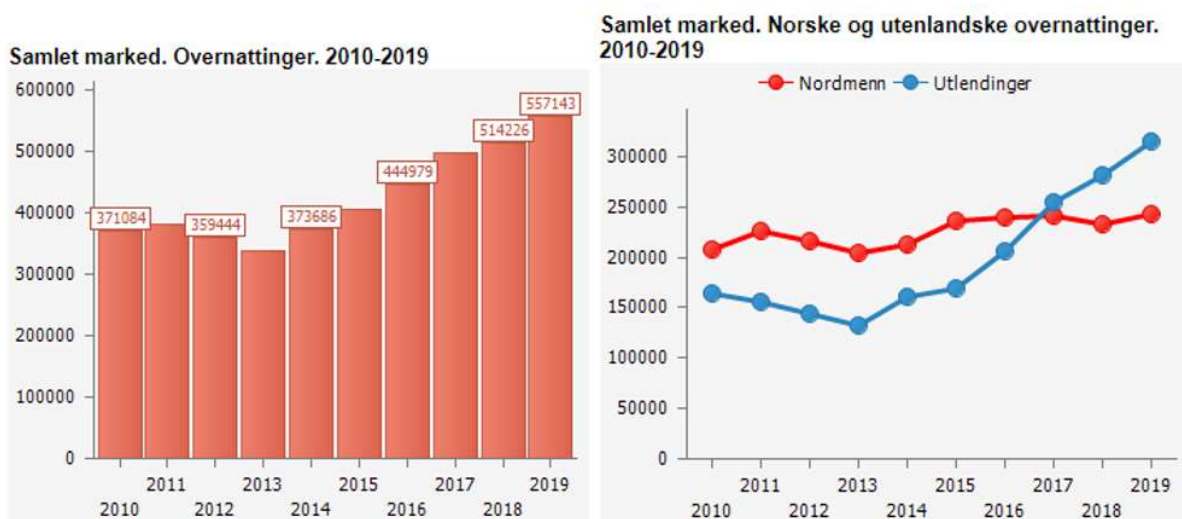
Reiselivsundersøkelsen Vestvågøy 2019

Våren 2019 er det gjennomført en reiselivsundersøkelse på Vestvågøy som en del av næringsplanarbeidet. Undersøkelsen skal være med på å gi et bilde av status for reiselivsnæringen og danne grunnlag for videre jobbing, og måling av resultater av utvikling av reiselivsindustrien i kommunen.

Overnatting

Som en ser av figur 25 nedenfor har antall registrerte overnattinger i Lofoten økt med 39 prosent fra 2010, og at utlendinger har passert nordmenn i statistikken.

Vestvågøy har hatt en forholdsvis liten andel av sengekapasiteten i Lofoten. Det er hotellplaner som kan gi en betydelig økt kapasitet på Vestvågøy. Samtidig har Vestvågøy allerede steder og anlegg som har god helårskapasitet, slik som Ballstad, som pr januar 2017 totalt hadde 573 sengeplasser. Statles Rorbuserter har 300 sengeplasser og med eksisterende og planlagt utvidelser i Skreda vil bedriftene der kunne tilby ca. 220 sengeplasser i 2019. Telling av senger hos kommersielle aktører viser at Vestvågøy har en kapasitet på omlag 1800 senger. Undersøkelser viser at i Lofoten har Airbnb en svært høy andel av solgte romdøgn, over 50 prosent. Det er viktig å gjøre tiltak som kan øke belegget og skape økonomisk bærekraftige bedrifter. Utvikling av et helårlig aktivitetstilbud vil være sentralt.

Figur 45 Overnattinger i Lofoten 2010-2019. Kilde: statistikknett reiseliv

Lokalmat

Tilreisende søker genuine opplevelser. Gode matopplevelser er sentralt, og på verdensbasis er kulinariske turister en større gruppe enn de som har hovedinteresse av kulturopplevelser. Bedriftsnettverket LofotenMat SA har siden 2007 jobbet systematisk for utvikling av produksjons- og serveringsbedrifter som jobber med lokale råvarer. LofotenMat samarbeider med fylkeskommunen om å lage et langsiktig utviklingsprosjekt for Lofoten som matregion. I 2019 søkte Vestvågøy kommune om status som UNESCO kreativ by innen gastronomi med Leknes som vertsby. Dessverre rakk vi ikke opp i konkurransen. Fylkeskommunen vil med basis i Vest-Lofoten videregående skole opprette Kulinariske senter Lofoten. Vestvågøy kommune var prosjektleder i forprosjektet for etablering som ble avsluttet sommeren 2019. Navnet ble underveis endret til Kulinarisk Arena. Pr juni 2020 er et hovedprosjekt ikke kommet i gang.

Høyt aktivitetsnivå, landbruks- og fiskeriressurser, kompetansemiljøer og bedriftsnettverk gir kommunen grunnlag som pådriver til bærekraftig- og naturbasert næringsutvikling.

Opplevelser

Reisetrender utvikler seg og undersøkelser viser at de reisende nå søker personlig vekst og intellektuell utfordring, følelsen av mestring og det å være tilstede. Adventure Travel Trade Association (ATTA) kaller dette for «Transformation», som motsats til masseturisme, og som turisme på lokalbefolkningens premisser. Disse turistene er villig til å betale godt for opplevelsene. Variert opplevelsestilbud gjør at de besøkende blir boende flere dager og legger igjen mer penger. Fremtidens suksessfulle reiselivsbedrifter jobber på naturens og lokalbefolkningens premisser. De utvikler opplevelser av høy kvalitet og som det går an å ta seg betalt for. De har også fokus på å redusere det klimamessige fotavtrykk av sin virksomhet. Vestvågøy kommune kan gjennom nært samarbeid og tilrettelegging være med å utvikle gode og fremtidsrettede opplevelser på Vestvågøy.

De besøkende har høye forventninger til å møte en vennlige og hjelpsom lokalbefolkning. Når de reiser hjem og forteller sine historier er dette en av faktorene for om de hadde en god opplevelse eller ei. Å finne gode løsninger for utviklingen av reiselivet på Vestvågøy vil kreve stor grad av involvering av lag/foreninger, grunneiere og innbyggere generelt.

Sysselsettingseffekt

På landsbasis jobber 1 av 15 i turistindustrien. Reiseliv er en viktig sysselsettingsmotor i norske kommuner. Reiselivet har 160.000 årsverk 2019, som er mer enn oljeboring, fiskeoppdrett og landbruk til sammen. I Reiselivsundersøkelsen Vestvågøy 2019 har 38 bedrifter gitt tilbakemelding på hvor mange fast ansatte de har. Disse forteller at de i 2018 hadde 112 faste stillinger og at de har prognose på 191 faste stillinger i 2022, en økning på 70 prosent. I tillegg kommer sesongansatte. Sysselsetting som følge av turismen er stadig økende. Det er derfor all grunn til å jobbe målrettet for videre utvikling.

Utfordring for landbruk, miljø og lokalsamfunn

Et økende antall besøkende til Lofoten fører til slitasje og press på infrastruktur, og avslører manglende tilrettelegging. Sommersesongen 2017 bød på en enorm økning i turister til Lofoten og enkelte steder var infrastrukturen for dårlig til å håndtere den store, samtidige mengden personer. Økningen i besøkende fortsatte i 2018. I samarbeid med lag og foreninger har Vestvågøy kommune satt i gang flere tiltak for å avhjelpe denne problematikken, blant annet ved å etablere flere sanitæranlegg.

Vestvågøy kommune har opprettet en tverrfaglig arbeidsgruppe som jobber med denne problematikken, og tett opp mot Nordland Fylkeskommunes prosjekt «besøksstrategi for Lofoten». I tillegg er det andre prosjekter som også fokuserer på bærekraftig reiselivsutvikling. Her er behov for koordinering, mens kommunen selv trenger en langsiktig strategi for forvaltning og tilrettelegging, også for den økte vinterturismen. For 2019 har Vestvågøy kommune søkt og fått midler fra Nordland fylkeskommune til tilretteleggingstiltak på Unstad og Haukland. Det ble også bevilget penger til kommunal andel for realisering av nytt servicebygg i regi av Vestvågøy kommune og Staten Vegvesen/Nasjonal Turistveg. Dette prosjektet vil kreve spesiell fokus fremover.

Økende turisme/reiselivsaktivitet er ei generell utfordring, og det er også et spørsmål om hva og hvordan vi vil ha det hos oss? Det er stor økning i bruk av toalettanlegg på utfartssteder, stor økning i bruk av etablerte søppeldunker, og der er tidvis nedparkerte veiareal, og andre areal som ikke er ment for parkering, i pressområdene.

Spesielt for koronasituasjonen

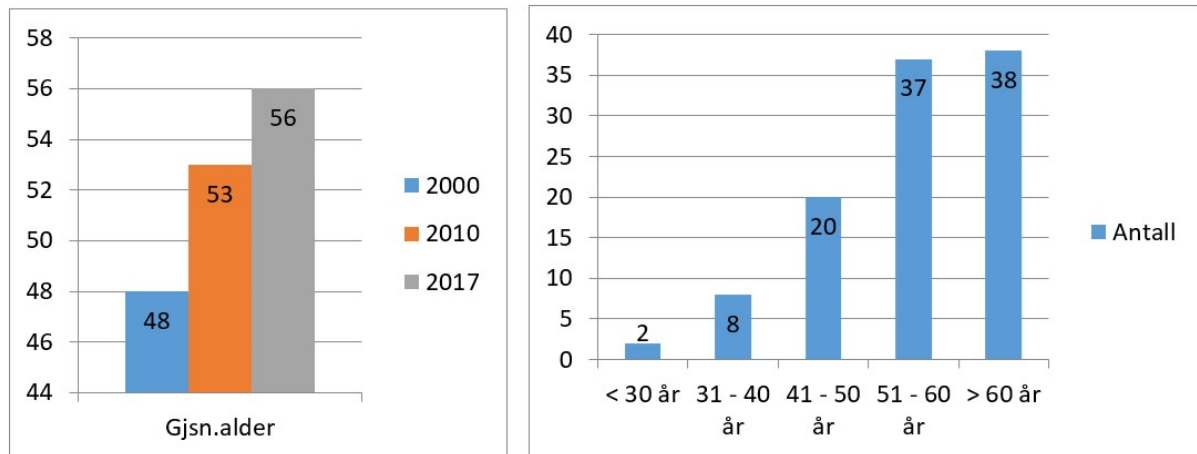
Koronasituasjonen har rammet reiselivet hardt og flere bedrifter står i fare for å kunne gå konkurs ifølge en undersøkelse Vestvågøy kommune fikk gjort i mai 2020. Situasjonen har ført til at omfattende permitteringer og store tap for næringa. Det er fare for at situasjonen kan få langsiktige konsekvenser for denne næringa. Det er gjort oppfølgende undersøkelse høsten 2020 og bedrifter er blitt fulgt opp og hatt mulighet til å søke på ekstraordinære midler på kommunalt næringsfond. Næringa er avhengig av en meget god sommer 2021 for å komme seg over kneika.

Landbruk

Utfordringer landbruk

- Rekrutteringen i landbruket er lav, gjennomsnittsalder på aktive bruk høy, og produsentmiljøet er svekket
- Melkeproduksjonen avtar i og med at melkekvoter selges ut av kommunen
- Andel leiejord er høy og få av leieforholdene oppfyller krav om ti års jordleieavtaler
- Økt gjengroing og redusert utnyttelse av utmarksbeite
- Klima endring med forventet økt nedbør vil kreve økte dreneringstiltak. Det stilles økte/strengere miljømessige krav til landbruket med tanke på utslipp til luft, vann, transport, mv.

Den største utfordringen landbruket står ovenfor er rekruttering av nye gårdbrukere. gjennomsnittsalder for gårdbrukerne i Vestvågøy har økt med åtte år de siste 18 årene, slik figur 4.5 nedenfor viser. Alderssammensetningen i dag viser også at behovet for nyrekruttering er stort. Som figurene under viser har jordbruksareal i drift derimot vært forholdsvis stabilt (31 472 dekar i 2017).

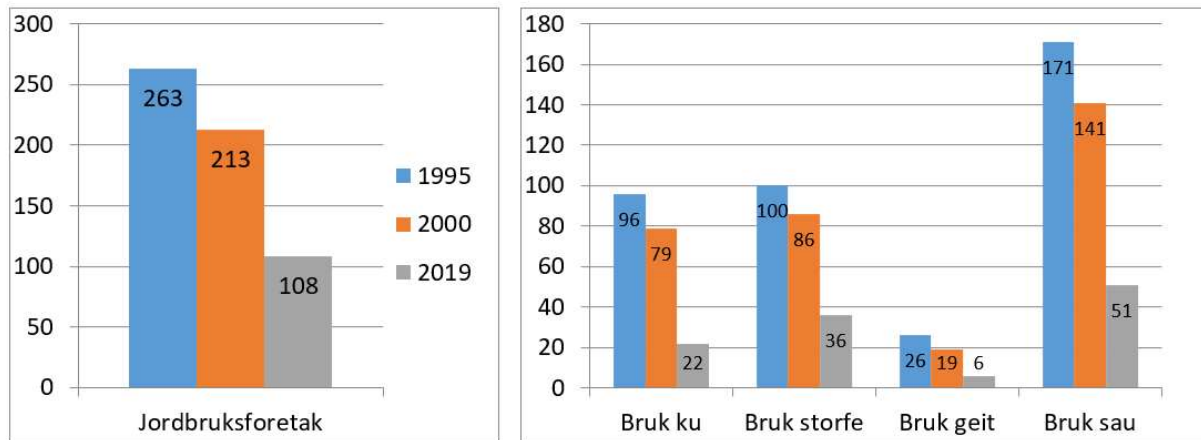

Figur 46 Utvikling i gjennomsnittlig alder og fordeling i aldersgrupper på eier av enkeltpersonforetak i jordbruket i Vestvågøy, 2017. Kilde: Søknad om produksjonstilskudd

Samtidig har antall driftsenheter gått ned i likhet med landet ellers, slik det fremkommer av figuren nedenfor. Nedgang i antall bruk gjelder for alle produksjoner. Mellom 1995 og 2019 gikk antall foretak ned fra 263 til 108. Dette utgjør over en halvering i antall bruk i drift, og det gir et sårbart produsentmiljø.

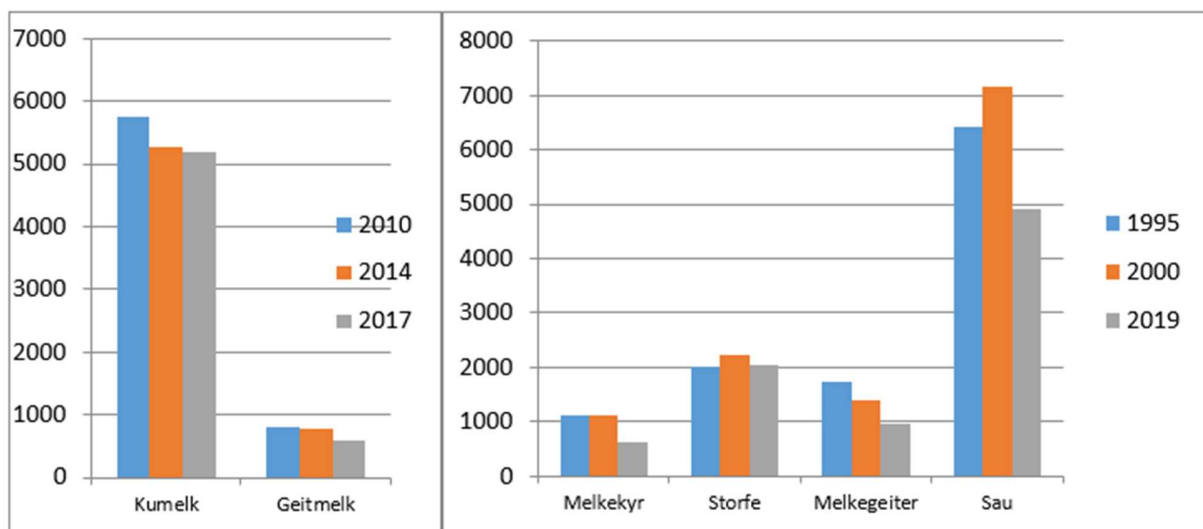
Produsentmiljøet innen melkeproduksjon er betydelig svekket. Spesielt bekymringsverdig er det at det kun er seks geitmelkprodusenter igjen. For kumelkprodusentene betyr kravet om løsdrift innen 2034 store investeringer og omstilling. Sannsynligvis vil det innebære at antall melkebruk blir ytterligere

redusert.

Figur 47 Utvikling i antall foretak og fordeling på ulike produksjoner, Vestvågøy, 1995 – 2019. Kilde: Landbruksdirektoratet

Nedgang i produsert mengde melk skyldes redusert antall melkeprodusenter og salg av melkekvoter ut av kommunen. Fra 2010 til 2017 er nedgang i antall liter kumelk levert på 570 000 liter, og 216 000 liter geitemelk.

Figur 48 Utviklingen i levert mengde kumelk og geitemelk i Vestvågøy kommune (1.000 liter), og antall dyr i husdyrproduksjonen. Kilde: Søknad om produksjonstilskudd

Andel leiejord i kommunen utgjør 52 prosent av det totale jordbruksarealet som er i drift. Dette skaper arbeidsmessige, økonomiske og miljømessige ulemper. Miljømessige ulemper er stort forbruk av diesel og til dels også sterkere gjødsling med husdyrgjødsel på areal nærmest driftssenteret. En får også en del uheldig krysskjøring av både gjødsel og fôr på grunn av lite hensiktsmessige leieforhold.

Dette henger også sammen med manglende oppfølging av den lovpålagte driveplikten på all jord. Kommunen får henvendelser fra gårdbrukere som ikke får skriftlig leieavtale på jordbruksareal de leier. Dette skaper usikkerhet for de som ønsker å satse i landbruket, det vanskeliggjør finansiering av utbygginger, og gir lite insitament for arbeid med jord- og plantekulturen på disse arealene. Kommunen har ikke hatt ressurser til oppfølging av driveplikten og krav om ti års jordleieavtaler.

Reduksjon i husdyrproduksjonen med færre husdyr på utmarksbeite gjør at gjengroingen er tydelig i store deler av kommunen. Klimaendringer påskynder gjengroingen og en kan forvente at kulturlandskapet endrer seg raskt i årene framover.

Det er et lavt nivå på dreneringsarbeid, noe som blant annet gjenspeiles i ubrukte midler til dreneringstiltak. Den lave aktiviteten skaper gradvis mer vassyk jord som gir dårlig avling. Sett i forhold til forventede klimamessige endringer er denne utviklingen spesielt utfordrende. Det er generelt sett et forbedringspotensial på avlingsnivået på eng på grunn av dårlig jord- og plantekultur.

Vi har tre vassdrag som er betydelig forurensset; Farstadvassdraget, Lilandsvassdraget og Skotnesvassdraget (Storvatnet). I følge vann-nett portalen er alle klassifisert til dårlig/moderat økologisk tilstand. Forurensingen skyldes både overflateavrenning fra landbruket og utslipp fra husholdninger. I forhold til vannforskriften er det en stor utfordring å oppnå vannkvalitetskravene i disse vannforekomstene.

Sjømatnæring

Utfordringer fiskeri og havbruk

- Antall fiskere går nedover, og inngangsbilletten i fiskeryrket er høy
- Leveringsforpliktelsene er under press, og det gjør det vanskelig å sikre stabile leveranser til foredlingsindustrien
- Det er utfordrende å sikre tilgang til nye areal til oppdrettsnæringen som ikke kommer i konflikt med andre aktiviteter
- For lite kaiplass for fiskeflåten

Til tross for urbane trender og nye vekstnæringer vil vi på Vestvågøy i uoverskuelig fremtid fortsatt ha fornybare ressurser i havet som viktigste næringsvei. Forøvrig er utviklingen avhengig av hvordan det går i fiskeriene, nå som før. Lønnsomheten i havbruk har vært svært solid de siste årene. Fortsatt finnes det lokale aktører på Vestvågøy som ønsker å satse, selv om eierskap samles i store konsern.

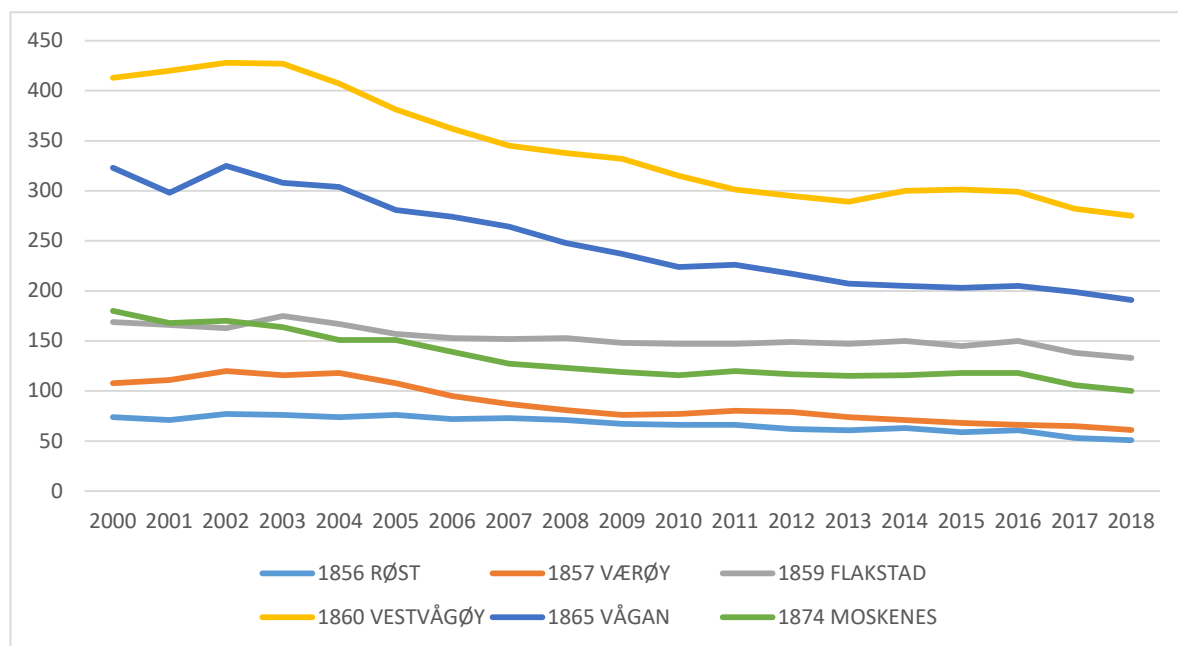
Fiskerikommunen Vestvågøy – holder vi posisjonen?

I Vestvågøy som i Vågan har det vært en betydelig reduksjon i antall fiskere i perioden 2000 til 2018, slik figur 4.8 under viser. I de øvrige Lofotkommunene har antallet vært rimelig jevnt, om det likevel har vært en reduksjon i alle kommuner.

Omstillingene i fiskeriene har vært betydelige de siste årene, regelverket er stadig i endring, båtstørrelser og investeringer øker, fiskekvotene settes i spill, båter selges ut og det blir vanskeligere å

rekruttere nye fiskere. Positive trekk på Vestvågøy som kan nevnes er «Ballstadøy» og «Ballstadværingen» som eksempler på at redere på Vestvågøy tror på fremtidens fiskerier.

Figur 49. Fiskere som har fiske som hovedyrke, kommunene i Lofoten, 2000-2018

Hvis en for 2018 summerer antall aktive fiskere (275) og antall registrerte fiskefartøy (152) er Vestvågøy landets nest største fiskerikommune, bare slått av Tromsø. Statistikken viser at når det gjelder torsk så leveres det for 2017 mer til både Røst (16.490 tonn) og Vågan (16.979 tonn) enn til Vestvågøy (14.144 tonn). Øksnes (34.883 tonn) har også blitt en hovedkonkurrent på mottak av torsk. Leveringsplikten utfordres også, og en opphevelse av denne kan gi negative konsekvenser for kommunen.

Innenfor videreforedling av fisk ser vi en positiv utvikling, der store aktører, spesielt Lofotprodukt / Insula har utvidet sin virksomhet. I Stamsund har også Lerøy gjort store investeringer- i foredlingsvirksomheten og ny produksjonslinje for farseprodukter er åpnet. Nye, mindre foredlere av fisk er også kommet til siste år, slik som Kaikanten Delikatesser. Sikker tilgang til råstoff vil bli en strategisk faktor for utvikling av industrien på land.

Havbruk – en fremtidsnæring i Vestvågøy?

I 2016 var det i oppdrettsnæringen i Nordland totalt 15 selskaper, med 29 tillatelser i drift og med totalt 283 personer sysselsatt. Utviklingstrekk er sterk økning i antall sysselsatte og kraftig økning i gjennomsnittlig salgspris. Ser en bort fra pris, markedsforhold og sykdom vil kritiske faktorer videre være tilgang på sjøarealer.

På Vestvågøy er det to selskaper som driver med oppdrett av laks, Lofoten Seafood Export AS, Mortsund og Isqueen AS, Ure. De har lokaliteter på Vestvågøy, men også andre steder i fylket. Det er flere større utviklingsprosjekter for offshore oppdrettsinstallasjoner og landbaserte anlegg, blant annet i Vesterålen, hvor Nordlaks har et utviklingsprosjekt for oppdrett offshore og Andfjord AS realiserer et landbasert anlegg. Felles for prosjektene er en betydelig forskningsinnsats og høye investeringskostnader, som krever risikovillig kapital og aktører med stor soliditet. Denne typen anlegg jobbes det ikke med på Vestvågøy.

Kompetansen innen havbruksområdet er betydelig på Vestvågøy og STIM-konsernet (Tidl. Europharma) er internasjonale aktører innen fiskehelse.

Kan Vestvågøy bli en større aktør innen «Lite Utnyttede Ressurser» - LUR? Forskerne jobber med metoder for utnyttelse av bifangst og fangst etter, snegl, skjell og sjøpølser. Eneste kommersielle aktør på Vestvågøy, som hadde produksjon av kongsnegl for eksport gikk i 2020 konkurs. Utnyttelse og oppdrett av tang, tare og alger er kommersielt i gang i andre kommuner i Lofoten.

Handel

Utfordringer Handel

- Handelslekkasje netthandel
- Utvikling av sentrum kontra periferi
- Mulighet for sterkere samhandling mellom bedriftene

Vestvågøy har en stor handelsnæring og nesten halvparten (48,5 prosent i 2017) av all detaljvarehandel i Lofoten skjer i Vestvågøy kommune (Handelsanalyse Norconsult 19.09.2018). På Vestvågøy skjer handelen i stor grad på Leknes, og den er voksende. Befolkningsutviklingen i Leknes er langt sterkere enn i sammenlignbare byer og dette gjør det interessant for nye etableringer. Folketallet på Vestvågøy har i perioden 2008 -18 økt med 687 personer til 11.397 og grunnkretsen Leknes by har økt med 646 personer, fra 2790 til 3436. Økt folketall, økt turisme, gode konjunkturer og tilrettelagt tilbud har ført til den positive omsetningsøkningen.

Siden 2008 har det vært en økning i detaljhandelen (ex omsetning av motorvogner og drivstoff) på 38,8 prosent frem til 2017. Detaljvareomsetningen i 2017 var på kr. 1.049.000.000 og sammenligner vi oss med andre bykommuner i Nordland og Troms er det bare Vågan og Tromsø som har hatt større økning i samme periode.

Netthandelen stiger sterkest, og på landsbasis var det en økning på 7,8 prosent fra 2018 til 2019. I samme periode steg detaljhandelen på landsbasis med 1,5 prosent. For Nordland fylke var økningen på under en prosent (Kilde: SSB).

På Vestvågøy er det i juni 2020 registrert seks virksomheter som driver handel med og reparasjon av motorvogn og 126 virksomheter med annen detaljhandel. Anne detaljhandel står registrert med 687 ansatte. 35 av de registrerte selskapene er enkelpersonforetak (ENK) hvor flere står registrert uten

ansatte. (Kilde: Brønnøysundregistrene/Purehelp.no). Handel er derfor en viktig næring for sysselsettingen på Vestvågøy.

Det er utviklingsprosjekter for plasskrevende handel på Leknessletta sørvest som vil øke tilbudet og kunne styrke Leknes som handelssentrum. Samtidig kan det være en utfordring at Leknes deles i flere områder for handel.

Kulturfeltet

Utfordringer for kulturfeltet

- Deltakelse i kommunens kulturtilbud er ikke jevnt fordelt i befolkningen.
- Kulturfeltet i Vestvågøy er ikke i stor nok grad preget av mangfold og kvalitetsfokus
- Det (lokal-)demokratiske engasjementet i Vestvågøy er forholdsvis lavt
- Kulturaspektet er i for liten grad integrert i kommunens stedsutviklingsarbeid

Deltakelse i kommunens kulturtilbud er ikke jevnt fordelt i befolkningen.

I Vestvågøy er utenforskap en av de største utfordringene for innbyggers livskvalitet. Samtidig utfordrer utenforskap samfunnsøkonomien, både verdiskaping og kommunale utgifter. Kommunesamfunnet må jobbe bredt og tverrfaglig med inkludering for å forebygge at mennesker står utenfor sosialt liv, skolegang, og arbeidsliv. Kultur kan for eksempel bidra med forebygging av ensomhet blant eldre og utenforskap blant barn og unge. Generelt er det også en klar sammenheng mellom kulturkonsum og folkehelse.

Funn fra Folkehelseprofilen og Ungdata-undersøkelsen

Vestvågøy kommune scorer generelt lavere på en rekke folkehelseindikatorer, sammenliknet med resten av landet: Kommunen har litt lavere forventet levealder, ti års forskjell i forventet levealder mellom menn med grunnskoleutdanning og kvinner med høyere utdanning i kommunen (sistnevnte med høyest levealder), høyere andel barn som vokser opp i vedvarende lavinntektshusholdninger, flere barn som vokser opp i vedvarende lavinntektshusholdninger, færre 10. klassinger som trives på skolen, høyere frafall fra videregående skole, færre unge som sier de ønsker å ta høyere utdanning, færre unge som er fornøyd med lokalmiljøet og færre unge som sier de har minst én fortrolig venn. Alle sammenligninger er mot både fylket og landet.

Funn fra Kulturindeksen 2019 (tall fra 2018)

Antall medlemmer i frivillige lag og foreninger innenfor kultursektoren brukes som indikator i Telemarkforsknings Kulturindeks. I perioden fra 2014 til 2018 har Vestvågøy kommune gått fra 22. plass til 115. plass i landet. Det har vært svingninger underveis, men den langsiktige utviklingstrenden virker å være nedadgående. I kulturskolen ser man imidlertid at det både gis noen flere timer og at det er en del flere elever enn hva man ellers finner for fylket og landet. Dette har vært stabilt i hele perioden. Den

kommunale kinoen har hatt en svært positiv utvikling hva angår antall forestillinger, og også en forholdsvis positiv utvikling på antall besøkende. Samlet har kinoen gått fra en 110. plass i 2014 til en 73. plass i landet i 2018. Også biblioteket har hatt en positiv utvikling i samme periode – særlig hva angår antall besøkende. Plasseringsmessig har biblioteket i den aktuelle perioden gått fra 197. til 73. plass på Kulturindeksen. Når det gjelder publikumsdeltakelse på konserter og scenekunstarrangementer er tallgrunnlaget usikkert, men man kan også her se en svak vekst fra 2014 til 2018. i Vestvågøy er Lofotr vikingmuseum den store motoren innenfor Kulturindeksens indikator museum, og både hva angår antall besøkende og antall arrangement og utstillinger ligger Vestvågøy helt i landstoppen i hele perioden.

Lokale erfaringer og kunnskap

Kulturindeksens funn om synkende deltagelse i frivilligheten understøttes av tilbakemeldinger fra sentrale personer i kommunes lag- og foreningsliv, som påpeker at det blir stadig vanskeligere å rekruttere nye «ildsjeler» til frivillig arbeid. Etter noen års drift av Meieriet kultursenter, tegner det seg nå et bilde der man ser at det er vanskelig å nå hele befolkningen med gode kultur- og aktivitetstilbud. Generelt er det vanskeligere å få til aktiviteter der innbyggerne selv er utøvere eller på et eller annet vis selv deltar aktivt. Når det gjelder deltagelse som kulturkonsumenter på arrangementer, ser vi at både aldersgrupper og etniske grupper er underrepresenterte relativt sett i forhold til gruppens størrelse i lokalsamfunnet.

Oppsummert

Det vil være vanskelig å «bevise» at deltagelse i kulturaktiviteter vil kunne løse hver og en av de eksplisitt nevnte folkehelseutfordringene ovenfor, men generelt kan man si at økt deltagelse i kulturaktiviteter kan bidra til både å forebygge utenforskap og å styrke innbyggernes folkehelse.

Kulturfeltet i Vestvågøy er ikke i stor nok grad preget av mangfold og kvalitetsfokus

Lokale erfaringer og kunnskap

Kulturindeksen baserer seg på kvantitative data – noe som i stor grad bare gir oss informasjon om antall og størrelser – og vi må derfor basere oss på egne lokale erfaringer og kunnskaper når man skal si noe om innholdet (mangfold/kvalitet) på kulturfeltet i Vestvågøy.

Mangfold

Med et aktivt teatermiljø, forholdsvis mange medlemmer i frivillig kultursektor, flere idrettslag med mange medlemmer, et aktivt kultursenter, flere dyktige lokale kulturarrangementsarrangører, Lofotr vikingmuseum, en kommunal kulturskole med mange elever og timer, mange lokale kunstnere og også en del kunstgallerier, vil det være naturlig å trekke en første konklusjon om at Vestvågøy kommune i sum har et forholdsvis mangfoldig kulturfelt. På den andre siden kan man imidlertid spørre om ikke de fleste av de ovenfor nevnte aktørene (med noen få unntak) i stor grad presenterer «main stream-tilbud» - altså tilbud og aktiviteter som først og fremst retter seg mot den gjennomsnittlige innbyggeren. Erfaringer viser at det er vanskelig å gjennomføre «smale» kulturtilbud – som per definisjon vil ha færre potensielle betalende deltakere/publikum – uten ekstern finansiering fra for eksempel Kulturrådet eller lignende. Dermed er det en fare for at selv om man har mange aktører som tilbyr arrangementer på kulturfeltet, ender man like fullt opp med at arrangementene er rettet mot de samme innbyggerne. Høy aktivitet og mange tilbud er derfor ikke nødvendigvis det samme som høy grad av mangfold.

Kvalitet

Figurteateret i Stamsund er uten tvil en kulturaktør som skaper produksjoner på et kvalitetsmessig høyt nivå – både i nasjonal og internasjonal målestokk – og man kan selvfølgelig også nevne både Lofotr vikingmuseum og Stamsund internasjonale teaterfestival når man snakker om kulturaktører som «leverer» høy kvalitet. Det er viktig for en kommune å ha denne type kvalitetslokomotiver, men man kan ikke forvente at alle kulturaktører i en kommune skal komme opp på samme nivå. I stedet bør man se på kvalitet som evnen til å tilfredsstille deltakeres/publikums krav og forventninger – og gjerne litt til. God kvalitet handler derfor i stor grad om en kontinuerlig videreutvikling av tilbud og arrangementer; om å hele tiden gjøre det litt bedre enn sist. En nøkkel for å lykkes med dette vil være god samhandling på tvers av kultursektoren i Vestvågøy, slik at man kan skape arenaer for ideutveksling og læring. Per i dag er det imidlertid lite systematisk samarbeid de forskjellige aktørene på kulturfeltet, og i dette ligger det et klart utviklingspotensial.

Oppsummert

Å skape et mangfoldig og kvalitetsmessig godt kulturtilbud i kommunen er viktig i seg selv, og vil også kunne bidra til at flere innbyggere blir aktive kulturkonsumenter/-deltakere med de folkehelsegevinstene dette kan gi. Hovedutfordringen knyttet til et kulturtilbud som gir bedre mangfold ligger i økonomiske forhold, mens det tilsvarende for kvalitetsutvikling vil være samarbeid og samhandling på tvers av kulturfeltet. Samarbeid – ideer – bedre økonomi?

Det (lokal-)demokratiske engasjementet i Vestvågøy er forholdsvis lavt

«Medvirkning er [...] et prinsipp i folkehelseloven [...]. Innflytelse og delaktighet i samfunnet er samtidig sentralt for helse. Det omfatter blant annet demokratideltakelse og deltakelse i sivilsamfunnet» (Folkehelsedirektoratet, IS-2748, 2018).

Valgdeltakelse og utdanningsnivå

I perioden 2001-2019 har valgdeltakelsen i Vestvågøy variert mellom 50,1 og 59,5 prosent ved kommunevalgene og mellom 69,0 og 71,5 prosent ved stortingsvalgene. Tilsvarende valgdeltakelsestall for hele landet er henholdsvis mellom 69,0 og 71,5 prosent ved kommunevalg og mellom 75,5 og 78,2 prosent ved stortingsvalg. Vestvågøys valgdeltakelse er altså vesentlig lavere enn landsgjennomsnittet. Hvis man kikker på variabelen utdanningsnivå i forhold til valgdeltakelse er trenden forholdsvis klar. Jo høyere utdanning desto større valgdeltakelse. For eksempel var det ved kommunevalget i 2019 bare 45,7 prosent av de med utdanning på grunnskolenivå i Vestvågøy som brukte stemmeretten. Blant de med høgskole- eller universitetsutdanning var det 77,9 prosent som avga stemme i samme valg. Vestvågøy kommune har også generelt lavere utdanningsnivå enn både fylket og landet. For eksempel er Vestvågøys score på indikatoren «VGS eller høyere utdanning, 30-39 år» i Folkehelsebarometeret for 2020 bare 72 prosent, mens den for Nordland er 74 prosent og for hele landet 80 prosent.

Oppsummert

Det lokaldemokratiske engasjementet er relativt sett ganske lavt i Vestvågøy. Kommunen må ta en aktiv pådriverrolle for å øke innbyggernes interesse for og innbyggernes faktiske engasjement i lokaldemokratiske prosesser – være seg det offentlige ordskiftet, kommunale planprosesser, politiske valg eller nærmiljøutviklingsspørsmål.

Kulturaspektet er i for liten grad integrert i kommunens stedsutviklingsarbeid

Stolt Lofoting

Visjonen i kommuneplanens samfunnsdel er «Stolt Lofoting», og planen setter videre fram følgende forventning: «På Vestvågøy har vi en sterk region- og handelsby, gode bygder og aktive tettsteder. Dette er lokalsamfunnet vårt, der nærområde, familie og sosialt miljø er de viktigste arenaene i hverdagslivet vårt. Gode lokalsamfunn har stor betydning for psykiske helse og livskvalitet» (side 11). Man ønsker at alle innbyggerne i Vestvågøy skal kunne kjenne seg igjen i både visjon og forventningene om stedskvalitetene – uansett hvor i kommunen man bor.

Gir kultursatsing mer attraktive samfunn?

Kultur og kulturtilbud har de siste tiårene av mange blitt sett på som et godt verktøy for å styrke et steds attraktivitet. Richard Florida argumenterte for at økonomisk vekst og utvikling var knyttet til de steder som klarte å tiltrekke seg de tre T-ene: Talent, teknologi og toleranse, og mente videre at steder kunne lykkes med dette ved å satse aktivt på kultur og kulturtilbud (Florida, «The Rise of the Creative Class», 2002).

I 2012 ble det gjort to studier av dette på norske forhold: Telemarkforskning konkluderte med at de *ikke* kunne finne noen sammenhenger mellom stedsattraktivitet og kultursatsing (TF-notat 1/2012 – «Skaper kultur attraktive steder?»). I rapporten «Norway in The Creative Age» (Irene Tinagli på oppdrag fra Statens vegvesen og Abelia/NHO) konkluderes det med at Floridas tese kan bekreftes, men først og fremst i større byer og regioner. Mindre byer/steder sliter må å tiltrekke seg de tre T-ene og vil være avhengig av samarbeid med regionen de tilhører for å øke sin attraktivitet.

I 2017/2018 publiserte Kunnskapsverket i samarbeid med Telemarkforskning en rapport som konkluderte med at kommuner som satser på kultur påvirker tilflyttingen: De får ikke flere innbyggere, men de får flere med høyere utdanning (Kunnskapsverket, 03/2018).

Året før hadde Menon Economics på oppdrag fra Riksantikvaren analysert den samfunnsøkonomiske verdien av kulturminner og kulturmiljø (Menon-publikasjon 72/2017). Her ble det blant annet dokumentert at turisme som følge av kulturminner fører til positive verdiskapings- og næringseffekter i samfunnet.

Kommunens rolle

En forutsetning for å kunne bruke et steds kulturelle fortrinn og kulturarv som strategiske stedsutviklingsdrivere, er at man klarer å initiere og gjennomføre planmessige, koordinerte og kunnskapsbaserte utviklingsprosjekter. I de fleste tilfellene vil lederansvaret for dette være kommunens, men man kan også se for seg at kommunens rolle blir å støtte opp om lokale stedsutviklingsinitiativ (samskapingsprosesser). Internt i kommunen ligger det et forbedringspotensial både hva angår fokus på og kunnskap om kulturperspektiv i stedsutviklingsprosesser. Videre har den interne samhandling mellom sektorene plan, kultur og næring også et klart forbedringspotensial, noe som også gjelder samhandling mellom kommunen, kommunens kulturaktører/kreative miljøer, næringsaktører og «folk flest» når stedsutviklingsprosesser skal gjennomføres. Det er selvfølgelig også en utfordring at denne type arbeid både kan være ressurskrevende, både personellmessig og økonomisk.

Oppsummert

Det anses å ligge et potensiale i satsing på kultur, kulturtilbud og kulturarv når det gjelder stedsattraktivitet.

Utviklingskommunen

Attraktiv arbeidsplass

Utfordringer Attraktiv arbeidsplass

- Det er utfordrende å rekruttere og beholde ledere på alle nivå. Vi har arbeidet for lite planmessig med opplæring og utvikling av lederne, og med å utvikle en felles lederfilosofi og lederkultur.
- Det er utfordrende å rekruttere og utvikle ansatte med riktig kompetanse på en rekke fagområder, spesielt i høyskolegruppene. Dette kan gå ut over tjenestene til brukerne.
- Deltidskultur i omsorgssektoren gir lavere kvalitet og kontinuitet, og som gir lavere lønn og status i arbeidslivet i forhold til andre sektorer.
- Vi må hele tiden utvikle, forbedre og effektivisere tjenestene. Arbeidet med digitalisering er kommet for kort.
- Sykefraværet er for høyt, noe som både går ut over kvalitet på tjenestene til brukerne, arbeidsmiljøet for de ansatte, og økonomien.

Visjon og verdier

«Arbeidsgiverpolitisk plattform 2018-2026 - Sammen skaper vi framtida» tar utgangspunkt i vår visjon «**Stolt Lofoting**», og bygger på følgende verdier:

- En **åpen** og **raus** kommune
- En kommune med **mangfold**
- Vi møter hverandre med **respekt** og **tillit**

Ledelse og medarbeiderskap

God ledelse er avgjørende for å levere gode tjenester til innbyggerne/brukerne og handler om å utvikle, motivere, støtte og utfordre medarbeiderne, og samtidig lede dem i felles retning for å nå organisasjonens felles mål. Organisasjonens verdier skal ligge til grunn for ledelse, og skal gjenspeiles i hele organisasjonen.

Det er behov for å utvikle en tydelig og felles lederkultur, og en god forståelse for hvilken ledelsesfilosofi ledere i kommunen skal strekke seg etter. Rådmannens ledergruppe har startet arbeidet med å utvikle en lederplattform hvor dette skal beskrives, og etter hvert gjennomarbeides på alle ledernivå. Det skal utvikles et administrativt delegasjonsreglement som vil være en hjelp til å bedre synliggjøre ulike

ledernivås ansvar og myndighet. Kommunen har en vei å gå for å få på plass gode nok systemer slik at ledere både læres opp og veiledes slik at lederlinjene fungerer best mulig.

Medarbeiderskap handler om forholdet den enkelte har til arbeidsoppgaver, kollegaer og arbeidsgiveren. For at vi som organisasjon skal lykkes både med tjenester/resultater som skal leveres og oppnå et godt arbeidsmiljø, er det nødvendig at medarbeiderne tar ansvar sammen med sin leder. Det er et godt utgangspunkt for medarbeidere å tenke hvordan man kan gjøre det lettere for lederen å lede. Lederen må ta ansvar for å gjøre det meningsfullt å være medarbeider i organisasjonen.

Hovedmålet for utviklingskommunen er: «Vestvågøy kommune er en framtidsrettet, attraktiv og foretrukket arbeidsgiver». Det defineres her tre hovedutfordringer,

- Evnen til å rekruttere, utvikle og beholde medarbeidere
- Kommunens evne til utvikling og nyskaping som sikrer god tjenestekvalitet
- En kultur som samler og skaper en sterk felles identitet

Arbeidsgiverpolitisk plattform finnes [her](#).

Rekruttere, utvikle og beholde medarbeidere

Rekrutteringsutfordringene i kommunen varierer gjennom året. Vi er i sterk konkurranse med næringslivet for ingeniørstillinger spesielt. Private aktører har mulighet til å betale langt mer enn kommunen kan for å få den rette kompetansen. Innen helse og omsorg er det fortsatt en utfordring å få dekket alle syke- og vernepleiestillingene. Her har kommunen gode lønnsbetingelser sammenlignet med helseforetak og nabokommuner.

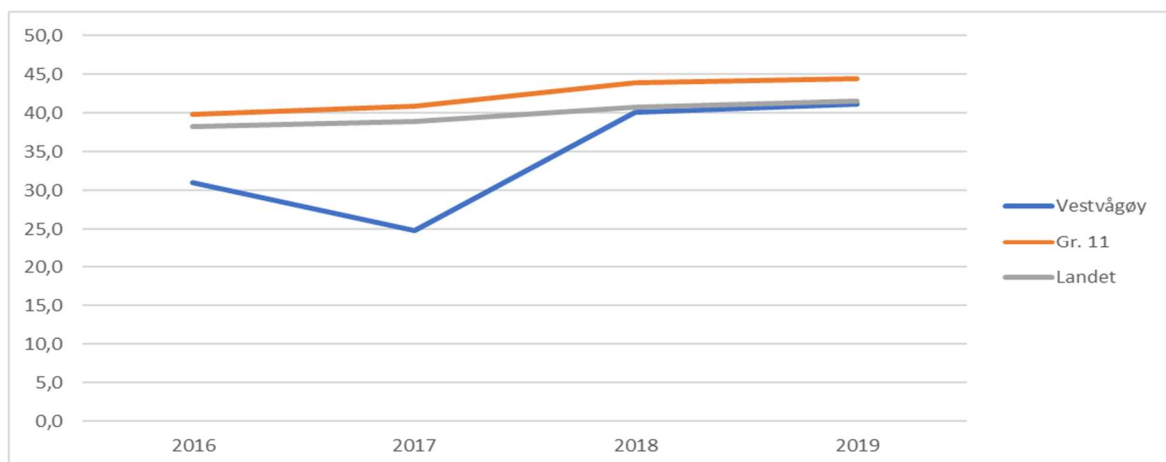
Det er et mål å utvikle en kompetanseplan for hele kommunen i løpet av 2020. Kompetanseplanen skal ses i sammenheng med lønnspolitisk plan, og være en hjelp til å planlegge hvilken kompetanse som er viktig for kommunen å ha i årene fremover. Når kompetansebehovet er kartlagt er det lettere å gjøre strategiske grep. Det er også et utviklingspotensial å benytte seg av den kompetansen som allerede finnes blant medarbeiderne.

Det er mange faktorer som spiller inn om vi lykkes å beholde medarbeidere. Her er vi avhengig av at ansatte, arbeidstakerorganisasjonene, vernetjenesten og arbeidsgiver sammen jobber for et godt faglig og sosialt arbeidsliv hvor folk ønsker å være og vokse videre.

Kompetanse

For å levere gode tjenester trengs det medarbeidere med riktig kompetanse. Hva som er riktig kompetanse er stadig i utvikling. Brukernes behov og forventninger endrer seg, fagene er i utvikling, og statens krav til hva kommunene skal levere blir økt. Dette gjør at vi både må lykkes i å rekruttere personell, og vi må sammen med de som er ansatt utvikle deres kompetanse.

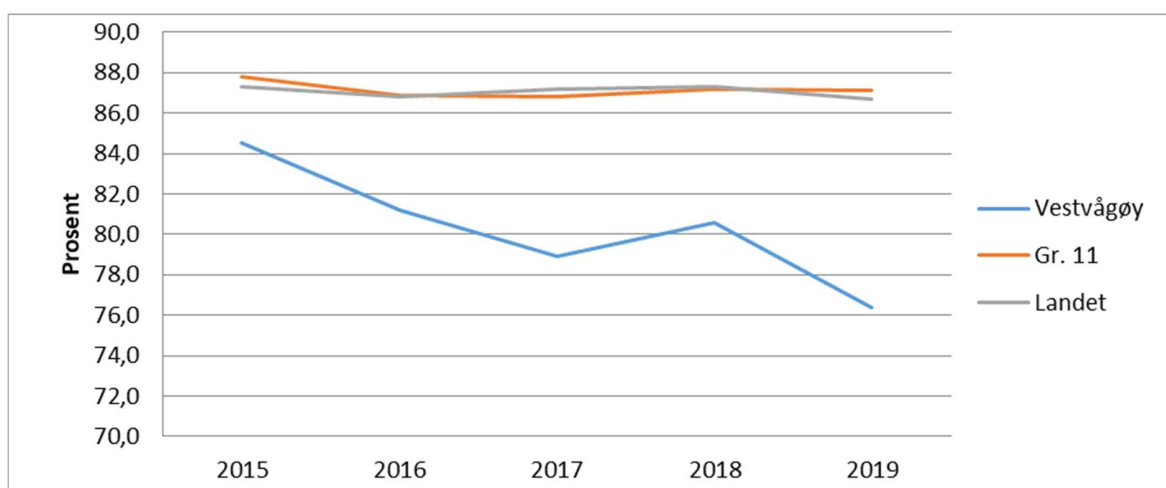

Figur 50 Ansatte med barnehagelærerutdanning. Kilde SSB Kostra

Oversikten er sum for både private og kommunale barnehager. Myndighetene øker fra høsten 2018 kravene til andel med høyskoleutdanning (den såkalte pedagognormen). Skal vi framover levere gode og tilpassede barne-hagetjenester så er vi avhengig av å øke kompetansenivået.

Et annet eksempel er i skolesektoren. Der er andelen lærere med høyskoleutdanning slik:

Figur 51 Lærere med universitets-/høyskoleutdanning og pedagogisk utdanning. Kilde SSB Kostra

De senere år har en ved skolestart hatt tilsatt kvalifiserte lærere i over 95 prosent av de faste stillingene. Men: statistikken tar også med vikarer, og i kortere vikariat er det svært vanskelig å få inn personer med lærerutdanning.

Det samme ser vi innenfor omsorgssektoren: om en sykepleier er borte, så er ofte vikaren helsefag-arbeider, og om en helsefag-arbeider har fravær så er vikaren en assistent.

Utvikling og nyskaping

Som organisasjon har vi behov for å kontinuerlig være i endring for å tilpasse oss morgendagens utfordringer og oppgaver. Statens krav til årlig effektivisering gjør at vi hele tiden må finne nye og mer kostnadseffektive måter å levere tjenestene på. Ny faglig utvikling må tas inn slik at tjenestene holder god kvalitet. Og vi må hele tiden tilpasse oss endrede behov hos brukerne, og forventninger til både tjenestenes innhold, omfang og hvordan de leveres. Digitalisering vil her være en viktig faktor.

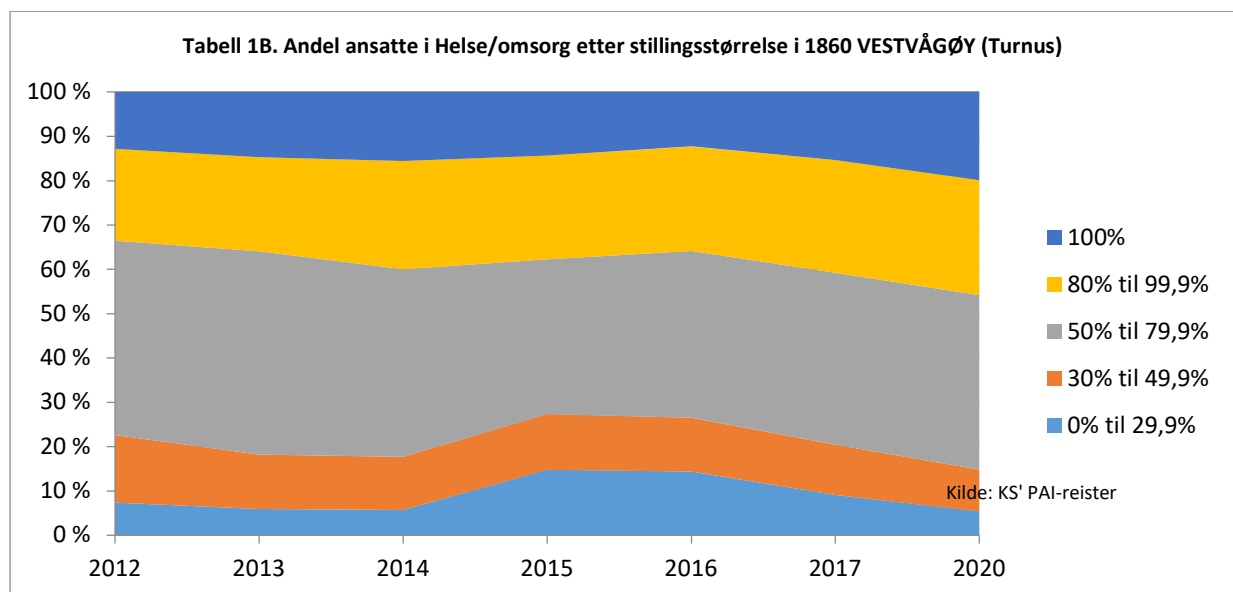
Kommunen har de siste årene arbeidet med å innføre Kontinuerlig forbedring (Lean) som filosofi og arbeidsmetode i organisasjonen. Av ressursmessige årsaker har dette arbeidet bremsset noe opp. Det er behov for å finne veien videre for forbedringsarbeid i kommunen.

Samlende kultur og felles identitet

Vestvågøy kommunes verdier danner grunnlaget for utvikling av felles kultur og identitet. I 2019 ble det kjørt ulike prosesser for integrering av verdiene både blant ledere, ansatte og politisk ledelse. Lederne på alle nivå har ansvaret for å holde liv i verdiene og legge til rette for at alle i organisasjonen handler i tråd med verdiplattformen. Verdiplattformen finnes [her](#).

Heltid

Vestvågøy er med i satsingen «Det store heltidsvalget», i regi av arbeidstakerstaker-organisasjonene og KS. Her er målet å redusere omfanget av uønsket deltid innen helse- og omsorgssektoren. Utviklingen i Vestvågøy har vært slik:

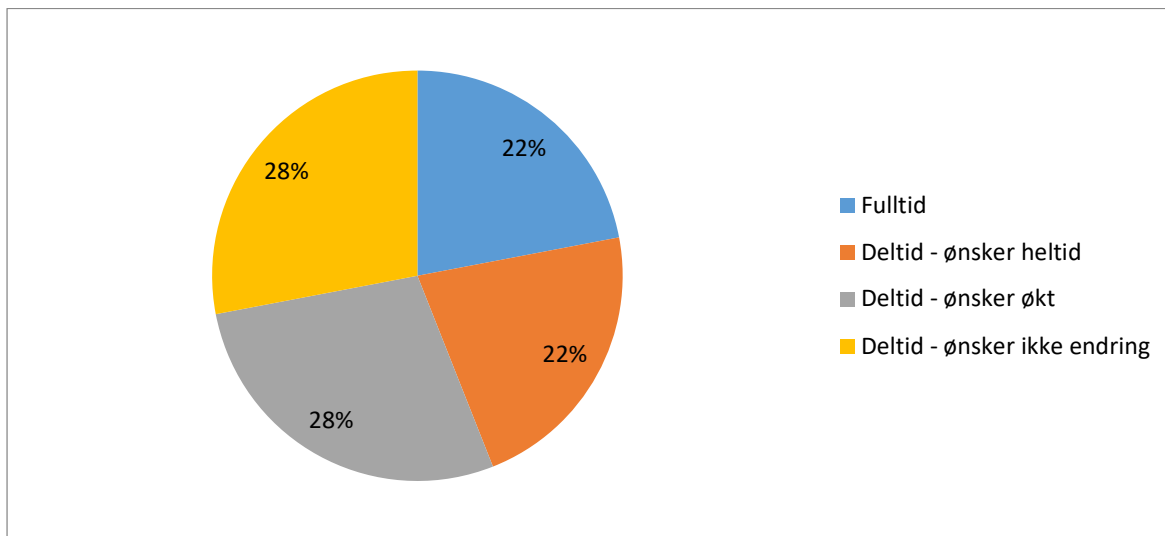
Figur 52 Stillingsstørrelse innen helse- og omsorg, Vestvågøy. Kilde: KS / PAI-registeret (2012-2017) og lønssystemet (2019).

Det tas forbehold om at tallene for 2020 er hentet ut på annen måte enn tall for 2012-2017.

Status for heltidsarbeidet er gjennomført i 2017 og etter to år, i 2019. Denne viser en økt gjennomsnittlig stillingsprosent, fra 65 til 72 prosent. Uttrekk av data fra lønnssystemet viser noen flere heltidsstillinger, dette er økt fra 15,5 prosent til 19,9 prosent.

Utfordringer som følger av en deltidskultur inkluderer kompetansetap, høyt sykefravær og vikarbruk, lavere tjenestekvalitet og generelt mange kompenserende tiltak for å få driften til å gå rundt.

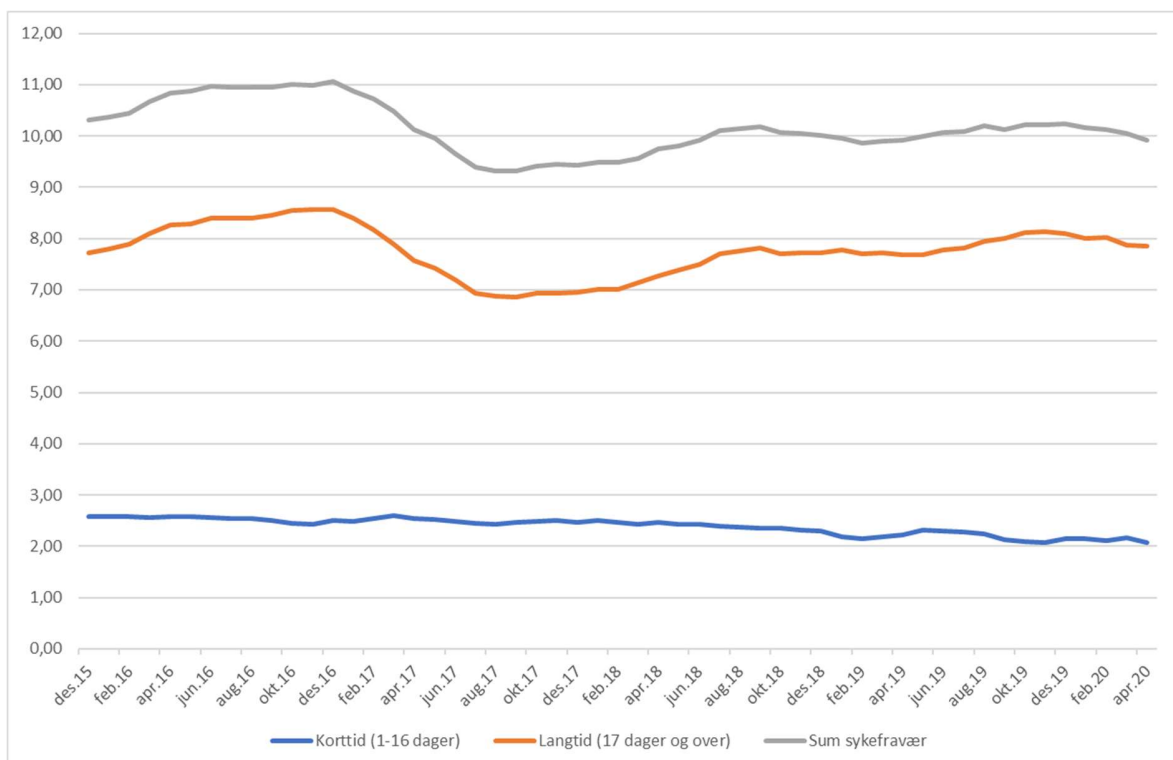
Det ble i mars 2019 utført en kartlegging fra lederne i sektor Omsorg (omfatter ca. 70 prosent av de ansatte). Den indikerer at 2/3 av de som arbeider deltid ønsker enten økt stilling eller full stilling.

Figur 53 Ønske om økt stilling. Kilde: Kartlegging omsorgstjenesten 2019.

Sykefravær/nærvær

Sykefraværet i kommunen er for høyt. Ser en på utvikling i sykefravær for siste 12 måneder (glidende gjennomsnitt) så viser den følgende:

Figur 54 Sykefravær Vestvågøy siste 12 måneder (glidende gjennomsnitt). Kilde: personalsystemet

Sykefraværet steg i 2016 og var opp på 11,1 prosent. Utover i 2017 så gikk det noe ned, og i august 2017 var 12-måneders-fraværet nede i 9,3 prosent. Det har steget noe deretter, og er nå på 9,9 prosent. Det er gledelig at korttidsfraværet har vist en nedadgående trend, fra 2,6 til 2,1 prosent. Analyser som er gjort både for Omsorg og Oppvekst viser at om lag 1/6 av de ansatte sykemeldt mer enn 20 prosent. Disse står da for rundt 4/6 av sykefraværet. Et så høyt fravær er utfordrende på flere måter:

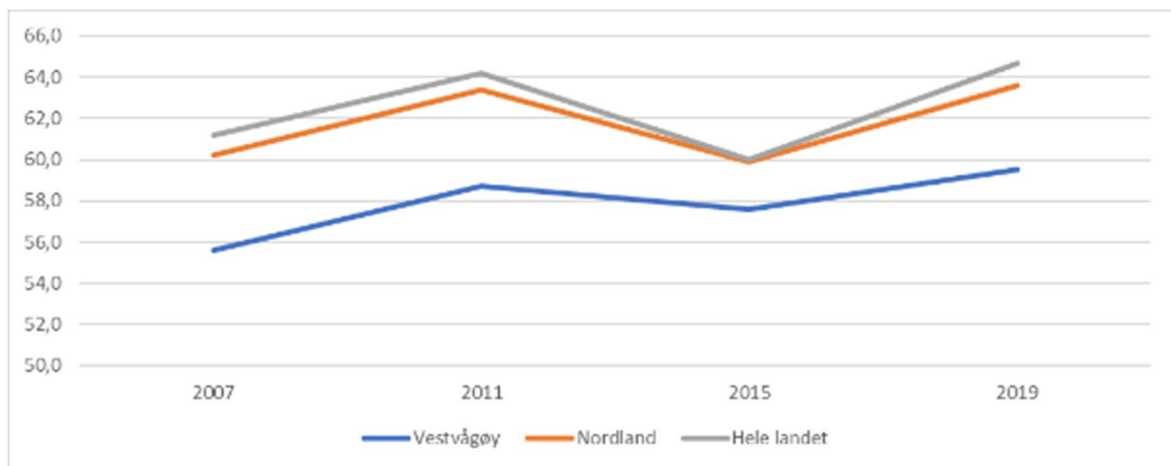
- Det reduserer kvalitet på tjenestene til brukerne.
- Det er en belastning på de ansatte som er på jobb, gjennom at de må dekke opp for andre, og lære opp vikarer.
- Stort innleie er utfordrende sett opp mot deltid, og en får vikarer som kan gjøre krav på fast tilsetning.
- Det binder opp ressursene til lederne, knyttet til oppfølging av sykemeldte og til innleie av vikar,
- Det belaster økonomien.

Lokaldemokrati

Utfordringer Lokaldemokrati

- Valgdeltakelsen er for lav, og det kan føre til at grupper faller utenfor de demokratiske prosessene
- Det er mangel på gode arenaer for debatt og utvikling av lokaldemokrati, for alle aldersgrupper

Valgdeltakelsen i Vestvågøy ligger under både snitt for fylket og for landet, både ved stortingsvalg og ved kommunevalg.

Figur 55 Valgdeltakelse ved kommunestyrevalg. Kilde SSB

En ser at valgdeltakelsen i Vestvågøy ligger under fylkes- og landsgjennomsnitt i de fire siste kommunevalg. «Lav valgdeltakelse i deler av befolkningen kan føre til at velgergrupper faller utenfor de demokratiske prosessene. Dette kan få negative konsekvenser for legitimiteten til valgsystemet og lokaldemokratiet» (Regjeringen.no 2015). Det er gledelig at valgdeltakelsen i kommunen er stigende.

En ser i dag at mye engasjement i befolkningen blir kanalisert gjennom «aksjonsdemokratiet», og etter hvert knyttes dette tett opp mot sosiale medier. Eksempler på dette er underskriftskampanjer, støttegrupper, mv. Dette tar på noen måter over for organisasjonsdemokratiet, som politiske parti er en del av. Debatter flyttes også over på andre arenaer, for eksempel til avisenes kommentarspalter.

Det er framover en utfordring for kommunen å skape gode arenaer for debatt, og for involvering i viktige prosesser. Det kan for eksempel gjelde i planprosesser, men også i forkant av ordinære valg.

Kommunal kriseberedskap

Utfordringer kommunal kriseberedskap

- Fragmentert planverk på form, innhold og kvalitet
- Kommunalt beredskapsarbeid er ikke tilstrekkelig forankret i hele organisasjonen
- Kommunalt beredskapsarbeid er lavt prioritert i organisasjonen og det er vanskelig å få de ulike enheter og administrativt ledelsesnivå til å sette av nok ressurser til dette arbeidet
- Samhandling innenfor dette området er stort sett fraværende

Fylkesmannen i Nordland gjennomførte i 2016 tilsyn med kommunens beredskapsarbeid. En kom da med to vesentlige avvik: 1) Vestvågøy kommune har ikke en helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse som er i tråd med forskriftenes krav, og 2) Kommunens helhetlige og systematiske samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeid oppfyller ikke kravene til forskriftene.

Målet med beredskapsarbeid er «å være rustet for det vi ønsker ikke skal skje». Vi må planlegge for det uforutsette. Her vil det kreves å jobbe langsiktig med å bygge struktur og kultur, med tydelig ledelse. Det er i dag større fokus på krisehåndtering og beredskap fra samfunn og media – hvis vi ikke leverer så går det ut over omdømmet til kommunen, som også kan utfordre innbyggernes tillit til kommunen. I dag forventes det at kommunal kriseledelse er raskt på banen når noe skjer.

Det stilles i økende grad krav til effektiv krisekommunikasjon internt som eksternt, og at kommunens ledelse informerer på en god og effektiv måte til innbyggere og til media i alle faser av kriseforløpet.

Det oppleves i dag at beredskapstankegangen i den kommunale organisasjonen er fragmentert, og for lite tydeliggjort nedover i organisasjonen. En ser gode resultat av prosesser på flere sektorer og enheter, men det er også behov for å «løfte blikket» og se ting i sammenheng. Planverk rundt beredskap rundt i organisasjonen er veldig varierende både på form, innhold og kvalitet. Noe er bra, noe er ikke bra. Det er behov for å utvikle et mer helhetlig rammeverk for planlegging, kapasitetskartlegging og kapasitetsheving som kan benyttes rundt i organisasjonen.

Skal kommunen nå målet om en mer robust krisehåndteringsevne og styrket beredskap må økte ressurser og fokus settes inn i arbeidet, samtidig som at det er en felles forståelse i organisasjonen for at beredskap skal prioriteres høyt. «Nærhetsprinsippet» må ha høyt fokus og forståelse i organisasjonen, hvor den enkelte enhet har et tydelig ansvar for egne beredskapsplaner.

Samfunnssikkerhet og beredskap er av økende samfunnsmessig betydning. Som samfunn og individer blir vi stadig mer sårbare for menneskeskapte, teknologiutløste og naturskapte kriser. Det krever at kommunen arbeider mer med kriseforbygging- og håndtering, og læring av kriser/ uønskede hendelser. For å håndtere kriser av ulik art kreves utstrakt samhandling på tvers av organisasjoner, sektorer og forvaltningsnivåer, og at kommunen samhandler med offentlige, frivillige og private aktører innen beredskap og krisehåndtering.

Kommunens ansvar gjelder ikke bare fastboende, men alle som oppholder seg i og rundt kommunen. Dette setter nye krav til oss. Samtidig er risikoaksept i samfunnet blitt mindre. Vi må være tydelig på: hva må vi tåle? Hvor robust er vi som enkeltdeler, og som helhet?

Da koronaepidemien slo inn i februar 2020 var kommunen i ferd med å ta tak i de påpekte forholdene fra Fylkesmannen. Det var planlagt ny revisjon våren 2020. Arbeidet med helhetlig beredskapsplan måtte da legges på is til fordel for en skarp situasjon hvor kommunens kriseteam ble satt, og har vært i arbeid siden. En slik reell situasjon har gitt stor organisatorisk læring, punktvis oppdatering av planverk, aktiv bruk av beredskapsstyringssystemet, forståelse for viktigheten av systematisk informasjonsarbeid og stor grad av samhandling internt i kommunen og med samarbeidspartnere. Kriseteamet har også innlemmet samfunnsplanlegger som skal bidra til evaluering og bruk av kunnskapen i videre beredskapsplanlegging. Tilbakemelding fra publikum og overliggende myndighet på kommunens beredskapsarbeid er svært positiv, og kommunen derfor bedre rustet til å jobbe videre med de utfordringene som har vært påpekt.

Brann og redning

Utfordringer Brann og redning

- Deltidskonstabelen står i fare for å «forsvinne» på sikt dersom det ikke aktivt gjøres tiltak for å beholde disse
- Dagens organisering hvor hele innsatsstyrken består av deltidsbrannkonstabler med annen hovedarbeidsgiver gir utfordringer knyttet til å stille med tilstrekkelig personell ved store hendelser som krever mye personell ut over vaktlaget. Spesielt kritisk er dette i forbindelse med ferieavvikling.
- Opplæringsplan for innsatspersonell overholdes ikke grunnet økonomiske rammer i hele regionen samt utfordringer knyttet til hovedarbeidsgiver spesielt i de to vestligste kommunene.
- Brannvesenet er i ferd med å «ta over» statlige oppgaver som tidligere ble håndtert av politi og ambulanse. Staten bygger dermed ned sin beredskap på bekostning av kommunen gjennom et brannvesen som stadig får tildelt flere oppgaver
- Innføring av nødnett er blitt betraktelig dyrere enn forutsatt, hvor økte kostnader rammer kommunene.
- Brannfaglig kompetanse kan på sikt forsvinne fra kommunen dersom staten får gjennomslag for etablering av fylkesvise brannvesen

1. Deltidskonstabelen står i fare for å «forsvinne» på sikt dersom det ikke aktivt gjøres tiltak for å stimulere denne yrkesgruppen

Konsekvenser: Brannvesenet er i dag kommunens største redningstekniske ressurs som kan stille med mye personell på kort tid. Dersom deltidskonstabelen forsvinner kan dette medføre:

- a. Lengre tid før skadelidte mottar hjelp
- b. Hendelsen blir større da denne får lengre tid til å utvikle seg enn ved raskere innsats
- c. Annen type organisering som er betraktelig dyrere enn dagens organisering

2. Dagens organisering hvor hele innsatsstyrken består av deltidsbrannkonstabler med annen hovedarbeidsgiver gir utfordringer knyttet til å stille med tilstrekkelig personell ved store hendelser som krever mye personell ut over vaktlaget. Spesielt kritisk er dette i forbindelse med ferieavvikling

Konsekvenser: Hendelsen eskalerer i større grad enn nødvendig.

3. Opplæringsplan for innsatspersonell overholdes ikke grunnet økonomiske rammer i hele regionen samt utfordringer knyttet til hovedarbeidsgiver spesielt i de to vestligste kommunene

Konsekvenser: Innsatspersonellets sikkerhet under innsats reduseres i tillegg til at skadepotensialet overfor skadelidte økes.

Innsatspersonell avslutter sitt arbeidsforhold med kommunen da forventningene til funksjon og opplæring ikke innfris.

4. Kommunen – gjennom deltidsbrannmannen – er i ferd med å «ta over» statlige oppgaver som tidligere ble håndtert av politi og ambulanse. Staten bygger dermed ned sin beredskap på bekostning av kommunen gjennom et brannvesen som stadig får tildelt flere oppgaver

Konsekvenser: Brannvesenet er i ferd med, i større grad enn tidligere, å overta politioppgaver – herunder den totale innsatsledelsen på skadestedet. Brannvesenets lederopplæring må tilpasses dette dersom det er en utvikling som «anerkjennes».

Ved å gå inn i politioppgaver i langt større grad enn i dag står brannvesenet i fare for å gjøre noe med sitt omdømme i møte med publikum som kan være negativt. Forventningene til at brannvesenet skal utøve en PLIVO innsats samsvarer dårlig med nødvendig mengdetrening for denne type hendelser. Dette øker faren for alvorlig skade/død på eget personell.

Det blir en økonomisk forskyvning mellom stat og kommune, hvor kommunen sitter med regningen som tidligere ble båret av staten. Brannvesenet har opplevd en markant økning i utrykningskostnader de siste årene, og det registreres en betydelig økning i utrykninger til trafikkulykker. Også utrykninger til rene helseoppdrag er økende.

5. Innføring av nødnett er blitt betraktelig dyrere enn forutsatt, hvor økte kostnader rammer kommunene

Nødnettet er en nasjonal og statlig beredskapsoppgave og bør derfor finansieres av Staten. Vertskommunen for 110 sentralen, Bodø kommune v/ordfører arbeider målrettet mot å bringe saken inn til politisk behandling for statlige myndigheter.

6. Brannfaglig kompetanse – både på ledelsesnivå, forebyggende nivå og beredskapsnivå -som i dag finnes i kommunen, kan på sikt forsvinne fra kommunen dersom staten får gjennomslag for etablering av fylkesvise brannvesen

Konsekvenser: Sentralisering av ledelse vil trolig medføre redusert ledelse i distriktene. For store avstander reduserer det lokale engasjement og vanskeliggjør rekruttering lokalt (særlig for de minste kommunene). En sentralisering av forebyggende avdeling vil fjerne en viktig synergieffekt mellom beredskapsavdeling og ikke minst lokalt ledelsesnivå.

Kommunal infrastruktur

Kommunale veier

Utfordringer vei

- Oppgradere våre veger samt sikre en tilfredsstillende standard gjennom godt vedlikehold
- Opprettholde bevilgninger til vegområdet i tråd med hovedplan vei
- Sikre tilstrekkelig konkurranse på funksjonskontraktene for sommer- og vintervedlikehold
- Klima – økende vedlikeholdsbehov pga av endringer.
- Trafikkgrupper – tilrettelegging for bruk av sykkel.
- Gatelys – er dette et offentlig ansvar og skal kommunen overta for de private?

Planen dokumenterer både tilstand, vedlikeholdsetterslep, og har en plan for videre drift og vedlikehold. Det ble vedtatt med en årlig økning i kostnadene til vedlikehold på 2,2 mill kroner. Konsekvensene av reduserte bevilgninger til vedlikehold veg er tydelig belyst. Gjennomføring av hovedplan veg lar seg ikke gjøre, da nødvendige budsjettmidler ikke blir tildelt. For 2019 er det gjort en reduksjon på kr. 1.1 mil., og for 2020 en reduksjon på 1,8 mill. Reduksjonen av medfører redusert standard og økt etterslep.

Vedlikeholdet på de kommunale vegene ivaretas gjennom 4-årige funksjonskontrakter med private entreprenører. Det foretas en evaluering av kontraktene i forkant av ny kontraktsperiode. Det er en utfordring å lage driftskontrakter som er «gode nok» med et forsvarlig nivå (akseptabel standard) på driften. Nåværende periode strekker seg til høsten 2021, med 1 års opsjon for forlengelse.

I forkant av neste kontraktsperiode for vedlikehold bør det «ryddes» i vedlikeholdsporteføljen. Kommunen eier og drifter vegstreknings som etter tidligere vedtatte prinsipper sannsynligvis burde blitt nedklassifisert, noe kommunestyret på et senere tidspunkt vil bli bedt om å ta stilling til. Uvisst av årsak har også kommunen tatt på seg vintervedlikehold på en rekke private veger som medfører en utfordring for både likebehandlingsprinsipp, og ansvarforhold for deler av sommerdrift av vegene (diskusjon om brøyteskader etc). Det er et behov for en avklaring til slikt engasjement på en rekke veger, også her vil det bli fremlagt sak til kommunestyret.

Trafikksikkerhet

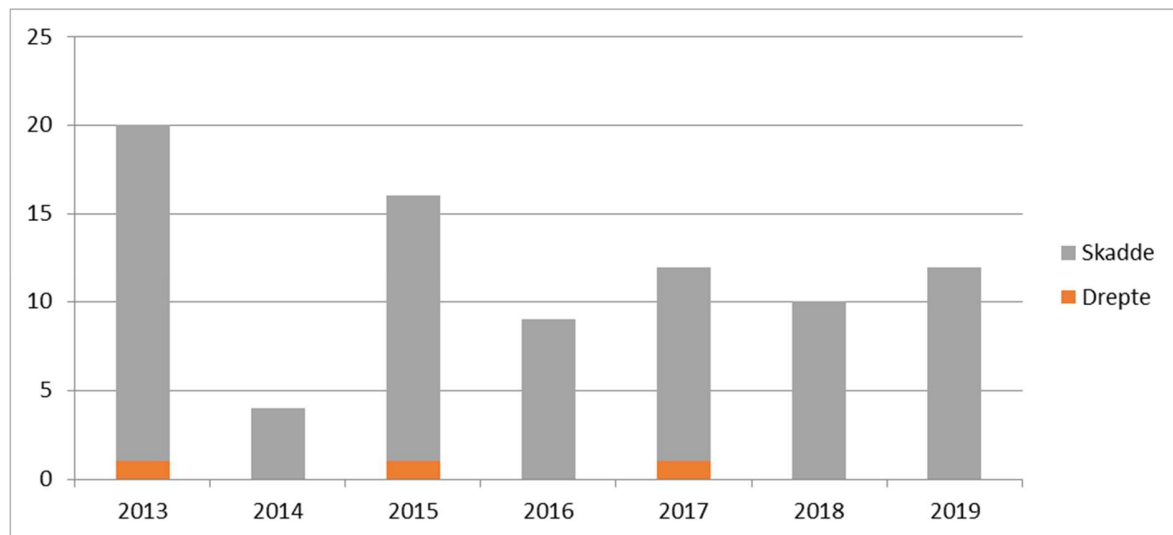
Trafikksikkerhetsplanen for Vestvågøy kommune blir vedtatt i 2019, for perioden 2019-2023. Dette er en plan som skal ivareta trafikksikkerhetsarbeidet i kommunen og er grunnlag for å få tilskudd fra overordnet myndighet. Trafikksikkerhetsplanen skal i størst grad relateres til forebyggende arbeid, men kan også ha en plan for evt. fysiske tiltak.

Vestvågøy kommune har de senere årene konsentrert trafikksikkerhetsarbeidet rundt flere skoler. I den forbindelse jobbes det med å lage reguleringsplaner som grunnlag for både tilskudd og for aktuelle tiltak. Målet er å ivareta trafikksikkerhet og finne gode løsninger for trafikkavvikling. Buksnes skole på Gravdal har fått vedtatt reguleringsplan, og Bøstad skole er under utarbeidelse. En arbeider nå med å utbedre trafikkavviklingen også ved Svarholt skole, og vil ferdigstille dette inneværende år.

Organisatorisk har det vært utfordrende å ha ressurser til trafikksikkerhetsarbeid. Det er nå gjort organisatoriske grep med en ekstra stilling tilknyttet vegområdet. Dette vil gi rom for å jobbe med forebyggende trafikksikkerhetsarbeid ved rett organisering.

Trafikkulykker

Vestvågøy kommune har en nullvisjon på trafikkulykker. Som vegeier har kommunen et særskilt ansvar for trafikksikkerheten på sine veger, men har også et nasjonalt ansvar å samarbeide med andre vegeiere som er Fylkeskommunen og Statens vegvesen. På kommunale veger er det ikke registrert ulykker der noen har blitt drept eller alvorlig skadde de siste 10 årene, mens mellom 0 og 2 personer er lettere skadd hvert år. På hele vegnettet i kommunen er statistikken slik:

Figur 56 Antall skadde og drepte på alle veier i Vestvågøy. Kilde: SSB og Nasjonal Vegdatabank

Klima

Klimavariasjoner med hyppigere styrtregn gir utfordringer for drift og vedlikehold av kommunale veger. Det kan da oppstå akutte utfordringer med drenering av vann fra vegkroppen og plutselig behov for vedlikehold på grunn av utvaskinger. Mindre beitedyr og økt gjengroing medfører stedvis mer vegetasjon og gjør at arbeidet med å holde vegskulder/grøft fri for trær og andre vekster blir mer utfordrende. Dette gir en økning i etterslepet på vedlikehold av kommunale veger.

Trafikkgrupper

Vestvågøy kommune har en beskjeden satsning på tilrettelegging av andre trafikkgrupper enn kjøretøy og fotgjengere. På landsbasis og særlig rundt de store byene, satses det betydelig ressurser på å redusere biltrafikken ved at det tilrettelegges for sykkel som transportmiddel. En slik tilrettelegging

krever store ressurser, både for fysiske tiltak og til vedlikehold av slike tiltak. I planarbeidet med nye kommunedelplaner og reguleringsplaner bør tilrettelegging for sykkel være et prioritert område.

Vann og avløp

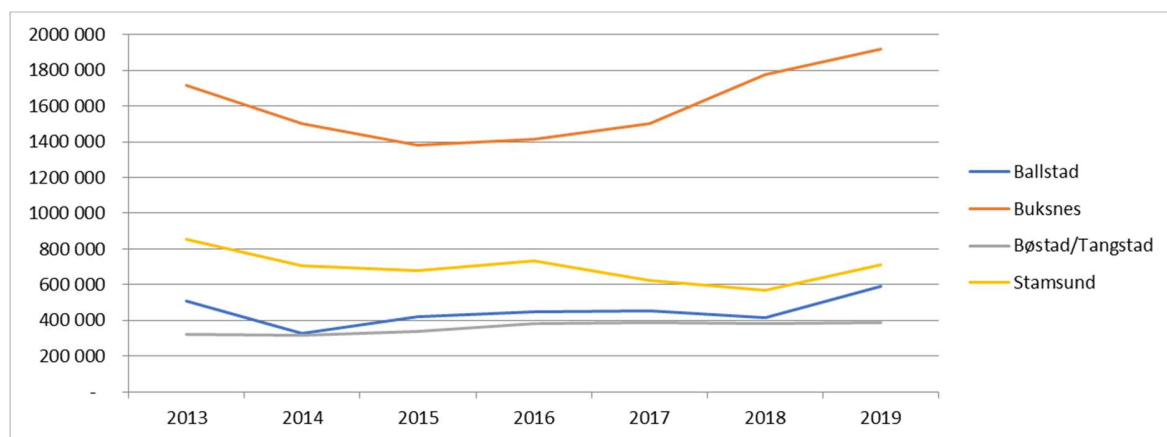
Utfordringer vann

- Det er høyt lekkasjenivå/ukjent forbruk på ledningsnett. Det antas å ligge mellom 40 og 50% av totalt levert vannmengde.
- Demningen ved kilden i Stamsund har forringet kvalitet, og høydebassenget er tatt ut av bruk.
- Inntakene og vannbehandlingsanlegget på Ballstad har forringet kvalitet.
- Ressursbehov i forbindelse med tilrettelegging for næringslivet og kommunens deltagelse i Statens vegvesens vegprosjekter synliggjøres ikke i Hovedplan/kommunedelplan for vannforsyning
- Høyt etterslep på hovedplanstiltak, og dermed lav fornyingstakt på ledningsnett.
- For liten bemanning/høy «turnover».

Vannforsyning

Målene i hovedplan (kommunedelplan) for vannforsyning deles inn i områdene kapasitet, kvalitet, sikkerhet, effektivitet-økonomi, gode kilder, og vann til andre som ikke er tilknyttet kommunal vannforsyning.

I 2017 ble ny Drikkevannsforskrift gjort gjeldende. Hovedplan/kommunedelplan for vannforsyning har sin forankring i den forrige utgaven av forskriften. Endringer i ny utgave av forskriften har innvirkning på Vestvågøy kommunes målsetning for vannforsyning. Den forrige utgaven av Drikkevannsforskriften krevde Mattilsynets godkjenning av vannverkene. Den vesentligste endringen er at kommunens vannverk nå kun har krav om plangodkjenning fra Mattilsynet. Alle de kommunale vannverkene er plangodkjent. En annen viktig endring i den nye utgaven av forskriften er at det nå kreves tilstrekkelig hygieniske barrierer i vannforsyningssystemet. Mot at det i den forrige utgaven var et krav om minimum 2 hygieniske barrierer i vannforsyningssystemet.

Figur 57. Vannforbruket ved de enkelt vannverkene (m3)

Merknad: figuren viser vannforbruket ved de enkelte vannverkene. Dette er summen av drikkevann levert til abonnentene, ukjent tapping/frost-tapping og vannlekkasje på ledningsnett.

Kvalitet - vannforsyning

Kommunen skal overfor sine abonnenter ha en sikker levering, i tilstrekkelige mengder av helse-messig trygt drikkevann - som er klart og uten fremtredende lukt, smak og farge. Vestvågøy kommune leverer drikkevann med god kvalitet.

Det kan oppstå noen få avvik i vannkvaliteten. Årsakene er:

- Humus i vannkilden, som gir forhøyet fargetall i forsyningsområdet (gjelder Stamsund)
- Ikke tilstrekkelig rensing, eller innlekking av forurenset vann, som gir bakterievekst (gjelder alle vannverkene)

Avløp

Utfordringer avløp

- Høyt etterslep på hovedplanstiltak, det medfører lav fornyingstakt på ledningsnett, og et høyt lekkasjenivå.
- Manglende rensing på det meste av kommunalt kloakkvann, som medfører tilgrising av strandsonen.
- Overvann legger beslag på kapasitet i kloaknettet, og det observeres en del feilkoblinger der kloakkvann ledes inn på overvannsnett.
- Ressursbehov i forbindelse med tilrettelegging for næringslivet og kommunens deltagelse i Statens vegvesens vegprosjekter synliggjøres i liten grad i Hovedplan avløp
- For liten bemanning, og høy «turnover».

Hovedplan avløp setter følgende hovedmål:

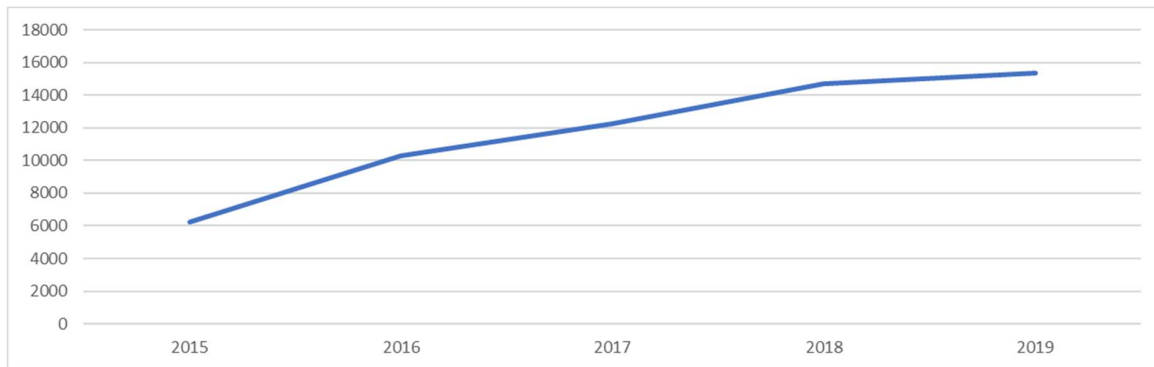
- Fjære- og strandsonen i Vestvågøy kommune skal være hygienisk tilfredsstillende for rekreasjon, turgåing og friluftsliv.
- Alle kommunale avløpsanlegg skal tilfredsstille kravene i forurensningsforskriften med hensyn til rensing og utslipp
- De prioriterte vannforekomstene skal oppfylle kravet om god kjemisk og økologisk tilstand innen 2033 i henhold til vanddirektivet/vannforskriften.
- Avløpsvannet skal håndteres på en slik måte at det ikke oppstår miljøskade og sjenerende forhold i de sjøområder og vassdrag som benyttes som resipient for avløpsvann.
- Kommunale avløpsanlegg skal være mest mulig energibesparende
- Innbyggerne i Vestvågøy kommune skal være beviste og ikke kaste søppel i do.

Kommunale avløpsanlegg og vannforekomster

Kommunen skal håndtere kloakken på en miljømessig god måte og sikre god til svært god vannkvalitet i sine vannforekomster. Av de 16 utslippspunkt for avløp har bare 2 av disse rensing. I tillegg drifter kommunen 4 mindre avløpsanlegg der abonnentenes avløp renses via private septik-tanker, før det ledes inn på kommunal felles utslippsledning. De fleste utslippsledninger har sitt utløp i strandsonen, og er ikke ført ut på et tilstrekkelig dyp.

Vestvågøy kommune har en utfordring i å hente inn etterslepet på avløpsområdet og innfri myndighetskrav når det kommer til vannforekomstene våre og forurensende avløpshåndtering.

Deler av avløpsnettet i kommunen består av fellessystem der kloakk og overvann ledes i samme rør. For å nå kommunens mål om reduksjon i energikostnader ved pumping, vil en separering av kloakk og overvann bidra svært positivt til dette. Når kommunale avløpsanlegg saneres og det gjennomføres separasjon av kloakk og overvann må derfor tilsvarende oppgradering gjennomføres på det private anlegget for at separeringen skal ha effekt.

Figur 58 Tørrstoff levert fra avløpsrenseanleggene (Hagvågen og Ballstad) (kg)

Havn

Utfordringer havn

- Mangler klare og konkrete mål for havneområdet
- Modernisere driften av havnene
- Utvikle havneområdet, opp mot nasjonale planer og større utbygginger

Kommunen har ansvar for drift og utvikling av 14 havner. Vi har et administrativt samarbeid med Flakstad kommune. Leknes havn er også en cruisehavn med mellom 50 og 60 anløp i sesongen. Havn er selvfinansierende gjennom kommunale anløpsavgifter og kaivederlag. Oppgavene omfatter:

- Tilrettelegge, dimensjonere og utruste for anløp av fiskefartøyer, gods, cruise.
- Planlegge for bygging av flere kaier, legge ut flere flytebrygger og legge til rette for næringsaktører.
- Få på plass ordentlige avtaler i forbindelse med våre allmenningskaier, uklare og fraværende avtaler i dag.
- Tilrettelegge for infrastruktur i og rundt havnene.
- Sørge for prisgunstige og effektive havner.
- Samfunnsutvikling, tilrettelegge for næringsutvikling i havner/sjønære områder.
- Det er planlagt prosjektering for vedlikehold og renovering på industrikaia i Storeidøya. Spesielt byggetrinn nr. 1. som ble bygget 1988 haster med renovering. Prosjektering planlagt 2020. Utbedring foreslås gjennomført 2021 – 2022.
- Leknes havn, planlegge/prosjekttere forlengelse av kai slik at vi kan ta inn større cruisefartøy, planlegge/prosjekttere ny cruiseterminal samt utleiearealer. Begynner dette arbeidet nå i 2019.
- Miljøvennlige transportalternativer.
- Legge ut gjestebrygger på hensiktsmessige plasser, har hatt stor etterspørsel etter dette.

Det mangler klare og konkrete mål for havneområdet. Selv etter at havneområdet ble tilført en ekstra stillingsressurs vil det være begrenset kapasitet til gjennomføring av mange oppgaver. Det er behov for modernisering av driften, spesielt knyttet til følgende forhold effektivisering, øke inntekter, etablere trådløse nett, overvåkning, kontroll og tilsyn av kaier og anlegg, vedlikeholdsetterslep på eksisterende kaier/anlegg, få på plass nødvendige avtaler, og bedre infrastruktur for cruisenæringen i Leknes havn.

Begrensede ressurser medfører også at ivaretagelsen og utvikling av havneområdet, for å ivareta næringslivets behov, og være i forkant til endrede behov i samfunnet, ikke blir god nok. Når det gjelder utviklingsoppgaver tenker man på følgende:

- Større utbygginger (nasjonal og regional transportplan)
- Etablere nye kaier/anlegg – investeringer.
- Innseiling, havn, kai, passasjerfasiliteter.
- Sikker ferdsel for cruiseturister fra Leknes havn til Gravdal og Leknes, etablere gangvei.
- Landstrømanlegg og ladestasjoner i de største havnene, tilpasset hybridbåter og elbåter.
- Stimulere til økt sjøtransport.
- Profesjonalisering av bookingsystem, kontroll og rapportering.
- Markedsføring og promotering av Vestvågøy kommune som turistmål overfor rederier

Utbyggingsprosjekter

Utfordringer Utbyggingsprosjekter

- Vi har en lang «ønskeliste» av prosjekter, noen med usikker finansiering.
- Det er krevende å rekruttere prosjektledere med prosjekterfaring.
- Kort planleggingshorisont gir utfordringer med balansering av bemanning vs prosjekter.

Aktivitet

Vestvågøy kommune har mange omfattende bygge- og anleggsprosjekter som er i planleggingsfase og byggefase. Det har de to siste årene blitt ansatt flere nye prosjektledere som med stor interesse har tatt fatt på en omfattende prosjektportefølje. Det er fortsatt utfordrende å få rekruttert erfarne prosjektingeniører, så det er nødvendig å bruke noe tid på opplæring og innkjøring i prosess og rutiner.

Det jobbes aktivt med samkjøring av kapasitet og oppdragsmengde. God kommunikasjon mellom Prosjekt og Infrastruktur og øvrige avdelinger i kommunen er nødvendig for å få etablert langtidsplaner for aktiviteten og få en større realisme i tidsbehov for planlegging og gjennomføring.

Erverv av eiendom

Erverv av eiendom og innhenting av grunneiererklæring (rett til å ha anlegg på privat eiendom) er tidkrevende og ofte en vanskelig prosess. Grunnerverv er en nøkkelaktivitet for et vellykket prosjekt. Mange reguleringsplaner er vedtatt, men nødvendige erverv er ikke gjennomført. Manglende kompetanse/kapasitet innen grunnerverv er årsak til forsinkelser i mange prosjekter. Det er behov for å effektivisere dette arbeidet og det må vurderes å ansette spesialkompetanse.

Bestillerkompetanse

Det er avgjørende at kommunen har bestillerkompetanse. Det kjøpes inn omfattende kontrakter fra eksterne leverandører innen prosjektering og entreprenørtjenester. For at vi skal få mest mulig igjen for våre innkjøp må vi vite hva vi skal bestille, samt at vi må kunne kontrollere at leveransen er i samsvar med bestillingen.

Dagens nivå for bestillerkompetanse er vanskelig å kontrollere, for vi vet ikke i hvor stor grad, eller hvor mye penger vi taper ved at vi ikke evner å:

- avdekke rett behov hos den enheten som bestiller sluttproduktet
- utarbeide en bestilling til prosjekterende fagrådgivere som dekker hele behovet
- kontrollere om produktet fra fagrådgiver er komplett i forhold til bestilling hos entreprenør
- kontrollere om leveransen fra entreprenør er komplett i forhold til bestilling
- oppfølging av bygget i garantitiden for å ivareta reklamasjonsrettigheter

Fagmiljø og kunnskap i eget hus

For at kommunen skal kunne opparbeide best mulig kompetanse så bør det tilstrebes å bygge opp et sterkt fagmiljø. Gjennom erfaringsutveksling og prosjektsamarbeid vil den enkelte medarbeider få økt kompetanse og trygghet for å gjennomføre sitt arbeid til det beste for kommunen. Fokus mot faglig utvikling vil i tillegg til styrket kompetanse føre til økt trivsel, mindre utskifting av personell og økt kapasitet til gjennomføring av utredningsarbeid og vedtatte prosjekter.

Kunnskap i «eget hus» vil redusere behovet for innkjøp av eksterne konsulenter, noe som vil gi bedre økonomi og man vil i langt større grad få en erfaringsoverføring fra prosjekt til prosjekt fremfor at denne erfaringen blir liggende hos den enkelte konsulent.

Gjennomføring av Hovedplan Avløp er et omfattende arbeid som vil vare over 10 år. Dette krever oppbygging av fagkompetanse innen styring og gjennomføring.

Entreprisemodell

Dersom det er lav kapasitet i kommunen blir man avhengig av å benytte entreprisemodeller hvor entreprenøren tar seg av prosjektstyringen. I en Totalentreprise overlater man i stor grad prosjektet til entreprenør, hvor denne har ansvaret for å finne løsningene innenfor best mulig økonomi (for entreprenør). Denne entreprisemodellen har flere svakheter. Ved økt kompetanse kan kommunen i større grad enn i dag vurdere hvilken prosjektmodell som er hensiktsmessig ut fra kapasitet og kompleksitet. Dette vil gi bedre prosjektøkonomi og bedre kontroll med kvaliteten på det produktet som kjøpes.

Prioritering av kommunal infrastruktur

Det er et etterslep på etablering og renovering av kommunal infrastruktur. I for stor grad blir prosjekter prioritert ut fra hvilke behov næringslivet gir. Dette har resultert i ad-hoc løsninger og midlertidige løsninger som ender opp med svært dårlig økonomiske konsekvenser for kommunen.

For å oppnå teknisk og økonomisk gode prosjekter er det viktig at kommunen legger premisser for næringsutvikling og aktivitet i kommunen, ikke omvendt.

Veiprosjekter

Kommunen er iferd med å gjennomføre en rekke store veiprosjekter. Storgata renoveres, og vil de neste årene gi store endringer i parkeringskapasitet og parkeringsmønster. Dette bør ses sammen med parkeringsplassene ved 4. armen, og en bør få på plass ny rundkjøring ved Betel. Himmelstein-veien og veinettet i Handelsparken (inkl Mjåneset) bør også prioriteres framover, både utfra trafikkmengde og reguleringskrav.

Ta vare på det vi har

Kommunen har forpliktelser om å ta vare på befolkning, bærekraft og folkehelse. Under dette ligger også ivaretagelse av kommunale bygg, ledningsnett, veier, havner, grøntområder osv.

Vi skal være stolt av å jobbe i VVK, vi skal være stolt over å kunne forvalte offentlige midler til det beste for fellesskapet. Dette gjør vi best ved å ta godt vare på det vi allerede har. Vi må gjennomføre byggeprosjekter som er lett å vedlikeholde. Vår prosjekter skal være fremtidsrettet og bærekraftige. Dette krever god og oppdatert kunnskap hos den enkelte.

Eiendomsdrift

Utfordringer Eiendomsdrift

- Stor kommunal bygningsmasse
- Organisering av byggforvaltningen
- Vedlikehold - bevare byggenes verdi
- Miljø- og klimavennlige bygg
- Langsiktighet og utvikling i forvaltningen

Kommunestyret vedtok i november 2018 en samlet [eiendomsstrategi](#) for kommunen. Den beskriver 5 hovedutfordringer for kommunale bygg.

Stor kommunal bygningsmasse

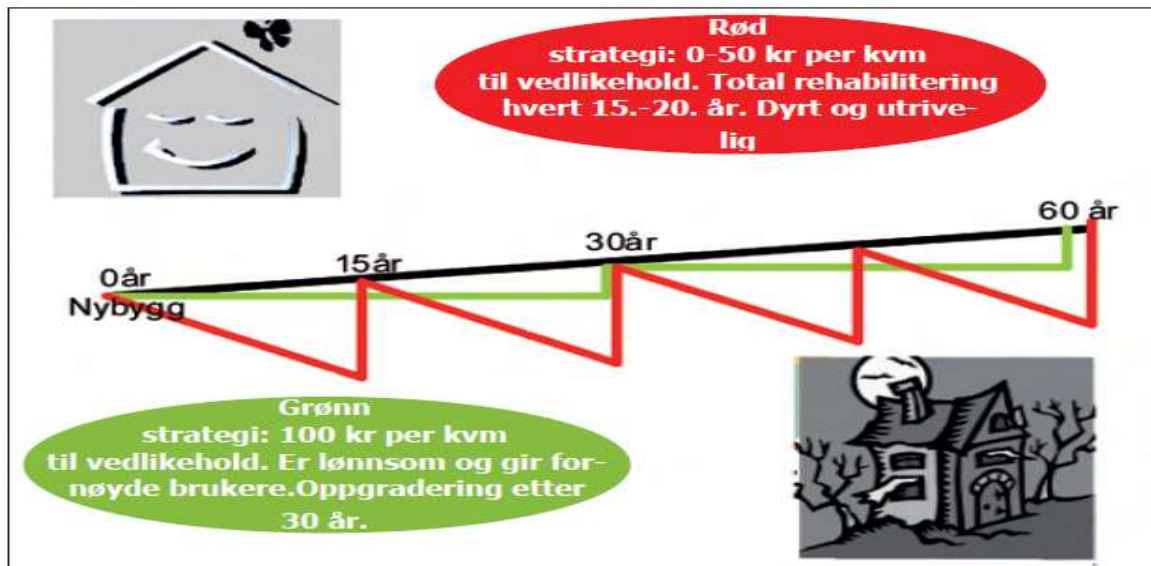
Kommunen forvalter i dag bygg på til sammen over 75.000 kvadratmeter, med en forsikringsverdi på nærmere 1,8 milliarder kroner. Det må løpende vurderes avhengig av bygg som ikke er i bruk.

Organisering av byggforvaltningen

Kommunen har mange organisasjoner som har eiendom som arbeidsfelt: Vestvågøy Eiendomsdrift KF, Lofthallen AS, Vestvågøy Boligstiftelse, Kirkelig Fellesråd, samt enhet Prosjekt og infrastruktur. Organisering må løpende vurderes, og en vedtok at Eiendomsdrift KF legges inn i den kommunale organisasjon fra 2020.

Vedlikehold - bevare byggenes verdi

Kommunen bruker i dag 30-40 kroner per kvadratmeter til vedlikehold hvert år. For å bevare byggenes verdi må dette økes til 100-130 kroner per kvadratmeter. Dette vil på sikt redusere investeringsbehovet, og dermed kapitalkostnader i form av renter og avdrag.

Figur 59 Strategier for vedlikehold av bygg. Kilde: Bedre eiendomsforvaltning og vedlikehold, veileder KS 2008.

Merknad: Svart linje indikerer økte brukerkrav til standard, samt økte offentlige krav til helse, miljø og sikkerhet.

Miljø- og klimavennlige bygg

Byggene varierer i standard, og kommunen har i dag høyere energiutgifter enn andre kommuner. Det mangler også miljødokumentasjon på byggene.

Langsiktighet og utvikling i forvaltningen

- Byggforvaltningen er for lite **langsiktig og strategisk**. Vi tenker for lite langsiktig, og ser i for liten grad på framtidige behov for kommunale bygg i lys av samfunnsutvikling og demografiske endringer.
- Vi tilpasser byggene i for liten grad til **brukernes behov**. Planlegging og drift tar for lite hensyn til god samhandling og effektiv drift av tjenesteproduksjon. Når behovene endrer seg, så endres ikke byggene (raskt nok) i takt med det.
- Vi har for lite fokus på **langsiktig forvaltning** av kommunens ressurser. Vi mangler definerte **standarder** for nybygg/renoveringer, f.eks. areal per ansatt. Vi har ikke tydelig nok definert **servicenivå** for drift av byggene (her er det utarbeidet bruksavtale som nå implementeres). Vi bruker ikke **måltall** som kan synliggjøre effektiv drift av byggene.
- Det mangler en samlet **tilstandsvurdering** for alle kommunalt eide bygg. En tilstandsvurdering er helt nødvendig av flere årsaker. Det bør etableres en langsiktig vedlikeholdsstrategi (prioriteringsoversikt), som er fundamentert i ei samlet, total vurdering av alle byggenes tilstand. I forbindelse med alle investerings-prosjekter, små som store, vil ei tilstandsvurdering av alle eksisterende bygg på eiendommen ha med nødvendige tilleggsmomenter som må vurderes når prosjektet er under utredning. Det vil i forbindelse med plan for skoleorganisering lages en tilstandsrapport høsten 202 for alle skolebygg.

Kommuneøkonomi

Utfordringsbilde

I dette dokumentet er det pekt på utfordringer som Vestvågøy kommune står ovenfor. Økonomien er den viktigste rammen for hvilke muligheter vi har til å svare på de utfordringene vi møter framover, og hvordan vi gjør det.

Vestvågøy kommune har et årlig driftsbudsjett på vel 1 mrd. kr. Kostnadsveksten de siste årene har vært langt større enn inntektsveksten, noe som legger press på det økonomiske handlingsrommet. Det har den siste tiden vært stort fokus på tiltak og kostnadsreduksjoner, og dette vil det også være framover.

I økonomiske prosesser og hvor ressursene oppleves knappe har vi stort fokus på innsparing med kort tidsperspektiv. Det er fort gjort å glemme strategiske målsetninger ved å sette i verk tiltak som ser ut til å monne det første driftsåret i planperioden. I verste fall vil det til og med kunne øke våre langsiktige kostnader (f.eks. ved manglende vedlikehold).

Finansielle måltall

I ny kommunelov har kommunestyret en plikt til å vedta finansielle måltall for utviklingen av kommunens økonomi. Måltallene er veiledende for kommunestyret, ikke bindende. Det ble vedtatt finansielle måltall av kommunestyret i november 2019. Følgende måltall ble her vedtatt for planperioden 2020-2023:

Finansielle måltall 2020-2023:

Måltall 1: Netto driftsresultat bør minimum være 1,5 % av brutto driftsinntekter

Måltall 2: Netto lånegjeld skal ikke overstige 85 % av driftsinntektene.

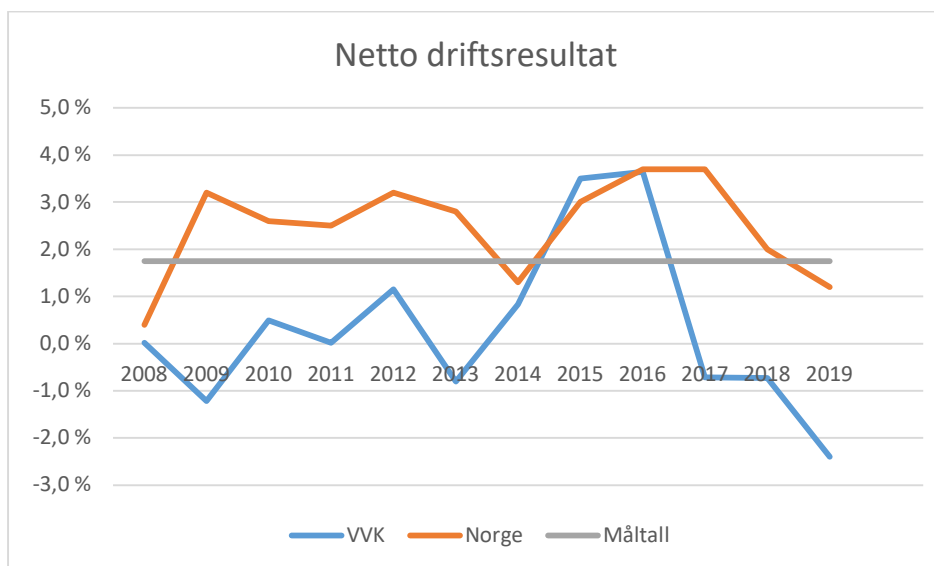
Måltall 3: Disposisjonsfond bør utgjøre minimum 7,5 % av sum driftsinntekter.

Måltall 4: Det skal jobbes for å oppnå inntektsnivå på lik linje med sammenlignbare kommuner.

Slik situasjonen er i dag har vi utfordringer med å oppnå samtlige måltall. Det krever omstilling, og endring, for at vi skal kunne nå målsetningene våre, og klare å skape en langsiktig sunn kommuneøkonomi.

Utvikling netto driftsresultat

Netto driftsresultat viser hvor mye som kan disponeres til avsetninger og investeringer etter at driftsutgifter, renter og avdrag er betalt.

Figur 60 Utvikling i netto driftsresultat Vestvågøy 2008-2019

Den økonomiske utviklingen sett bakover i et 5-års perspektiv har vært preget av lav handlefrihet, og varierende resultater. Fra å ha relativt store økonomiske utfordringer fra 2008 til 2013, til en bedring i 2014 og gode resultat i 2015 og 2016, til deretter igjen å ha merforbruk i 2017, 2018 og 2019. Som grafen viser har vi de fleste årene hatt lavere netto driftsresultat enn øvrige kommuner i Norge, og vi ser også at trenden på landsbasis er fallende driftsresultat.

Ser vi framover vil kommende år også bli utfordrende økonomisk, vi er i en krevende situasjon der vi er nødt til å redusere driftsutgiftene og/eller øke driftsinntektene. Økonomien er et av de viktigste rammevilkårene for de tjenestene vi tilbyr, og en premissleverandør for vårt samfunnsoppdrag. Utfordringen er å finne riktig nivå på tjenestene, som bidrar til en bærekraftig utvikling samtidig som vi oppnår en sunn kommuneøkonomi.

Netto driftsresultat

Netto driftsresultat er for lavt. For å snu trenden må driftsutgiftene reduseres. Budsjettet for 2021 er netto driftsresultat på 1,4 %.

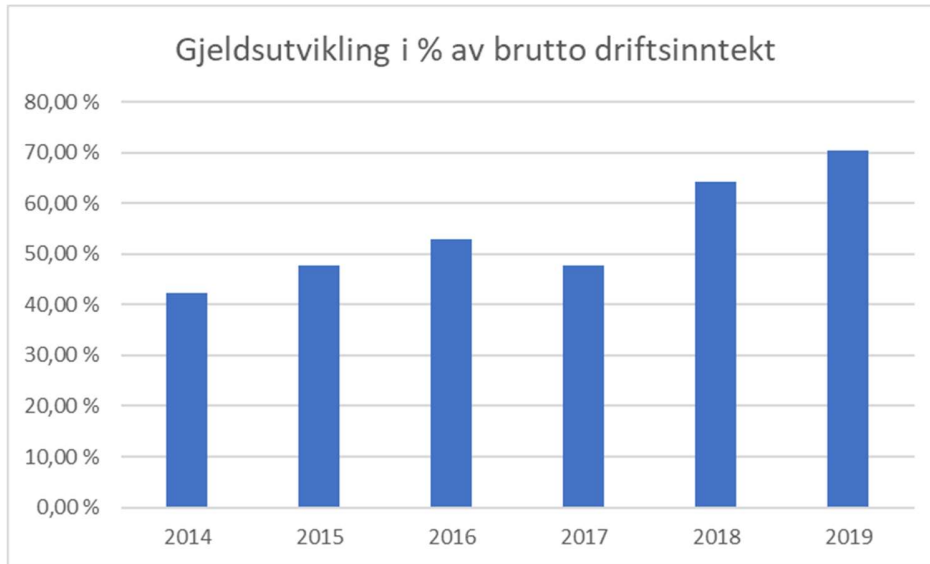
Utviklingen i lånegjeld

Det er utfordrende å lage langsiktige prognoser for utvikling i lånegjeld framover. Vi har de siste årene planlagt investeringer for ca. 200 mill. hvert år. Det viser seg at vi ofte ikke får gjennomført det som planlegges, i tillegg til at det oppstår nye investeringer i budsjettåret. Dette gjør det vanskelig å planlegge, og vanskelig å prioritere på lang sikt.

Lånegjelden er økende, og har nå passer 70 prosent av brutto driftsinntekter.

Utvikling i lånegjeld siste 6 år

Lånegjelda øker gradvis, og har økt fra ca. 40 % av brutto driftsinntekter i 2014 til ca. 70 % i 2019. Total lånegjeld er per 31.12.19 er 755 mill. kr. (ex. videreformidlingslån).

Figur 61 Utvikling i netto lånegjeld i Vestvågøy 2014-2019

Ut fra planlagte investeringer er det forventet at lånegjelden vil øke ytterligere, og dette gjør kommunen mer sårbar for renteøkninger samt at vi må betale mer i avdrag hvert år.

Renterisiko

Det er av stor betydning for kommuneøkonomien at rentenivået er forholdsvis lavt. En eventuell renteøkning vil medføre at kommunen binder opp mer av driftskostnadene, noe som vil medføre at det blir mindre midler til andre tjenestekområder. Det er knyttet en del usikkerhet omkring utvikling i rentenivået framover. I forbindelse med korona-epidemien har rentene gått noe ned, og det er svært usikkert hvordan utviklingen på litt lengre sikt vil bli.

Lånegjeld – oppsummert:

- Økende andel lånegjeld
- Vanskelig å planlegge langsiktig pga. endringer som skjer i budsjettåret
- Økt renterisiko i takt med økt lånegjeld.

Disposisjonsfond

Det er anbefalt å ha et disposisjonsfond på størrelsesorden rundt 10 prosent av driftsinntektene. Dvs. ca. 80 mill. kr. Vi har per i dag et disposisjonsfond på 24 mill. kr, men med bakgrunn i merforbruk på driften vil dette måtte reduseres i løpet av 2020. Det er viktig at vi i årene framover klarer å bygge opp fondet, og nærme oss en sunn kommuneøkonomi. For å få til dette må det gjøres tøffe prioriteringer, som bidrar til at vi tar ned driftsutgiftene.

Disposisjonsfond

Vi har per 31.12.19 et disposisjonsfond på ca. 24 mill. kr eller ca. 2,4 % av driftsinntektene.

Med bakgrunn i merforbruket vil fondet reduseres ytterligere.

Det haster med å snu denne negative trenden, og få til en drift som gjør at vi har tilstrekkelige midler å sette av på fond.

Frie inntekter

Tabellen nedenfor viser utviklingen i frie inntekter. Frie inntekter er skatteinntekter og rammetilskudd som vi mottar fra staten. Dette er hovedvekten av våre inntekter, som skal finansiere en stor andel av våre løpende driftsutgifter.

Frie inntekter (i hele 1000)	2015	2016	2017	2018	2019
Skatteinntekter	227 662	253 493	265 381	282 252	290 257
Rammetilskudd	373 418	360 385	365 069	371 135	389 940
SUM FRIE INNTEKTER	601 080	613 878	630 450	653 387	680 197
Antall innbyggere 31.12	11 198	11 294	11 397	11 480	11 433
Skatteinntekter per innbygger	20 330	22 445	23 285	24 586	25 387
Frie inntekter per innbygger	53 677	54 254	55 317	56 915	59 494
Driftsutgifter	817 829	875 893	940 711	978 535	1 012 593
Skatteinntekter i %	27,8 %	28,9 %	28,2 %	28,8 %	28,6 %
Rammetilskudd i %	45,6 %	41,1 %	38,8 %	37,9 %	38,5 %
Sum frie inntekter i % av driftsutgifter	73,4 %	70 %	67 %	66,7 %	67,17 %

Figur 62 Utviklingen i frie inntekter

Frie inntekter – oppsummert:

Frie inntekter har vokst i absolutte kroner, men relativt sett dekker de en stadig lavere del av våre driftsutgifter. Det vil si at mer har blitt finansiert gjennom andre inntekter enn frie inntekter.

Innbyggertall er et viktig element for vår økonomi, Inntektene avhenger i stor grad av innbyggertallet og utviklingen i demografi. En aldrende befolkning vil gi økte kostnader.

Besøksforvaltning

Utfordringer besøksforvaltning	
Tema	Utfordringer
Turistenes opplevelser og bidrag	• Turismen medfører slitasje på naturen i Lofoten • Det er vanskelige motsetninger i turistenes ønske om både uberørt natur og tilrettelegging • Vi har ingen gjennomgående løsning på hvordan vi kan få et tilstrekkelig besøksbidrag for å dekke kommunens driftsutgifter
Naturbruk	• People pollusjon, overturisme, tærer på stedskvaliteten, både på innbyggernes bokvalitet og turistenes besøkskvalitet • Økning i antall turgåere i utmark medfører konflikter med beitedyr og dermed landbruk
Drift	• Kommunen planlegger for fjorårets drift. Derfor har vi misforhold mellom utgifter og oppgaver • Vi har ikke økonomiske rammer til å opprette de anleggene vi burde og oppgradere anlegg under press
Næringsliv	• Vi tar ikke stor nok andel av verdiskapingen innen reiseliv i Lofoten, spesielt innen overnatting og opplevelsestjenester • Befolkningen i Vestvågøy har mindre tro på reiselivets betydning for arbeidsplasser, by- og næringsutvikling enn i de andre kommunene i Lofoten • For å utvikle gode lokalsamfunn, opplevelsestilbud og tjenester for besøkende må det jobbes sammen, deles på ressurser, settes kvalitetsmål og bygges kompetanse hos alle aktørene
Havn	• Det er behov for terminal og et bedre servicetilbud på havna til cruiseturistene • Trafikale forhold: det er behov for gang- og sykkelvei på E10 forbi Storeidøya

Innledning

Lofoten har lenge vært på kartet for reisende og norske turister, men i takt med økningen i internasjonal turisme har regionen blitt en meget populær destinasjon. Bilder fra regionen preger nasjonale markedsføringskampanjer og reklamer, og instagramfoto lokker turister til fjelltopper og strender. Vi har mye å tilby, og vi kan tilrettelegge for reiselivet på en bærekraftig måte. Det er nødvendig for å ivareta bokvalitet, naturen, og kvalitet i opplevelsene.

Reiselivet bidrar betydelig til sysselsettingen og kommunens inntekter. I følge Menons ringvirkningsanalyse for Lofoten og Vesterålen (LoVe), henvist av Antonsen (2019), la besøkende igjen 1,4 milliarder i LoVe i 2018. Verdiskapingen er beregnet til 600 millioner innenfor reiselivsrettede næringer, og tilsvarende beløp fra norske underleverandører til reiselivet. Til sammen utgjør dette ca. tre prosent av samlet verdiskaping i regionene. Menon beregner videre at det offentlige i 2017 hadde 200 millioner i skatteinntekter fra arbeidsinntekten til de reiselivsansatte i LoVe, hvorav 43 millioner av disse

tilfalt kommunene. Forbruket til de besøkende legger grunnlag for 1600 arbeidsplasser i LoVe, over tusen av dem innen overnatting og servering (åtte prosent av sysselsettingen).

Reiseliv er et satsingsområde i Vestvågøy kommune. I [Kommuneplanens samfunnsdel](#) er målsettingen at Vestvågøy skal være en destinasjon for mat, reiseliv og naturbaserte opplevelser. Strategiene for å nå dette målet er utformet som følgende:

- Deltar aktivt i lokalt, regionalt og nasjonalt samarbeid for å utvikle reiselivet i Vestvågøy og Lofoten
- Støtter [Destination Lofoten](#) som felles verktøy for markedsføring og utvikling
- Videreutvikler samarbeid med reiseliv, opplevelsesnæringene, landbruk og fiskeri og skaper nye tilbud og produkter fra lokale reiselivsbedrifter
- Bidrar til utvikling av Lofoten kulinariske institutt
- Fremmer lokale aktører, tradisjoner og råvarer overfor reiselivsmarkedet
- Bidrar til sysselsettingen innenfor reiselivet
- Bidrar til næringsrettet stedsutvikling
- Bidrar til økning i overnattingskapasiteten

I 2019 ble nytt turistkontor åpnet på Leknes. I samarbeid med næringssjef koordinerer kontoret aktører og markedsfører det helhetlige tilbudet i kommunen.

Kommunen ledet i 2019 et prosjekt som så på hvordan en kulinarisk arena (senter) for Lofoten bør utvikles. Nordland fylkeskommune har ikke midler til å støtte utviklingen av en slik arena. I 2020 jobbes det derfor med å finne midler fra andre kilder. Kommunen samarbeider med lokale foreninger og bedrifter om næringsrettet stedsutvikling, spesielt på Ballstad og Haukland. Lofoten Matpark har ledet et prosjekt om kulturbasert næringsliv og stedsutvikling i Stamsund.

Vestvågøy kommune har gitt Matparken oppdrag å undersøke status for kommunens bedrifter i forbindelse med Covid 19. Reiselivsbedriftene er under hardt press, og det jobbes videre med å finne måter Vestvågøy kommune kan bidra til å tilrettelegge for reiselivet på.

Overordnede problemstillinger

I følge Antonsen (2019: 3)² har det i Lofoten vært en dobling i antall kommersielle gjestedøgn siden 2000, med mer enn halvparten gjestedøgn på campingplass/ rorbu. Et stort men ukjent antall besøkende leier via AirBnB. Men som Antonsen skriver, «den sterke veksten i antall besøkende har medført voksesmerter og økt oppmerksomhet rundt negative sider som slitasje i natur, mangelfull tilrettelegging av sanitæranlegg, avfallshandtering og parkering og opplevelse av krenkelse av privatlivets fred».

Dette er bakgrunnen for at Nordland fylkeskommune i 2018 startet et pilotprosjekt om besøksforvaltning, i Lofoten, Vega og Svartisen, og at Vestvågøy kommune samme år opprettet en tverrfaglig arbeidsgruppe som jobber med besøksforvaltning.

Besøksforvaltning handler om å legge til rette for og styre bruken av et sted eller område på bærekraftig vis. Målet er at de besøkende får gode opplevelser, at natur- og verneverdier bli ivaretatt, og at turismen

---

² Antonsen, K.M. (2019). Holdninger til turisme blant innbyggerne i Lofoten. Bærekraftig reisemålsutvikling i Lofoten. Rapport utført ved Nordlandsforskning på oppdrag fra Destination Lofoten. Publisert 1.11.2019.

fører til lokal verdiskaping og er i tråd med lokalsamfunnsutviklinga. Dette innebærer føre-var prinsipp i en tid der turismen øker raskere enn kommunen greier å forvalte og innbyggerne svelge. Dette er et globalt fenomen: «overturisme» er et begrep som har spredt seg. Sårbare, kyst- og øyregioner, Lofoten inkludert, er mer sårbare for overturisme enn storbyer, viser en ny rapport gjort på oppdrag for European Parliament's Committee on Transport and Tourism. Antonsen (2019: 19) skriver med referanse til rapporten:

Overturisme blir her definert som «en situasjon hvor de negative konsekvensene av turisme overskrider tersklene for den fysiske, økologiske, sosiale, økonomiske, psykologiske og politiske kapasiteten til en destinasjon» (Peeters et al. 2018 s. 22). Rapporten beskriver de psykologiske og sosiale terskler for bæreevne som befolkningens og gjesters kapasitet til å mestre folkemengdene, mens politiske terskler handler om myndighetens evne til å sette agenda, forvalte ressurser og unngå negative konsekvenser. Forfatterne argumenterer for at overturisme kan utgjøre en eksistensiell risiko i form av tapt attraktivitet og autentisitet. Resultatet kan bli en opplevelse av fremmedgjøring for lokalbefolkningen og dårligere opplevelser for turistene i form av tap av natur- og kulturkvaliteter og en sprengt infrastruktur.

Vi har i Lofoten erfart noen av disse trendene de siste åra. Men vi har en vei å gå når det gjelder føre-var prinsipp, for å sikre oss at naturen bevares, at innbyggerne opplever at det er en balanse mellom å ivareta bokvalitet og imøtekomme besøkspress. Å utnytte reiselivets potensial for verdiskaping i kombinasjon med besøksforvaltning er et tverrfaglig og komplekst gebet. Derfor utformer Vestvågøy kommune dette kunnskapsgrunnlaget som del av kommunens utfordringsdokument, og som grunnlag for planstrategi 2020-23.

Hva tenker innbyggere og besøkende om besøksforvaltning?

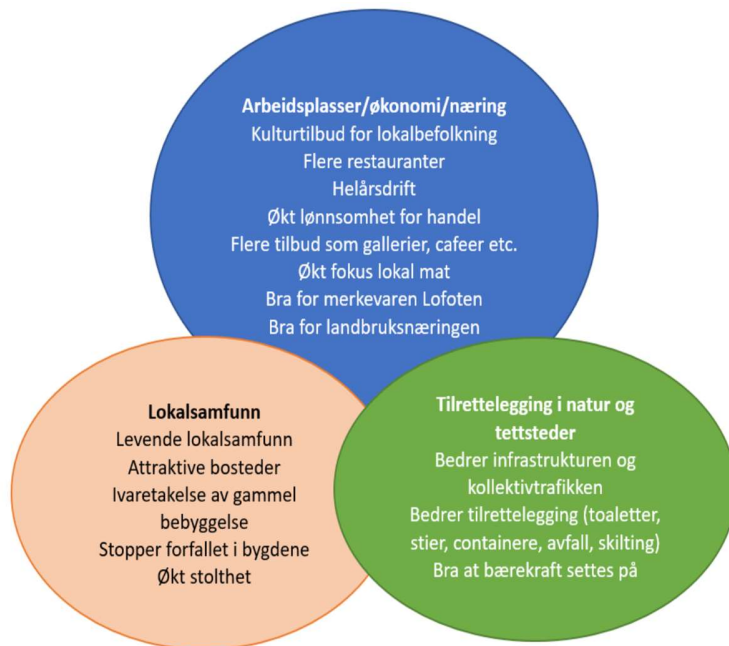
Innbyggerundersøkelsen

Som del av Destination Lofotens prosjekt Bærekraftig reisemålsutvikling Lofoten (2017-) har Nordlandsforskning gjennomført en undersøkelse om innbyggernes holdninger til regionens reiselivssatsing. Målgruppen har vært de som bor eller har feriebolig i Lofoten. 1089 personer svarte på undersøkelsen, hvorav 28 prosent tilhører Vestvågøy (Antonsen 2019:3).

Som mest positivt ved turismen sier de som svarte på undersøkelsen at den bidrar til arbeidsplasser, økonomi og næring, til levende lokalsamfunn og til bedre tilrettelegging av natur og tettsteder med bedre infrastruktur. Over halvparten sier at turismen har gjort dem mer stolte Lofotinger.

For en bærekraftig utvikling trekker respondentene frem behov for nok infrastruktur og tilrettelegging, informasjon om dette og om hva som er tillatt/forbudt, herunder om allemannsrettens plikter. Videre peker mange på faktorer som handler om kvalitet fremfor kvantitet, fokus på nærmarkeder og skuldersesonger. Flere ønsker å begrense cruiseturismen, og flere trekker frem tiltak med regulering og forvaltning; kanalisering av ferdsel, begrensning på utsatte steder, innføring av reguleringer mot AirBnB, og et økt fokus på verneverdiene. Mange peker på behovet for fellesgodefinansiering for å sikre finansiering av nødvendige tiltak.

Som Antonsen konkluderer ser utålmodige lofotinger et stort behov for tiltak og tilrettelegging, og det er en samstemt forventning om at kommunene må ta grep om forvaltning og bruk av natur og kultur. Samtidig mener mange at det finnes mange positive sider ved turismen i Lofoten, slik figuren under oppsummerer (Antonsen 2019, s. 41):

Besøksundersøkelsen

"Uberørt natur i tilrettelagte omgivelser?" er tittelen på rapporten fra Universitetet i Tromsø som oppsummerer turistenes syn ([NFK besøksforvaltning](#)). Undersøkelsen gjort sommeren 2018 baseres på 900 innleverte spørreskjema og noen utfyllende intervjuer med reisende på åtte ferjereiser Moskenes - Bodø, de fleste var innom Værøy og Røst. Seks av ti turister er norske eller nordiske.

Turistene kommer til Lofoten for å oppleve og drive aktiviteter eller kjenne stillhet i naturen. Et standardopphold har 5-7 dager. Åtte av ti turister synes Lofoten preges av stillhet og uberørt natur. En rimelig lik undersøkelse ble gjort i 2016. Da var turistene overrasket over at de var så mange på besøk i Lofoten. I mellomtiden hadde vi medieoppslag om overturisme. Dermed hadde turistene i 2018 fryktet det verste, og var nå overrasket over at det ikke var flere.

På spørsmål om hva som kan forringe Lofoten som destinasjon, rangerer turistene oljevirksomhet og mer trafikk som de største truslene. Dyrere reiser, økt turisme, flere hoteller og vindmøller kan også bidra, men ikke noen av disse truslene veide tyngre i 2018 enn i 2016. Tvert imot.

Derimot er bobiler et irritasjonsmoment, både for andre turister og lokalbefolkningen. Mange føler det utrygt langs veiene. Særlig de som reiser miljøvennlig (sykkel, buss) reagerer på all tilretteleggelsen for privatbilen. Bilfrie sentrum nevnes som et forslag til forbedring.

Spørsmål om turistskatt ble lagt til i undersøkelsen i 2018. Halvparten av respondentene var positive (særlig nordmenn), mens en av tre var helt negative. Utenlandske turister mener gjerne Norge er dyrt og vil ikke ha en ekstra avgift. Men turister som ble dybdeintervjuet og forklart hvordan en turistskatt kan brukes lokalt, var i hovedsak positive. De ser behovet for utbedring og tilrettelegging og synes betalingen er grei så lenge den er rettferdig.

De fleste som besøker Lofoten, vil at regionen skal beholde særpreget og ikke forandres for mye. En av tre er redd for at økt turisme kan forringe Lofoten som reisemål. Det er særlig utenlandske turister som er redd for masseturismen. Norske turister er mer redd for ødeleggelse av natur og lokal kultur. Det var større bekymring for natur og klima i 2018 sammenlignet med 2016. Dette henger sammen med økt klimaengasjement.

Naturforvaltning

Økt turisme og økt friluftaktivitet i Vestvågøy setter sine spor i naturen, både i form av søppel, ekskrementer, gjørmeste stier, flerfelts-stier, utvidede parkeringsplasser, flere gapahuker og klopper. Spor som gapahuker og klopper kan være positive tiltak, men det er en utfordring når de føres opp uten en foranliggende konsekvensvurdering med hensyn til forstyrrelser og slitasje på natur.

Med økende aktivitet i utmarka er også potensialet for konflikt med grunneiere som har dyr på beite økende. Matparken, Småbrukerlaget og Destination Lofoten har derfor et samarbeidsprosjekt hvor det sommeren 2019 blant annet ble utarbeidet en film om hvordan man ter seg i utmark.

For kommunen er tilrettelegging for å hindre spor som søppel og ekskrementer mer utfordrende. Det krever ressurser i form av tidsbruk til kartlegging og planlegging av etablering av toalett- og avfalls løsninger. Det krever også investeringsmidler, og det krever betydelig med midler til drift av anleggene. Samtidig er det en økende trend at besøkende ønsker å finne mer uberørte områder. På slike steder er det ikke realistisk med tilrettelegging med toalett og avfallshåndtering.

Lofoten selges som urørt natur. Det er bilder av tomme strender og urørte fjelltopper som lokker turistene hit. Med økende antall besøkende vil opplevelsen av Lofoten som urørt forringes, og vi kan snakke om utfordringer med people pollution. På den ene siden tilrettelegger vi nå i Lofoten for det økende antall turister, herunder turgåere, som også er en måte å kanalisere turismen på. På den andre siden innebærer den økende turismen at turistene som vil besøke ikke-tilrettelagte steder er konstant/fortsatt økende. Som før var-prinsipp innebærer dette at vi må tenke gjennom at mens vi tilrettelegger for økende turisme bygger vi samtidig ned arealer. Vi må derfor vurdere hva som er tålegrensen for omfanget av tilrettelegging. I dette hensyn er det en utfordring at kommunen ikke nødvendigvis har oversikt over hva som etableres av klopper, gapahuker osv.

Tilrettelegging med opplyste parkeringsplasser og turveier bidrar også til lysforurensning. I tillegg til å påvirke opplevelsen av å være ute i naturen, kan lysforurensning ha negativ innvirkning på naturmangfoldet ved at kunstig lys påvirker insekter og dyrs adferd.

Der de mest attraktive turrutene starter oppstår det parkeringsutfordringer. Turgåere parkerer så nært startpunktet for turruten som mulig, enten det er tilrettelagt for parkering eller ei. Igjen er økende antall turgåere proporsjonalt med potensialet for konflikter med grunneiere, vegetasjon, trafiksikkerhet m.m.

Det er behov for å kanalisere aktiviteten mot utpekte og attraktive turruter, hvor det legges til rette for parkering. Gjennom stipreparering kan ett tråkk fremheves, slik at presset på vegetasjonen reduseres.

Denne utfordringen skal imøtegås av en pågående kartlegging i arbeidet med en turruteplan for Vestvågøy. Med bakgrunn i turruteplanen vil videre forvaltning kunne utøves ved utpeking av turruter for tilrettelegging eller skjerming, samarbeid med grunneiere, fysiske tilretteleggingstiltak og ytterligere innsats for å kanalisere ferdsel. I tillegg kan det nevnes at fem velbrukte stier er markert i arealplanen med tanke på fremtidig tilrettelegging. Dette er Haugheia, Ballstadheia, Justadtinden, Lofoten Farmtrail, Eggum-Unstad og Mannen.

Friluftsforskriften er foreslått tatt inn fra 2020 på bakgrunn av vedtak i formannskapet, FS-089/18. Gjennom en friluftsforskrift vil det være mulig å regulere ferdsel og aktivitet i utvalgte områder. Det planlegges også en prosess for reguleringsplan for Haukland, Utakleiv og Vik (2020 i Planstrategien).

Drift

Drift omtalt i sammenheng med besøksforvaltning dreier seg om tre forhold: toalettanlegg, søppelhåndtering, og bord og benker.

Hovedutfordringen innen drift er utgifter, for det første avløpsanleggene, med tette septikktanker med liten lagringskapasitet. Derne er utfordringen kostnadene knyttet til renhold.

En enorm økning i besøkstall på enkelte utfartssteder gjør det krevende å planlegge investeringsprosjekt som skal fungere mange år frem i tid. Turistsesongens lengde har også endret seg. Dersom investering i fremtidige anlegg skal tilrettelegges for helårsdrift, krever det noe helt annet kvalitetsmessig enn det som har vært gjort av investeringer frem til i dag. Skal vi i fremtiden ta betalt for tjenester som for eksempel toalettbesøk og parkering, så vil det også utløse behov for investering i nødvendig infrastruktur.

Toalettanlegg

Den mest kostnadskrevende delen er drift av toalettanlegg slik anleggene er per i dag. 70 prosent av alle kostnadene knyttet til besøksforvaltning er drift av toalett. Kommunen har fire toalettanlegg i drift, samt en avtale knyttet til toalett i butikk. Det er Haukland, Unstad, almenningsskai Ballstad, og Klokkarvika som har egne toalettanlegg. På Spar Borg er det en avtale om bruk av toalett i butikk.

De to mest besøkte toalettanleggene, Haukland og Unstad, har tette avløpstanker. Anleggene er svært kostnadskrevende å drifte, da det krever daglig/ukentlig tømning. Hadde vi hatt en annen løsning, kunne vi redusert kostnadene med tømning av tette tanker nær 400.000 kr/år (beløp uten MVA).

Toalettanlegg med den mengde besøk vi har på Haukland og Unstad må være bedre tilrettelagt for effektiv drift, spesielt med tanke på renhold. Toalettanlegget på Haukland fra 1970-80-tallet er utidsmessig når det kommer til drift, og det er ikke mulig å gjøre renhold i henhold til faglig forsvarlig standard. Kommunen er imidlertid i gang med investeringer på Haukland for å få ned driftskostnader. Nytt midlertidig og permanent anlegg er under planlegging. Det midlertidige anlegget vil være klart til sesongen 2021.

Anlegget på Haukland koster kommunen klart mest, men trenden er at Unstad har et toalettanlegg som også har kraftig stigende besøkstall. Felles for disse to toalettanleggene med mest besøk er at de har tette avløpstanker. Dette gir behov for innleie av firma for tømning daglig/ukentlig. I tillegg er besøkstallene også avgjørende for nødvendig frekvens på renholdet. En enorm økning i bruken av toalettanlegg utløser tilsvarende behov for renhold. Fra 2018 til 2019 var økningen i antall tømminger av den tette avløpstanken på Haukland på mellom 500-600 prosent. Det er ikke urimelig å anta at besøkstallene har hatt en utvikling som er minst like stor, ettersom det ble montert fire, nye vannbesparende toalett på Haukland i begynnelsen av 2019-sesongen.

Slik anleggene er i dag, er det kun toalettanlegget i Klokkevik som har betalingsløsning. Anlegget er svært lite besøkt, og inntektene er dermed også svært begrenset. Det er dermed i praksis ingen inntekter på anleggene som driftes.

Anlegget på Haukland bør ha betalingsløsning. Parkeringsplassen som skal benyttes i fremtiden på Haukland bør utvikles med betalingsløsning.

Toalettanlegget på Unstad, som ble etablert før 2018-sesongen, er et kvalitetsmessig enkelt toalett, som ikke er robust nok for å tåle store besøkstall over flere år. Toalettanlegget er uisolert, og dermed kun egnet for sesongdrift (vår, sommer, høst). Toalettanlegget bør oppgraderes, og nytt avløpsanlegg må på plass for å få den de årlige kostnadene med drift av anlegget. Anlegget bør ha betalingsløsning. Det bør ses på ei løsning sammen med grunneier av parkeringsplassen på Unstad (hvor toalettet står) om ei mulig felles inntektskilde i forbindelse med parkering ved toalettanlegget.

Søppelhåndtering

I tillegg til toalettanleggene er det søppelmottak i søppelmoloker og søppelstativ (sekkestativ). Det er etablert molokløsninger på Haukland og Unstad, på øvrige utfartssteder er det sekkestativ. Sekkestativ har de siste årene vært utplassert på Eggum, Unstad, Vik, Klokkevik, ved sti til Haugheia, Hagskaret, Einangen, Flæsa.

Bord og benker

Det er utplassert benker/bord på Haukland, Eggum, Unstad, rådhuset Leknes, og ved sti til Haugheia.

Drift – hva gjør vi selv i 2020, og hva betaler vi for av eksterne tjenester

Firma leies inn for tømning av de tette avløpstankene. Firma leies inn for tømning av moloker. Det foreligger avtaler med lag/foreninger om renhold (Unstad, Klokkevik) og tilsyn (Haukland). Søppeltømming fra sekkestativene blir gjort med egen bil og eget personell. Det blir utført renhold på toalettet på almenningsskai på Ballstad, ved bruk av eget personell.

Bruk av lag/foreninger og andre viktige aktører i samfunnet

Kommunen har stor hjelp i bidraget fra lag og foreninger i å utføre renhold på toalettanlegg, og våren 2020 ser det ut til at kommunen får kontrakt med foreninger på Haukland, Unstad og i Klokkevik om renhold av kommunale toalettanlegg. Dette er svært gledelig.

Samtidig er det trolig mest aktuelt for anlegg med beskjedne besøkstall. Anlegg som er mye besøkt, krever tettere kontroll med levert kvalitet på renholdstjenestene. Det må påregnes at det for fremtiden blir flere renholdsoppdrag som må løses i egen regi, eller ved innleie av firma som driver med renhold, med de ekstrakostnadene dette medfører.

Vestvågøy ASVO har vært samarbeidspartner over mange år, og renhold, søppelkjøring fra sekkestativ og utsetting/vedlikehold av utemøbler har vært en viktig del av sysselsettingen til arbeidstakere i deres bedrift. Men da de økonomiske rammene for drifta ble klar i 2019, var det ikke lenger mulig å fornye dette engasjementet. Vestvågøy ASVO har et viktig samfunnsoppdrag, og et fremtidig samarbeid om søppelhåndtering og tilsynsoppgaver vil være svært positivt for Vestvågøy ASVO.

Bærekraftig reiseliv

Innovasjon Norges merkeordning for bærekraftig reisemål er et tilbud til norske reisemål som ønsker å bevare natur, kultur og miljø, styrke sosiale verdier og sikre økonomisk levedyktighet. Overordna mål for bærekraftig reisemål Lofoten er å «skape en bærekraftig reiselivsutvikling hvor reiseliv og kommuner samarbeider om å sikre at Lofoten for alltid vil være verdens vakreste øyrike for både besøkende og lokalsamfunn og at alle som besøker Lofoten skal møte et ekte Lofoten med ren natur, berikende opplevelser og levende lokalsamfunn». Destination Lofoten har ansvaret for arbeidet med å kvalifisere Lofoten for merket bærekraftig reisemål.

Optimisme i reiselivsnæringa forut for koronapidemien

I Innbyggerundersøkelsen fra prosjektet Bærekraftig reisemålsutvikling i Lofoten i regi av Destination Lofoten har mer enn tusen respondenter svart på ulike spørsmål om turisme i Lofoten. Befolkningen på Vestvågøy har mindre tro på at reiselivet er viktig for utvikling av arbeidsplasser og næringsutvikling enn i de andre kommunene. Det er viktig at det jobbes med kompetanseutvikling og profesjonalisering av bedriftene slik at også lokal ungdom får tro på at dette er en næring de kan finne en karrierevei i.

Våren 2019 gjennomførte Vestvågøy kommune en reiselivsundersøkelse på Vestvågøy. Undersøkelsen gir et bilde av status for reiselivsnæringen, og danner grunnlag for videre arbeid og kunnskap om utviklingen av reiselivsindustrien i kommunen. En del av informasjonen om virksomhetene benyttes også direkte i kommunens turistinformasjon og kan derigjennom bidra til omsetning i bedriftene. Optimismen rundt den positive utviklingen i næringa gjenspeiler seg i tilbakemeldingene i undersøkelsen. Bedriftene som svarte forventer en økning av omsetningen fra 2018 til 2022 på 91 prosent. De forventer også betydelig økning i antall fast ansatte, hele 70 prosent. I tillegg kommer økningen i antall sesongansatte.

Det var per 2019 i alt 33 kommersielle aktører innen overnatting, og totalkapasiteten på Vestvågøy var omlag 1800 senger. Dette er relativt lavt sammenlignet med Vågan. Undersøkelser av privat utleie via Airbnb antyder at det tilbys et tilsvarende antall senger i det private markedet på Vestvågøy.

Bærekraftig reiseliv gir muligheter for verdiskaping

Det er bred enighet om at en bærekraftig reiselivsutvikling skjer gjennom å utvikle kvalitetsmessige overnattingstilbud og betalbare opplevelser som tar hensyn til natur og som er på lokalbefolkningens premisser. Det har vært en langsiktig satsing på å løfte lokal produksjon og heve kvaliteten på matopplevelsene i Lofoten. I dag er Lofoten godt kjent som matregion, blant annet gjennom arbeidet gjort av bedriftsnettverket LofotenMat SA. På verdensbasis er også antall kulturturister økende og det ligger et potensiale i samarbeid mellom kulturaktører og reiselivsnæringen.

Det er et økende marked for økologiske matvarer som landbruket på Vestvågøy kan ta en større andel av. Vi har i dag få aktører i dette segmentet. De driver godt, men det har ikke gitt noen større smitteeffekt. Det er et uutnyttet potensiale i å utvikle gårds-opplevelser og turisme. Gode koblinger mellom reiseliv og landbruk, og videre utvikling av lokalmatsegmentet er en viktig del av dette.

Utfordringsbildet

Lofoten har de siste årene hatt en formidabel økning i antall besøkende, men mye av omsetning relatert til reiseliv skjer i Vest- eller Øst-Lofoten. Reiselivet som næring på Vestvågøy er i en tidlig utviklingsfase både når det gjelder overnatting, opplevelser og bespisning. Potensialet på Vestvågøy for utvikling av reiselivet er betydelig, men denne utviklingen må være på lokalbefolkningens premisser. De besøkende ønsker å oppleve levende lokalsamfunn og god infrastruktur og tjenester som gagnar de fastboende.

Reiselivet kapitaliserer på samfunnets ressurser og samfunnsutvikling er reiselivsutvikling. For å utvikle gode lokalsamfunn, opplevelsestilbud og tjenester for besøkende må det jobbes sammen, deles på ressurser, settes kvalitetsmål og bygges kompetanse hos alle aktørene. Gode utviklings- og kompetansenettverk vil være avgjørende for en bærekraftig reiselivsutvikling.

En god variasjon i opplevelsestilbudet er viktig for å skape et helårlig og et allværs opplevelsestilbud. Attraktive kultur-, natur- og matopplevelser gjør at turisten blir boende lenger på ett sted.

Lofoten har naturlige fortrinn gjennom rike naturressurser og aktivt fiskeri og landbruk. Et sterkt produsentmiljø kan tilby kortreiste produkter til spisestedene. Bedriftsnettverket LofotenMat SA har jobbet målrettet i mange år med kompetanseheving og for å sette Lofoten på det kulinariske kartet. Det er viktig å utvikle et tilbud på Vestvågøy som kan bygge opp under Lofoten som matdestinasjon.

En stor del av verdiskapingen i reiselivet ligger i selve overnattingen. De som bor på et sted benytter seg også av tjenestene i nærområdet. Tilgjengelige og attraktive, kommersielle overnattingstilbud er også med på å demme opp for uheldige virkninger av utstrakt privat utleievirksomhet.

Cruiseturisme

Leknes havn er del av Lofoten havn. På Leknes utgjør havna et stort industri- og havneområde med 190 meter kommunaleid dypvannskai. Leknes er den største cruisehavna i Nordland.

År	Antall anløp cruiseskip	Antall passasjerer
2015	46	55 703
2016	35	43 956
2017	43	56 731
2018	54	58 708
2019	50	65 836

Figur 63 Et eksempel på hva et cruiseskip legger igjen i Lofoten under et havneanløp.

MSC Orchestra, 2516 pax, fredag 31/5 2019	
Losavgift	166 832
Havneavgift	68 872 (anløpsavgift, passasjervederlag, ISPS-vakt)
Vognvederlag	2 405 (busser)
Parkeringsgebyr	1 300 (leiebiler)
Sum Los/havn	239 409

Figur 64 Passasjeren på MSC Orchestra legger igjen i Lofoten.

Aktivitet	Andel passasjerer i prosent	Inntektsgenerering
Organisert tur fra båten	50	1 081 880
Private turer	25	540 940
Ikke på land	25	-
Sum	100	1 622 820
		1 862 229

Figur 65 Sum vediskapning MSC Orchestra (inkl. sum los/havn)

En cruisepassasjer bruker per dag på land ifølge Innovasjon Norge i snitt 860 kr. Brygga på Å serverer lunsj til cruisepassasjerer for ca. 2 500 000 kr. i løpet av sommeren. Denne omsetningen er nødvendig for å kunne ha helårsåpent. Tørrfiskmuseet, Glasshytta og Smeden i Sund ønsker flere cruiseturister. Per i dag kommer en betydelig del av de besøkende fra cruise. Lofotr/Borg har rundt 10 000 besøkende fra cruise og vil gjerne ha mer. Leknes og Svolvær havn ønsker flere cruiseanløp med fornuftig spredning av anløp. Det er en god del leiebiler i sving i løpet av et cruiseanløp, både lokale og nasjonale. Disse skal ha vedlikehold og drivstoff. Det er i snitt 18 busser pr. anløp pluss skyttelbusser. Disse skal ha vedlikehold, drivstoff osv. Bussjåførene blir ikke permittert når det er skolefri. For hver buss er det en guide.

Cruisepassasjerenes bussturer inkluderer blant annet: inngangspenger for besøk på forskjellige museer, kirker mv., lunsjservering på restauranter, handel i gavebutikker mv., Butikker og cafeer på Leknes har notert seg økt pågang når det er cruisebåter i havn; tannlege, sykehusbesøk, apotek, skatteinntekt til kommunen.